VIATIA

LUI

CUZA-VODA

MEMORIU ISTORIC

DE

DIMITRIE BOLINTINEANU

A TREIA EDIŢIE
REVĂḌUTĂ ŞI ADĂOGATĂ

BUCURESCI
NOUA LIBRĂRIE G. JOANIDE, & C-nie.
CALEA MOGOŞOAE
1869.

VIATIA
LUI
CUZA-VODA

MEMORIU ISTORIC

DE

ḌIMITRIE BOLINTINEANU

A TREIA EDIŢIE
REVĂḌUTĂ ŞI ADĂOGATĂ

BUCURESCI
NOUA LIBRĂRIE GEORGE IOANID, & C-nie.
CALEA MOGOŞOAE
1869.

PREFAŢA.

Acest memoriŭ a fost cum fuse scris fără spirit de partidŭ, fără părtinire, sacrificănd historiiĭ orĭ ce consideraţiunĭ de amicie. Avu în publicul român un mare resunet. În treĭ ḑile ănitêia ediţiune dispăru; adoa avu aceiaşĭ sórtă, şi publicul ceru o atrea. Iĭ dăruim şi pe atreia în care se puse óre çare corecturĭ.

Domnul Cuza va fi în historie un Domn român din cei maĭ marĭ prin actele sale de reformă, prin tactul sĕŭ de a servi drepturile şi autonomia patrieĭ sale afară din ţéră.

Asupra acesteĭ figurĭ istoria devine philosophie. Ea are sĕ analiseḍe cum un domn care a făcut fapte atât de marĭ, lăsă sĕ se trécă în administraţiune atâtea turpitudine? cestiune gravă şi demnă de a fi studiată. Trecutul şi presentul în luptă. Domnul administrator era expresiunea claselor cu sentimentele şi cu interesele lor. Domnul reformator era espresiunea historiĭ Românilor Erorile comise în întru eraŭ voinţa nóstră, voinţa claselor, resultatul uneĭ stărĭ de lucrurĭ abia eşită din influinţa secolilor de sclavie unde interesele publice se sacrifica: celor particulare; unde dreptul divin influinţa încă asupra doctrinelor raţiunei unde virtuţile civice aveaŭ locul deşertŭ unde datinile urmărind legile rele, suferind violarea, sympatia sa cu trecutul; unde doctrina că naţiunea este proprietatea guvernuluĭ avea mulţĭ aderenţĭ, unde aspiraţiunĭ pentru viitor nu esistă, unde naţiunea părea ne cunoscută cu ideia de progres, de mărire, de putere naţiunile nu se cred că ar avea o misiune pro-

videnţială în interésele armonicĭ universale care aŭ ocasionat nascerea lor. Evenimentele dovediră asésta în Urmă nimic schimbat din acéstă administraţiune interióră atât de criticată. Evenimentele politice adăogănd chiar rĕul acesta. Ómeniĭ ce aŭ făcut întrecut systemul de guvern, remaşĭ espresiunea naţiunĭ, trimişĭ a continua acelaş system, timpul a dovedit că causa atât ce a fost blamată era în noĭ înşine. aicĭ dar cată să se îndreptedie tóte privirile, aicĭ este tot defăcut iar nu la tron, iar nu autoritate. guvernele vor fi ce vom fi noĭ, şi chiar astădĭ sunt ce suntem noĭ. V'om desvolta aceste cestiunĭ în istoria celor treĭ anĭ dela februariŭ în 11 pănă astădĭ, ce este sub tipar.

Dimitrie Bolintinénu

După încetarea resbelului din Crimeea şi încheierea păceĭ între Rusia şi puterile maritime, se hotărî prin tratatul de Paris ca Principatele Române să remăe sub suveranitatea Porţeĭ şi sub garanţia puterilor Europene. În aceste condiţiĭ intra alegerea a doĭ domnĭ românĭ. Înputerea învoelilor diplomatice se decise a se numi doă guverne provisoriĭ, unul în ţéra Românéscă, altul în Moldova. În ţéra Românéscă se numi dela Pórtă Alesandru Ghica fost domn în acéstă ţéra, în Moldova un boer Bals. Cel din urmă încetând răpede din vĭaţă, locul seŭ de locoteninte domnesc fuse dat luĭ Vogoridi, fiŭ al unuĭ bulgar cunoscut din Constantinopol şi favorit al Sultanuluĭ. O coris-

pondinţă între fiul şi părintele, corispondinţă în care se trăda politica Porţeĭ şi Austrieĭ contrară unireĭ Principatelor, denunţându-se publiculuĭ, făcu un mare scandal şi fuse causa desfiinţăreĭ alegerilor de deputaţi făcute deja în Moldova sub înriurirea Turcieĭ şi Austrieĭ. După o noă decisie între puterile garante, cele doă guverne provisoriĭ ale Principatelor, se schimbară. Comisarı puterilor garante plecară din Bucurescĭ.

Camera Moldoveĭ proclamă unirea ţerilor cu domn străin. Plecând din Constantinopol casă me întorc în ţéră, după maĭ mulţĭ anĭ de esil, ambasadorul Francieĭ, D. Thouvenel, imĭ dise, daca merg prin Moldova, să spun deputaţilor că puterile Europene, în urma unuĭ resbel care avea de scop întărirea Imperiului Otoman, nu puteaŭ consimţi la o politică care putea să slăbiască acel Imperiŭ, căcĭ unirea cu Principe strein era de natură a implica ideea de neatărnarea absolută a Principatelor dela Turcia, Me descărcaiŭ de acéstă misie familiară. Acéstă idee ce o comunicaiŭ D-lor C. Negri, Raleti şi Cogălnicénu, nu era de gustul deputaţilor Moldovenĭ. D. Cogănicénu dise chĭar că de nu ne va da Europa Domn strein, face încă o revoluţie. Eram încredinţat despre fluiditatea principiilor nóstre politice. Cu tóte acestea Camera Moldoveĭ proclamă principiul Unireĭ cu Domn strein.

În entusiasmul poporului, doĭ deputaţĭ, un episcop şi D. Balş singurĭ, avură curagiul a se declara contrarĭ Unireĭ şi Domnuluĭ streın.

Idea unireĭ era veche. Ştefan cel mare, Despot vodă ereticul, Mihaiŭ Vitéḑul, Vasile Lupu, Mateiŭ Basarab şi alţĭ domnĭ aŭ visat acel vis! Chiar şi generalul Kiselef. Uni aŭ făcut unirea, prin concistă; a ţinut o ḑi şi şi s'a sdrobit sub greutatea lovirilor date de streinĭ. Ideea Domnuluı strein, era o idee noă. Doă felurĭ de ómenĭ voiaŭ Domn strein: boerii fanarioţĭ din Moldova cari vedeaŭ în acésta reînturnerea către epoca fanarioţilor, şi adepţi ideilor liberale cari vedeaŭ în ideea de Domn strein, ideea de neaternare a Românilor; după aceştia veneaŭ turmele cari admit orĭ-ce ideı, fără a o cerceta.

Deputaţi din amândoă ţerile se lepădară de ideea Domnuluĭ strein, când puterile dăteră cel din urmă cuvînt contrariŭ, acelaşĭ entusiasm cu care priimise maĭ 'nainte ideea de Domn strein. Nimic nu ucide o naţie ca acéstă uşuritate asupra principiilor. Când o naţie nu sacrifică nimic pentru principiĭ, nu ţine la nicĭ un principiŭ. Acésta se veḑu în urmă pînă în ḑilele de astă-ḑĭ. In adever iécă un fapt.

Nu trecu treĭ anĭ şı ministri luĭ 2 Maiŭ se unescu şi formă un minister cu ministri de la 11 Februariŭ; guvernul personal se

confundă prin ómeni guvernului constituţional care îl resturnase. Ce ucidere de principiĭ, de convicţiĭ! Câte capitulaţiĭ de consciinţă din amândoă păriilele, saŭ maĭ bine ce confusie, ce ameţélă! Ce póte să nască din înperecherĭ atât de monstruóse? Aceste înperecherĭ monstruóse urmédă neîncetat. Ele aduc slăbirea naţieĭ şi fac din trinsa imaginea unuĭ vas fără pilot şi fără cârmă, aruncat în voia vînturilor.

Când D. Cogălnicénu aruncă în plebicist guvernul personal, naţia îl aclamă.

Când după 11 Februariŭ aliaţi D. Cogălnicénu aruncă în plebicist guvernul proprietarilor şi burgesilor, naţia le aclamă cu aceeaşi facilitate şi nepăsare.

De unde vine aséstă? din lipsa de principiĭ. Naţia este proprietatea guvernuluĭ. Constituţie, legĭ, cad sub acéstă doctrină. Mulţimea simte durerile, consecuinţe ale acesteĭ starĭ de lucrurĭ, si tânjesce guvernuluĭ despre starea sa. Dar naţiea este stăpână şi n'are dreptul a tâuji guvernuluĭ despre starea ce îĭ face. Starea sa cată să'şĭ-o facă singură. Când o naţie voĭesce bine, guvernul esecută bine. Daca guvernul nu esecută bine, este că naţiea nu voĭesce bine. Tirani se produc acolo unde sunt toţi tiranĭ. Statul se conduce fără principiĭ, căcĭ clasele nu aŭ principiĭ. S'aŭ vedut în capul Statuluĭ ómeni cari 'şĭ-aŭ făcut un joc din principiĭ, tot-d'a-una protejaţi de ceĭ maĭ

mulţĭ şi căştigăndu'şĭ prin acésta chiar un drept de a reveni la putere. S'aŭ vedut ómeni consecinţĭ în principiile lor, inamicĭ aĭ despoĭereĭ publice, rămaşĭ purĭ şi oneştĭ, şi carĭ aŭ fost victima sentimentelor lor, carĭ 'şĭ aŭ atras ura celor maĭ mulţĭ. Ceĭ maĭ mulţi vor dar stat fără principiĭ!

Instrucţia şi educaţia maselor forméḑă datine bune, forméḑă principiĭ, forméḑă legele, forméḑă statul. Tóte guvernele aŭ oprit sborul instrucţieĭ publice. Tóte aceste guverne făcéŭ ast-fel, căci noĭ voĭém ast-fel; făcéŭ reŭ, căcĭ noĭ nu voĭém bine; ast-fel vor merge lucrurile pe căt nu se va respăndi în naţie luminele, pe căt guvernul va crede că misia sa este de proprietar. şi naţia va crede că misia sa este d'a fi proprietatea guvernelor sale. Nu vom avé nicĭ o dată justiţie, religie, pe cât ele vor fi proprietatea ministruluĭ. Ideea de stat român nu se va forma cu robĭ şi tiranĭ. Statul, fără principiĭ, va fi voinţa după înriuririle de afară; nu după interesele naţieĭ, funcţiunele nu vor fi date pentru interesul serviciului public, ci se vor da ómenilor de partidă, de ḑestre favoriţilor. Şi cea ce este maĭ trist, ele vor servi a regula alegerile, a păstra simpatiile corpurilor pentru guvern, şi a renasce, ca o fatalitate, sistemul corupţieĭ, favorat de un regim liberal numaĭ cu numele, ucigând ast-fel acest regim ale că-

ruĭ fructe nu s'ar afla maĭ bune de cât acelea a le despotismuluĭ.

Românĭ se supuseră lá voința puterilor și renunțară la Domn strein.

În Moldova ideile de unire fuseră favorate de interimar. Panu sprijinit de partitul național, luptă cu energie pentru causa unireĭ.

În téra Românéscă ideea de unire remăsese în starea eĭ de vis. De cum apăru cele din urmă lucrărĭ a le conferințelor, fie-care fracție se găndi la candidatul seŭ la domnie. Domni foștĭ și înstreinațĭ se apropiară de térră, fracțiele începură a lucra. Ele avéŭ a combate contra partituluĭ liberal și contra guvernuluĭ luĭ Al. Ghica, unițĭ provisoriŭ. Acest guveru că și guvernul Moldoveĭ favoraŭ ideile liberale însă veni guvernul interimar, treĭ caĭmacamĭ. Atuncĭ acest guvern, în téra Românéscă, luă aerul de partid și fără a ține socotélă de Convenția de Paris care proclamă drepturile omuluĭ, urmă a cărmui după sistemul vechiŭ.

În Moldova partidul național, avînd în guvern membri din sînul seŭ, nu'l înpedica nicĭ o stavilre în lucrările sele. Numaĭ era vorbă de unire și de principe strein. Cele doă țerĭ avéŭ convenția de Paris spre a esecuta. Principul unireĭ era aruncat în comisia centrală din Focșanĭ. Fie-care téră 'șĭ alegé un domn român. Partiḑi pun căte un candidat. Ceĭ d'ănteĭ fuse

C. Negri, V. Alesandri, din partea partidului liberal; fostul domn Mih. Srurza, din partea partidului bătrîn.

C. Negri era capul şi idolul uneĭ junimĭ nobile care luase iniţiativa în ideile de reforme ăncă din anul 1848, şi care se vedǐuse esilată din Moldova sub Sturza pînă la venirea Domnuluĭ Grigorie Ghica. Acest domn se urcă pe tronul Moldaveĭ, chĭămând pe lîngă sine pe toţĭ liberali, pe când liberali din ţera Romănéсă eraŭ esilaţĭ. June ăncă. C. Negri terminăndu'şĭ studiile sele în streinătate, priimi dela D. Konaki, păr intele seŭ vitreg, propunerea de a 'l face moştenitor peste averea sa imensă, cu condiţie a lua numele de Konaki. Sentimentele sele nobile, cavalerescĭ, înpinse pînă la cea maĭ sublimă abnegaţie de persóna sa, îl făcură a refusa cu indignaţie condiţia de a purta alt nume pentru avere de căt numele părintelu' seŭ, care murind îl lăsase moşia Minjina cu un modest venit. Acest act anunţa ce va fi maĭ tărdĭiŭ. Petrecu maĭ mulţi anĭ în Italia. Sentimentele sele delicate se armoniaŭ cu fericire la minunele ce artele frumóse respândéŭ în cercul orizontelui seŭ. Luă parte în maĭ multe conspiraţii cu societăţile carbonarilor pentru libertatea Italieĭ şi a patrieĭ sele.

In anul 1848, pe când isbucni în Paris revoluţia dela Februariŭ, C. Negri era la Paris.

El preşeda şedinţele junilor românî ale căror inimî se înaripaŭ atuncî la sórele libertăţeî patrieî lor. Veni un moment când bancheri curmară daraverile lor. C. Negri, care vînduse în Londra o mare cuantitate de grâne, înaintă maî multe sume de banî pe la românî, şi luă din Patis cu chĭeltuĭala sa peste cincî-spre-ḑece junî cari merseră în Bucovina şi în Bucurescî să facă mişcarea naţională ale căreî seminţî eraŭ deja aruncate.

C. Negri adoptase programa cu împroprietărirea ţeranilor. Ceĭ maĭ mulţî proprietarî, de bună credinţă, neînţelegênd interesele cele promitea soluţia ast-fel a aceleĭ cestiĭ, alţi făcênd din acéstă cestie un mijloc de partid saŭ de castă, nu salutară de cât cu sfială candidatura la tron a luĭ C. Negri, Vasile Alesandri, renunţând la şése-spre-ḑece voturĭ a le sele, le aducé amiculuĭ seŭ. Boeri vechĭ eraŭ în numer mic între deputaţĭ. Luptele între partidul liberal şi cel bătrîn, deschise pórta deputaţilor din clasa II de boerĭ. Acéstă clasă umilită de clasa I, şi maĭ puterică acum atât prin inteliginţă cât şi prin numer, găsi momentul pricios spre a se ridica, ridicând pe tron unul de aĭ lor. C. Negri era din ceea ce se ḑicea atuncĭ în Moldova prin imitaţie, clasa nobililor. El era asemenea pentru desfinţarea clăceĭ, toţĭ sciaŭ că principiile la acel om nu eraŭ mijlóce ca să vie la guvern ci

eraŭ convincţiĭ puterice. Deputaţi de clasa II se sfiaŭ a grămădi voturile lor luĭ C. Negri pentru aceste doă cuvinte. Ast-fel în şed nţa de încercare. un deputat D. Lascăr Catargiu ḑise că nu dă votul seŭ pentru acela care, daca s'ar face Domn, 'ĭ-ar lua moşiile şi le-ar da la ţeranĭ. „Nicĭ eŭ, strigă Cogălnicénu, nu voĭŭ da votul meŭ D. Catargiu care, dacă ar fi Domn, m'ar trimite peste hotar, pe mine care sînt pentru împroprietărirea ţeranilor," ḑise şi se duse acasă. Şedinţa urméḑă, deputaţi de a II clasă, voind cu orĭ-ce preţ unul de aĭ lor, nu găsiră multă greutatea întruni cu voturile lor voturile partiduluĭ bătrîn înspăimăntat, asupra juneluĭ Al. Cuza care îl credea inamic al împroprietărireĭ ţeranilor.

Moldova trecuse prin nisce încercărĭ dureróse, Guvernul ţĕreĭ încredinţat de Pórta otomană în mănele luĭ Vogoridi, acésta primi ţéra ca o proprietate a sa. El jucă rola unuĭ tiran, dar un tiran docil la voinţele Consoluluĭ Austriac; acest din urmă era adeveratul locoteninte de Domn. Inriurirea Austriacă era violentă. Consolul ordona Caimacamuluĭ, boerilor din partitul ce respinge unirea ţerilor: Acest guvern avea maĭ multe feţe: tirania, arbitrariŭ, necapacitate, ca tóte acele guverne ce întârḑie d'a maĭ avea voinţa lor. Moldova plăngea şi rîdea. Poetul Alesandri printr'o satiră plină de spiritul seŭ fin, făcu pe Moldova să rîḑă printre

lacrimĭ. Corispondinţa secretă a Caĭmacamuluĭ în care se trăda politica Porţeĭ, Austrieĭ şi Angliei contra unireĭ, fuse furată din scrinul luĭ Vogoridi, predată Franciei şi publicatăîn presa Europénă Alegerile făcute sub înriurirea celor treĭ puterĭ, fuseră fărămate. Pe lîngă acel Caĭmacam era un adiotant, un om ca de 35 de anĭ, cu rang superior în armată, amic intim al Caĭmacamuluĭ. Acest june îşĭ dase deja demisia de prefect dela Galaţĭ demisie motivată în urma descoperireĭ politiceĭ Caĭmacamuluĭ contrară unireĭ ţerilor şi lovitóre drepturilor, şi acéstă demisie făcuse mare sgomot în ţéră şi în streinătate. Poetul Sion căntă acéstă demisie şi declară printr'un articol că acest bărbat era demn de timpi anticĭ. Ochiĭ moldovenilor se înturnaseră către acel june soldat, care prin fapta sa venea şi le ridica sufletele abătute de impresia spirituluĭ de umilinţă şi de degradare ce părea că încinge tótă naţia, dar care din fericire nu cletina de căt suferinţele societăţeĭ. Acest june era Alesandru Cuza care maĭ în urmă se urcă pe tronul ţerilor unite. Eŭ 'l-am veḑut pentru prima óră la Caĭmacamul Vogoridi. Acest Vogoridi nu era născut a fi tiran, nicĭ om reŭ; avea inimă bună, caracter franc, rola sa politică de tiran nu'ĭ şedea nicĭ de cum, şi pentru că toţĭ îl cunosceaŭ şi îl ĭubĭaŭ în viaţă de familie, unde nu'ĭ cunoscea nimenĭ nicĭ un fel de tiranie,

pe tronul Moldaveĭ aflându-se, nu'ĭ simţea tótă greutatea tiranieĭ. Cu tóte acestea, sub aparinţa surîḑitóre, un sistem de ucidere naţională se întindea, prin ajutorul aceluĭ partid de ómenĭ cari aŭ făcut din drepturile ţereĭ preţul urcăreĭ lor la putere. Moldova numaĭ rîse, un singur om rîdea ăncă, şi rîdea lîngă tiran. Era Alesandru Cuza. El rîdea de Turcĭ, de Austriacĭ, de boeri partituluĭ naţional, rîdea de tiran.

Când am veḑut pe Câĭmacam, la palat, după înturnarea mea în ţéră, me îndemnă să remăn în Moldova. „Te voiŭ face colonel, ḑise el. Pe Cuzaki nu'l-am fâcut eŭ colonel? Vorbind ast-fel îmĭ arată pe un colonel tîner ăncă, blond, care şedea pe o sofa cu un cĭubuc lung în gură, serios şi tăcut: era Alesandru Cuza.

Alesandrŭ Cuza cobora dintr'o familie veche moldovenéscă, stremoşul seŭ murise tăĭat de Turcĭ pentru sentimentele sele naţionale. Sub domni fanarioţĭ, acéstă familie, ca multe altele, prigonite de streinĭ, perduse din splendórea sa şi se coborise în rîndul boerilor de a doa clasă. Muma sa era din Constantinopol, din familie genoveḑă Cozadini, familie grecită cu timpul. June ăncă fuse trimis în streinătate spre a'şĭ complecta studiul. Înturnat în Moldova, se înrolase în oştire, şi fuse numit oficer într'un corp. Îşĭ dăte demisia şi

trăi când liber, când director la un minister în Iașĭ, când preşedinte de tribunal seŭ prefect la Galaţĭ unde îşĭ avea casa părintéscă.

Alesandru Cuza nu fuse strein înriurireĭ acelui partit naţional, care, plecând din umbra societăţilor secrete din Bucurescĭ, sub conducerea luĭ Câmpinénu, se respăndi în Moldova prin N. Bălcescu, se închegă la moşia Minjina a luĭ C. Negri. V. Alesandri, C. Filipescu şi alţi, aruncară în inima junimeĭ Moldoveĭ seminţa ideeĭ de unire. Eraŭ escursiĭ la moşiĭ, la băĭ, călătoriĭ în streinătate, reuniriĭ la Minjina luĭ C. Negri.

Junimea Moldoveĭ din clasa boerilor se forma la sórele ideeĭ de unire şi de libertate; fii divorsaŭ de părinţĭ întârdiaţı pe calea de degradare şi de robie ce le creaseră streini în secoli din urmă. Din acéstă născu la Bucurescĭ o societate literară, la Paris o bibliotecă, unde se adunară regulat pentru ânteia óră juni munteni şi juni Moldovenĭ, unde se cunoscură şi se înţeleseră.

Aceste înţelegerĭ avură resultat util pentru causa Româniel. Ele prepararǎ póte evenimentele din urmă saŭ cel puţin regulară resultatele lor.

Toţĭ membri aceste asociaţiĭ de ideĭ, părură pe scena politică în evenimentele din 1848. Alesandru Cuza, esilat afară din ţéră, cu alţĭ soţĭ aĭ seĭ, reintră în Moldova după

urcarea pe tronul Moldovei a lui Grigore Ghica. El nu reapăro pe scena politică de cât în timpul guvernului interimar al lui Panu unde el însu'şi avuse ministerul de resbel.

Alesandru Cuza se alese Domn peste Moldova. Dorinţele Moldovei şi Valachiei nu se împliniseră, unirea definitivă şi domnul strein nu se dase. Alegerĕa lui Alesandru Cuza domn al Moldavei făcută cu câte-va ḑile înainte de ălegerea Domnului ţerei Romănesci, fuse pentru Români munteni ocasia a se găndi serios la marele interese de unire şi de tăria naţională.

D. C. Negri, Nicolae Catargiu şi alţi plecără pentru Constantinopoli ca deputaţî din partea noului Domn al Moldovei. Ei avură misia a trece prin Bucuresci şi a scruta ideea dacă este putinţă a veni la unirea ţerilor, cel puţin, prin alegerea Domnului Moldovei de Domn al ţerei Romănesci. Acéstă ideе mugura deja în tóte inimile Romănilor cari nu purtaŭ livreaoa unui cap de facţie şi cari nu visaseră a se urca pe tronul ţerei, ideea acésta pune în mişcare partidele. Guvernul interimare de trei din Bucuresci se ingrijesce şi dăte avis la Pórtă, la consolí, după datina acelor corpuri mórte chiemate să dea viaţă ţerei; a se lua mesuri, era tărḑiŭ Camera electivă se adună candidatura lui Bibescu este sprijinită de guvernul interimar l în casa lui

Ión Florescu se prepară un mare festin pentru deputaţi alegătorĭ, după alegerea Domnuluĭ Bibescu. Partitul liberal avênd candidat la domnie pe Vodă Al Ghica saŭ pe D. N. Golescu, sacrifică tóte acele interese pentru interesul public. — Partiḑi se agit. se adun, se consiliŭ. Vodă Al Ghica el înţelese că interesele Românieĭ ceréŭ sacrificarea a orĭce consideraţiĭ personale. El se face un sprijin al ideeĭ naţionale. Camera electivă, alésă de un guvern ce simpatisa cu fostul Domn George Bibescu, majoritatea eĭ se compunea de deputaţi închinaţĭ acesteĭ cause. Între causa unuĭ om şi causa Românilor, patriotismul Românilor, esaltat de evenimentele politice ce le păréŭ promiţătóre de un maĭ bun viitor, reeşi spre a face să triumfe alegerea Domnuluĭ Moldoveĭ la tronul ţereĭ Româneseĭ. Pe d'altă parte poporul capitaleĭ manifestă ideea în favórea unireĭ ţerilor, prin alegerea Domnuluĭ Moldoveĭ. Armata era sub ordinele generaluluĭ Vlădoĭanu, iniţiat la ideea de unire. El refusă a trage în popor şi a face să se ridice pe un océn de săngelr Românilor, mormîntul unireĭ pentru tot-d'a-una, Partisani din facţiĭ vrênd nevrênd, aderara la alegerea Domnuluĭ Moldoveĭ, căte-va discursurĭ de unire, maĭ ales acela al juneluĭ deputat Vasile Boerescu cari atuncĭ promitea un patriot, discurs care făcu într'un entusiasm sublim

însu'şĭ pe amici Austrieĭ şi Porţeĭ să verse lacrimĭ, de corcodil făcură un mare efect asupra spiritelor. In acest timp ómeni împărţĭaŭ în poporul adunat maĭ multe miĭ de esemplare dela *Dâmboviţa*, cu moliftele Săntuluĭ Vasile pentru ceĭ îndrăciţĭ ca o protestaţie contra censureĭ guvernuluĭ interimar care, chĭar sub convenţia de Paris, prin D. N. Brăiloiu ministru şi censor, ştergea tóte articolele jurnalelor înainte de a se publica. De aceea publicară *molîftele* ca un lucru care nu era oprit de censură. Miĭ de ómenĭ repetaŭ cuvintele Săntuluĭ Vasile:

Blèstemu-te pe tine Domnul, *Diavole* etc.

Învitaŭ pe diavolul să ĭésă din inima celor ce eraŭ contra unireĭ ţerilor.

Entusiasmul fuse nemărginit. De la 1848, de la lupta poporuluĭ la palat contra cetelor luĭ Odobescu şi Solomon. de la bătălia pompierilor, acéstă termopilă română, veniră eveniminte triste, cerimoniĭ, serbătorĭ aduse de reacţie, de oştirile streine de ocupaţie; parade lugubre, ce păreaŭ înmormîntarea naţieĭ, la cari luaseră parte mulţĭ fiĭ aĭ ţereĭ, la cari femeea şi fecĭóra păruseră cu fruntea încununată de florĭ ce la raḑele torţelor, la atingerea fumuluĭ ale acestor torţe de mórte ale Românieĭ se veştejĭaŭ şi făceaŭ să veştejĭască frunţele ce le purtaŭ. Pînă în ḑioa

alegereĭ Domnuluĭ Moldoveĭ, dela 1848, nu se veḑuse acest entusiasm sublim. Streini însu'şĭ se bucurară cu Românĭ. Sunt rarĭ ḑilele acelea când un popor nobil şi marinimos, strivit de secolĭ sub tirania streinilor şi a fiastrilor seĭ, póte să resufle liber! Dar câte nu sunt de ḑis a doa-ḑi, după ce acest entusiasm se stinge, şi când naţia ĭa locul eĭ la sórta poporuluĭ liberat! Libertatea este o ilusie când ea nu are rădăcină în inma naţieĭ, când ea se capătă saŭ se perde numaĭ în mişcarea mecanică şi fatală a miḑlócelor ce restorn tirani:

Atât era de dorinţa unireĭ cu domn strein în cât însu'şĭ domnul Cuza scrie o declaraţie pe care o fácu să ajungă sub ochi maĭ multor cabinete streine, că dorinţa sa fiind dorinţa naţieĭ esprimată, el se va coborî din tron pentru a lăsa să se urce un domn strein de viţă latină, când patria şi puterile garante vor crede momentul priincios.

Festinul preparat la Florescu care trebuĭa a fi presidat de Bibéscu, după a sa alegere la domnia Valahieĭ, se oferi deputaţilor cari aleseră pe Cuză.

Entusiasmul trecênd cu beţia sărbătoreĭ, tabloul era spăĭmîntător la cele ânteĭŭ raḑe ale ḑileĭ. Figurile eraŭ triste, obosite, gânditóre. Consoli murmuraŭ. Nomolul partitelor ameninţa a îneca terimul pe care se trecuse a-

ceste beţiĭ naţionale; dar protecţia puterilor maritime era o barieră la tóte aceste ambiţiĭ sdrobite. Camera trimite o Deputaţie la Domnul Moldoveĭ, anunţându'ĭ a sa alegere, după ce acesta scrise că priimia tronul Valacieĭ şi după ce numise minister în care figura C. Creţulescu şi Nicolae Golescu. Acéstă comisie fu alésă din tóta fracţiele camereĭ. Comisia plécă.

Bucuria fu generală în Bucurescĭ când deputaţi noştri trimişĭ la Iaşĭ, spuseră despre meritele personale ale Domnuluĭ Moldovei. Uni din deputaţĭ se lăsara a se entusiasma pînă la estas. Domnul Cuza era inteligınte, el avea acel spirit de se face plăcut prin manierele sele la toţĭ aceia cari 'l vedeaŭ pentru prima óră. El linguşi simţimîntele fie-căruĭ deputat, după convingerea ce'şĭ făcuse despre simţimîntele fie-căruia. Un domn român vorbind de mărirea Românilor, de libertăţile patrieĭ, era ce-va necunoscut încă la Românĭ unde Domni sè considerau singurĭ ca serbĭ aĭ Porţeĭ şi aĭ Rusieĭ.

Deputaţi se întórseră încântaţĭ. Entusiasmul cre cu în Bucurescĭ prin istoria ce se facea de cualităţile emininte ale nouluĭ Domn.

Foşti Domnĭ ce intraseră în ţéră saŭ se apropriase de hotarele eĭ, plecară răĭ ede înapoĭ. Domnul Ştirbeiŭ şi Domnul Ghica adresase de maĭ 'nainte memorande la puterile

garante prin cari, în mirarea naţieĭ şi a străinilor, cereaŭ unirea ţereĭ. Gr. Ghica nu s'a opus la desvoltarea ideilor naţionale şi liberale. Spiritul ce conduse Moldova în ceĭ din urmă timpĭ, se datora mult simţimintelor acestuĭ Domn. Blănd, onest şi devot. lăsa să se desvolte sborul ideilor liberale treptat. El fuse o figură ce rechĭema pa Radu cel mare, pe Négoe Basarab, pe Antoniŭ cel blănd. Administraţi nu avu a suferi din causa bunătăţeĭ sele. El întemeĭe aşeḑăminte de binefacere. În ţéra Românéscă Domnul B. Ştirbeĭŭ se urcase pe tron prin forţa baĭonetelor străine. El îşĭ luă rola de restaurator, rola luĭ Ludovic al XIII-lea. El stărui a se prelungi esilul celor treĭ-ḑecĭ de liberalĭ. În unele casurĭ, în faţa cu uni emigraţĭ, fuse chĭar crud, căcĭ, fără a avea motive politice, refusa chĭar la hotarele ţereĭ întălnirea emigraţilor cu mamele lor. N. Bălcescu revenind să móră în patrie, 'i se închist pórta şi chĭar bătrîna sa mamă fuse oprită de a'l vedea.

Administrănd de minune proprietăţile sele, voi tot ast-fel să administre patria. Ţéra Românéscă deveni o proprietate a Domnuluĭ. Censura servă, justiţia în măna Domnuluĭ, scólele în măna Domnuluĭ, finaţele în măna Domnuluĭ, nicĭ un alt control de căt al divanuluĭ aĭ căruĭ membri eraŭ numiţĭ de Domn. Ast-fel era starea ce ne făcuse tractatul dela Balta

Liman. Cu asemenea tractat și cu spiritul de reacție și stingere a tot ce era Romănism și liberalism; cu pretențile fără margine a le Rusieĭ, Austrieĭ si Porțeĭ; cu urele escitate între Romănĭ, Guvernul era dificil de condus. Domnul Știrbeĭŭ regulă finanțele Statuluĭ în micul cerc al trebuințelor de atuncĭ. Stare patriarhală, statul regeluĭ de Iveto! El institui dorobanți și grăniceri, oștire vechĭe a țereĭ, de și în numer mic. Om capabil și inteligínte, el prefera ómeni inteligențĭ bătrînilor figurĭ ale uneĭ epoce de ignoranță căḑut sub o revoluție. Ne voind a rupe însă cu casta batrînă, îșĭ făcea ministri seĭ din boeri bătrînĭ cari nu maĭ înțelegeaŭ nimica din lucrurile timpuluĭ. Le da directorĭ inteligințĭ cari făceaŭ tot, cu cari Domnul se consulta și esecuta fără să scie ministri nimic.

Destul am vorbit de acest Domn. Acum căte-va cuvinte despre intrarea în Bucuresci a Domnuluĭ Moldoveĭ.

Cuza veḑu cel maĭ mare entusiasm. D. N. Golescu, ministrul seu numit de la Iașĭ după recomandația luĭ Alesandri, merse să întîmpine pe Domn afară din barieră cu o trăsură domnéscă de paradă. O sută miĭ de ómeni adunațĭ din diferite sate și urbe formaŭ acéstă lume entusiastă ce venea spre întîmpinare. Domnul păru în trăsura sa. El era serios și rece la salutările sincere a le poporuluĭ. Amici

seĭ politicĭ din Moldova îĭ spuseră că în Bucurescĭ era o confrăţie de tabacĭ, ómenĭ din popor, revoluţionarĭ de meserie şi purure, turburătorĭ aĭ linişteĭ publice cu alte vorbe o bandă de mamelucĭ în serviciul partituluĭ revoluţionar. Saŭ antipatie pentru asemenea imitaţiĭ saŭ politîcă, Domnul fuse rece la primirea lor. Acéstă răcélă fusé însemnată de popor. Se făcură murmure, dar trecură fără urmă. Domnul merse la Mitropolie şi făcu jurămîntul. De acolo reintră în palatul ţereĭ. Entusiasmul fusese ca o puterică vijălie care încetédă şi ăncă légănă undele mâreĭ maĭ multe ḑile. Ambiţ ile începură a şopti. Ministrul dură pe urmă se schimbă. La formarea nouluĭ minister era de natură a se găndi toţi aceia cari aşteptaŭ un minister liberal. Se modifică. Vine d. N. Creţulescu. D. N. Creţulescu fuse cel e'ănteiŭ fecĭor de boer din clasa ănteiŭ care învеţă medicina şi o profesă în ţéra sa atăt ca me ic căt şi ca profesor public de medicină, sprea da ast fel esemplu de egalitatea claselor. Compromis în revoluţia din 1818, ca comisar revoluţionar, purcese în streinătate; se înturnăde apropiă de Domnul B. Ştirbeiŭ şi merse căt-va timp cu Dómna în căle orie. Maĭ tăr, ḑiă avu o fuucţie înaltă; cănd Domnul Ştirbeiŭ pleca din ţéră şi, Căĭmăcămĭa ţereĭ era promisă, D. N. Creţulescu merse la Constantinopol unde lucră cu multă căldură la ur-

carea pe tronul căîmăcămieĭ a fostuluĭ Domn Al. Ghica. Oposiţia personală începe cu acest minister cu care într'o ḑi căuta să se spulbere tronul. Ea se declară în cameră. Ministrul Ion Ghica care ocupase deja în Moldova funcţia de ministru, aduse închiderea adunăriĭ. Oposiţia personală se declară atuncĭ. D. Ion Ghica, după ce citi la cameră o listă de frumóse proiecte ce eraŭ a se vota, disolvă Camera. Acésta fuse o lovire dată tutulor partidelor. D. Ion Ghica făcu alegerĭ noĭ. Alegerile, saŭ pentru că fuseră libere, saŭ din causa legeĭ electorale, aduseră tot pe aceĭ deputaţĭ carĭ, înturnându-se după un apel făcut alegătorilor, eraŭ maĭ plinĭ de pretenţiĭ. Cele maĭ marĭ céstiĭ, precum cestia rurală, lărgirea legeĭ electorale, unirea definitivă, luarea averilor monastirilor închinate, se amânară. Camerile din Bucurescĭ şi din Iaşĭ doriaŭ maĭ mult o schimbare de domnie de cât de constituţie. Ministrul Ion Ghica aruncă o schiţă de proiect de lege rurală, unde se asigura munca şi proprietatea, şi se înpămîntenia ţerani numaĭ pe moşiile Statuluĭ.

Domnul Cuza o respinse. Boerĭ din Camere maĭ târḑiŭ încă elaborară ce-va ce semănă o noă dibăcie. Acésta se respinse încă da Domn. Cestia rurală era păstrată spre a se termina cu ocasia desfiinţăreĭ Convenţieĭ din Paris; pe de altă parte partitul liberal, unit

într'o idee politică cu boeri saŭ voind a'ĭ căştiga, nu maĭ apăraŭ cestia rurală. Partitul vechiŭ tremura la ideea isbîndireĭ legeĭ. Astfel veni un timp când numaĭ ḑiarul *Dîmboviţa* în Bucurescĭ şi D. Cogălnicénu în Iaşĭ maĭ amintĭaŭ acéstă mare cestie amânată.

Deja sub ministerul N. Creţulescu intenţiile oposiţieĭ se dovediseră prin maĭ multe acte. Torturele cu urḑicĭ de la *Dîmboviţa*, violarea domiciliuluĭ D-luĭ Ferichidi din care oposiţia fácu o armă puternică, aruncară bănuĭală asupra respectuluĭ cuvenit a se da legilor şi convenţieĭ din partea guvernuluĭ. D. G. Costaforul, un om al regimnluĭ boeresc, înălţă atuncĭ vocea printr'o adresă către redactorele *Românuluĭ*, protestă cu energie contra aceluĭ abus de violare, numind pe redactorele Românuluĭ: *ilustru apărător al drepturilor cetăţenescĭ*, — ceia ce nu'l opri maĭ târḑiŭ când veni la putere a face asasinatul politic din Craĭova cu patriotul D. Ghica. Al treilea incidinte fuse maĭ grav. Apăru în public nisce gazete cu litere roşiĭ prin carichĭăma pe popor la adunarea de la Bosel. Domnul fuse însciinţat. Acésta nu'ĭ plăcu: veḑu politic în aceste libertăţĭ convenţionale. Semînţa uneĭ restuunăriĭ chĭămă pe capi armateĭ şi le dăte ordine a consemna oştirea în casarmă. Poliţia este ordonată de a se însoţi de pom-

pierĭ, aceĭ fiĭ iubițĭ poporuluĭ, şi a merge spre a evacua sala unde se aduna oposiția

Pe când se adunară séra mulțime de capĭ din oposiție, peste o mie de ómenĭ din popor trecură pe strade avênd aerul acelor valurĭ de popor ce s'aŭ vedut pe stradele Parisuluĭ la începutul uneĭ revoluțiĭ. Unĭ strigaŭ: „Jos ministerul!“ alțĭ: „Jos Vodă!“

In sală, pe când ceĭ maĭ fruntaşĭ se adunară, intră D. Dim. Crețulescu cu pompieri. Sala se evacuă. Maĭ multe lovіturĭ de paturĭ de puscĭ se primiră de aceĭa carĭ protestară contra călcăreĭ unuĭ drept legal. Unĭ din membri de față fuseră nevoițĭ a scăpa pe feréstră între carĭ se dice că fuse şi D. Dim. Ghica conservator liberal. O deputație merse către palatul de la Cotrocenĭ ca să se plângă Domnuluĭ de actul arbitrar al ministeruluĭ. Acéstă deputație găsi la podul de la casarmă un did de soldațĭ carĭ o primi în vîrful baĭonetelor. Lumea acésta se înturnă şi se risipi către miedul nopțeĭ. Se făcură arestațiĭ. Lovirea ce se dase cel puțin cletenase ministerul Crețulescu. In acea di Domnul învită la palat cățĭ-va din amici seĭ. Acestia nu sciaŭ nimic din câte se petrecéŭ afară; din timp în timp Domnul trecea în camera de alăturĭ unde da ordine la câte un adiotant să le transmită şi de unde se înturna în salon cu surîsul pe bude şi

conversând de lucrurĭ uşóre colonelul T. Călinescu arată mult zel.

După maĭ multe ḑile şi după insistinţa D-lor Negri şi Alesandri, se chĭămă D. Ion Ghica la minister.

Ministerul Ion Ghicc avu o oposiţie vijăliósă, de şi făcuse apel la alegători. Oposiţia presinta maĭ multe fracţiĭ. Cea maï puterică era fracţia casteĭ care, — spulberată de o revoluţie, — cu ómeni ei, figurĭ a le unuĭ regim de tiranie, venĭa acum să lovéscă guvernul în numele libertăţeĭ, alte fracţiĭ eraŭ liberale. Programa dorinţelor naţieĭ nu era realisatŭ. Unirea deflnitivă, Domnul străin şi altele eraŭ ancă de dorit. Ministerul Ion Ghica, singurul ministru Constituţional ce avu ţéra; şi care din astă causă îşĭ făcusă enemicĭ; înecat în lovirile oposiţieĭ care profitase de o plină libertate în alegerĭ, demisionă. Domnul lăsa Cameref libertatea opinieĭ, se ḑice chĭar că înriuri indirect la retragereă acestuĭ minister.

Domnul Cuza nu avea încrederâ în D. Ion Ghica. Maĭ mulţĭ favoriţĭ care nu putea face treburĭ cu acel ministru, ḑiseră că acest bărbat îl va resturna într'o ḑi. D. Ion Ghica nu ĭubĭa maĭ mult pe Domn; cu tóte acestea el se purtă cu lealitate către suveran şi nu ridică fruntea de căt atuncĭ când nu maï remăsese între eĭ nicĭ o legătură.

După demisia ministeruluĭ Ion Ghica, veni

la putere partida liberală: Brătieni, Roseti Boerescu, I. Filipescu, Vlădoianu. D nul Brătianu, compuind ministerul, me puse în lista miniștrilor. Acest minister nu ținu mult. Din lipsia încrăderei; Camarila sa îl întreținea în simțimîntele ostíle contra acesteĭ partide. Roseti și Bratieni ăncă nu aveaŭ în Domn tótă acea încredere ce trebuia să'ĭ uniască spre realisarea ideilor liberale cari formaseră programa principiilor liberale. Camera tremură când vedu pe băncile miniștrilor uni din capi ceĭ maĭ energici aĭ democrațieĭ i se pă u că vede pe Robies-Pierre și pe Marat. Era ăncă timpul când reacția sè servia în potriva liberalilor cu înputările înprumutate la reacționari Francieĭ, de *Socialiști*. Aceste anti' atiĭ din partea Camereĭ, făcea facilă posiția Domnuluĭ în fața ministeruluĭ. Îndemnările Camarileĭ, bănuielile Domnuluĭ, ura boerilor din Cameră, se uniră spre a lovi ministerul. In minister ăncă nu domnia plină armonie. Acest minister își dăte demisia, după ce miniștri în fața Domnuluĭ se esplicară cu asprime uni contra altora. Domnul nu respunsese nimic ăncă la acea demisie. Me chĭmă la Cotroceni, îmĭ spuse cele ajunse. Opinia mea cerută, fuse că și atuncĭ când s'ar primi demisia ministeruluĭ acestuia, să nu compue însă de de căt ĭar un minister liberal și chĭar din dărămăturile celuĭ ce cădea. Domnul atuncĭ

îşĭ făcea o falā ăncă să aĭbă ministere din ómeni liberalĭ. El trimise să chiăme pe Boerescu, unul din ministri cari dase demisia, dar care ar fi putut urma ăncă în minister cu orĭ cari ar fi fost alţi. Boerescu veni; după o conversare de faţa cu mine, despre viitorul minister, Boresou primi a face parte din noa combinare. Domnul doria de mult să formeḑe un minister în Valachia sub preşedinţa D. Epurénu, amicul seŭ în care avea tótă încrederea; propuse pe Epurénu, pe Al. Golescu, şi trimise după C. Bosianu. Acest din urmă vine. El refusă ministerul, pentru motive casnice; dar recomandă pe Costatoru, autorul unuĭ articul din *Românul* în contra violăreĭ caseĭ Ferichidi. Domnul primesce pentru ministerul din ăntru. Acest minister avea contra luĭ partida liberală înaintată, partida celor doă ministere căḑute şi pe boerĭ. Posiţia luĭ era fórte dificilă. Fracţiile oposiţieĭ se pronunţară cu putere. Presa, liberă, devine furiósă. Ministerul îşĭ perde răbdarea, face procese de presă ce le judecă tribunalele supuse ministeruluĭ. Închisorile se umplu cu jurnaliştĭ. Constituţia sémănă cu satana. Treĭ redactorĭ închişĭ în puşcărie, fură transportaţĭ la Văcărescĭ după ce D. Costaforul, interpelat de Adunarea despre miseria închisoreĭ, declară că alte închisorĭ Statul nu are.

Se publică o lege de tase.

De căte orĭ crescea impositul, se da o noă armă în mănele oposiţieĭ.

In timpi vechĭ impositele eraŭ dese. Ţéra striga, se revolta când ele se puneaŭ. Acele revolte aveaŭ cuvînt de a fi şi iécă pentru ce. Impositele nu se puneaŭ spre a veni a înpăca trebuinţele publice. O naţie pe căt simte trebuinţa de a fi, de a se desvolta în starea materială pe atăt cată să sacrifice, în interesul public. Sacrificele ast-fel înţelese, adecă să isvoréscă îndecit de unde s'aŭ dat, prin mijócele ce oferă de desvoltare, sunt bine cuvîntate de Dumnedeŭ. Când însă impositele plătite sunt spre a nu se da intereselor publice nimic în schimb, spre a se risipi saŭ a se devora de ceĭ putenicĭ, inpositele sunt o tălhărie şi popérele carĭ se revolt contra lor fac bine. Ast-fel în vechime vedem revoltându-se poporul Român când puneaŭ inposite ca să străngă banĭ şi să'ĭ dea Domnul Visiruluĭ saŭ creditorilor de la carĭ luase banĭ spre a'ĭ da la Pórtă atuncĭ când el cumpăra Domnia; când se puneaŭ inposite ca să mărite fetele Domnuluĭ saŭ a le boerilor, când se puneaŭ inposite ca să hrănéscă nemesurata lăcomieĭ a celor carĭ administraŭ ţéra. În timpul de care vorbim, nu se făcea nimic pentru binele public. De mulţĭ anĭ ţéra plătĭa pentru şosele, podurĭ, şi nu avea nimic. Se mănca mulţĭ banĭ cu foncţionarĭ şi contracte stricate.

Ea presinta una din acele provincii selbatice a le Asiei. Sacrificele ţereĭ serviaŭ în chieltuielile Domnilor la Constantinopol, în gratificaţiĭ la boeri favoriţĭ aĭ Domnuluĭ. In astfel de stare un noŭ ĭnposit nu putea să placă. Oposiţia se folosesce de acésta. Căte va ḑile înaintea săngeluĭ vărsat în Craĭova, se veḑură acolo mulţime de esemplare un fel de profesie de credinţă din partea unuĭ fost cap de cabinet către alegători seĭ D. I. Ghica. Era în Craĭova o clasă de arendaşĭ care domina sub guvernele trecute, aceştĭ ómenĭ eiaŭ favoraţĭ de Domn şi de ministri. În schimbul influinţeĭ lor, pusă în serviciul guvernuluĭ, eraŭ toleraţĭ a esploata poporaţia rurală după domenurile ce le aveaŭ în arendă. Acest sistem trecu sub domnia noă. Pentru acelaş motiv ministerul le acordă scăḑămîntul cel renumit, o mare perdere pentru Stat, dar alià către guvern simpatile acestor privilegiaţĭ. Eĭ plătiră recunoscinţa lor, alegênd deputaţi pe uni din ministri cari lucraseră spre a se efectua *scăḑămîntul*.

·Legea inposituluĭ fuse ocasia celor ce se întîmplară în Craĭova. Scopul era resturnarea Domnuluĭ Cuza. La minĭster era D. Ĭepurénu, Boerescu, Costaforul. D. Ghica care dimisionă dupe ce participă la ordinul de a ucide Craiova.

Orăşani Craĭoveĭ, ca toţĭ Românĭ din Ol-

tenia, aŭ păstrat ăncă datinele lor tradiţionale de vitejie. Din acea mică provincie care învecinédă vechia capitală Sarmisegetusa, din jurul Vulcanuluĭ aŭ eşit cele maĭ multe revoluţiĭ contra tiranieĭ din afară şi din ăntru. Panduri din timpul luĭ Tudor Vladimirescu, din luptele cese dăteră între Turcĭ şi Ruşĭ în carĭ aceĭ Românĭ figurară sub Solomon Maghĭeru, Tell şi alţĭ căpitanĭ, trăĭaŭ ăncă; cu eĭ trăĭa neatărnarea spiritelor. Un om de arme este tot-d'a-una un omliber. Şi temut. Craĭoveni, escitaţĭ de oposiţie, conduşĭ de comercianţĭ, loviţĭ în interesele lor, deciseră cu orĭ-ce preţ, să nu sufere inpositul. Simpatiele lor pentru domniĭ căduţĭ născuţĭ în sinul lor, veniră a adăoga la gravitatea acesteĭ porno porniriĭ. Un prefect Gr. Marghiloman, cavaler şi nepăsător, inpinse lucrurile cu răpejune către un conflict: pe d'altă parte frica ce simţĭa ministerul în faţă cu o turbare în Craĭova, făcu pe cel din urmă, asupra raporturilor prefectuluĭ, să dea ordin a măceleri o poporaţiune care nu se armase ăncă. Când prin ducerea acolo, prin mijlóce înţelepte lua ate la timp, ar fi putut opri măcelăria asupr-poporuluĭ. Poporul intăritat, se îndesa pe strade, să céră pe ceĭ arestaţĭ. Intălnesce pe prefect la scara prefectureĭ, îl urmédă cu vociferărĭ. Doĭspre-dece soldaţĭ vin şi sprijină pe prefect pe la spate, pe când poporul, batjocorănd pe prefect, rîdênd, se înpingea cu

peptul către prefect şi soldaţĭ. De aicĭ începu lupta. Soldaţi trag ceĭ ănteiŭ asupra poporuluĭ nearmat. Drama devine săngerătóre. Ucidere, înmormêntare a cadavrelor de ómeni guvernuluĭ, desmormîntare a acelor cadavre de revoluţionarĭ; ucidere de femeĭ, de copiĭ, de ómenĭ inocenţĭ! În Ploĭescĭ în acel timp eraŭ ăncă turburărĭ. Un ministru îşi dete demisia. Iară ceĭ-alţĭ remaseră să îngrópe morţi. Domnul nu ḑise nimic, de şi se afectă fórte mult de acéstă întîmplare. Camera dăte în judecată pe minister, nu ca să resbune uciderea Craĭoveĭ, dar ca să scape de el.

Săngele poporuluĭ sărise şi stropise scările unuĭ tron curat, stropise mănele unor funcţionarĭ luaţĭ din aceĭa ce se ḑiceaŭ: ómenĭ noĭ liberalĭ, Oposiţia nu căştigă mult, dar făcu un pas. Fiecare ḑi conpromita starea cea noă, pe ómeni ceĭ noĭ, fără să facă însă a se uita nimic din adăncele rane ce lăsase trecutul, nicĭ ómeni luĭ, figurĭ de tiranie şi de pradă, unelte în mâna streinilor spre slăbirea şi umilirea ţereĭ. Cu tóte acestea nimenĭ nu descuragĭa. Săngele poporuluĭ varsat. se uĭtă. Săngele se spălă şi vărsătorĭ de sănge continuară a se bucura de simpatiile compatrioţilor lor cari auḑiseră de la părinţĭ că guvernul este în drept a ucide poporul cănd poporul îşĭ cere a'ĭ se respecta drepturile sele. Dar acel minister ăncă avea datoria sa şi căcĭ naţia este

proprietatea guvernuluĭ. Nu v'om blama însă pe un guvern caci 'şĭ a făcut datoria sa ci mijocele întrebuinţate, cea d'ănteĭŭ onestitate a unuĭ guvern este să'şĭ facă datoria.

D. Ĭepurénu, dat în judecata Curţeĭ de Casaţie cu colegi seĭ, şi atuncĭ fórte înriuritor lîngă Domn, consiliă pe capul Statuluĭ să chĭăme la minister pe Stefan Golescu. Panu veni în Bucurescĭ şi puse măna la formarea ministeruluĭ Golescu ce era compus de liberalĭ purĭ. Aniversarea luí 11 Iunie a revoluţieĭ 1848 la Filaret, sprijinită cu energie de minister, fuse una din causele care inspiră mult pornirea maĭorităţeĭ Camereĭ contra ministeruluĭ. O notiţă publicată în Monitorul universal din Paris, anunţa acea aniversare la care a luat parte cincĭ-éecĭ de miĭ de ómenĭ. Domnul Cuza nu se temea atuncĭ de elementul poporar. Anunţându'ĭ ministerul aniversarea, Domnul respunse prin următérea depeşă către mine:

„Aprob din inimă solemnitatea pentru ani-„versarea luĭ 1848, ḑisă a renascereĭ naţio-„nale. Am recomandat ordinea.“ Tot în acéstă depeşă ḑicea despre unirea de care se făcuse mare vorbă în Cameră:

„Nu vorbiţĭ, ve rog, de nerăbdările unora „despre unire şi să nu cădeţĭ în tóte acele e-„sageraţiĭ de partide. Unirea este un fapt că-„ştigat, avem nevoe numaĭ de puţină răbdare

„ca să o avem legală şi solidă. Ar trebui să „fiŭ nebun de ambiţie, ca Erostrat care în an-„ticitate arse un templu ca să trécă la pos-„teritate, ca să conpromit unirea şi să arunc „acéstă sărmană ţéră lacomă de dreptate şi „de linesce, pe terîmul întîmplărilor nepre-„vedute, prin grăbire. Noĭ nu vom avea nicĭ „o dată adeveratul curagiŭ civic al săngeluĭ „rece şi perseverenţa ca să atingem cu sigu-„ranţă scopul şi a confunda adeversarii fără „a întîmpina pericolul de care vor espune ţéra.“

În timpul acestuĭ minister, stăruĭam a se grăbi cu unirea la Constantinopoli. Agintul ţereĭ la Constantinopoli lucra din tóte puterile sele pentru unire. Ancă de atuncĭ era vorbă de modificarea legeĭ electorale, care se pusese sub ochi ambasadorilor ca o cestie neapărată a se resolva în interesele generale a le ţereĭ. Din adresa următóre vom vedea că guvernul Domnuluĭ Cuza ăncă de la început a lucrat pentru unire şi întinderea votuluĭ. Ĭécă scrisorile ce agintele ţereĭ ne adresă în anul 1861, atuncĭ cănd maĭoritarea adunăreĭ formula votul seŭ de neîncredere, agitând cestia unireĭ definitive ca mijloc de restur-nare.

„5/17 Ĭuniŭ 1861, Constantinopol.

„Precum v'am scris, S. Pórtă ar voi ca conferinţa pentru unire să se ţie aicĭ. Se vede că nu s'a decis ăncă nimică asupra acestuĭ

punt; Francia este pentru acéstă combinare în vedere de a eluda printr'un mijloc óre-care noa dificultate care isvoresce din necunóscerea Regatuluĭ Italieĭ, al căruĭ represintant nu va fi primit a lua parte la conferinţă în noa sa cualitate, şi care din altă parte nu ar voi nicĭ a figura ca simplu represintant al Sardinieĭ. D. de Thouvenel creḑuse maĭ ănteĭŭ că va putea înlătura acéstă greutate, invitând puterile garante a trimite adesiunea lor la unire saŭ o opinie óre-care la Pórtă, fie-care din ele separat. Dar acest mod a părut asemenea greŭ, căcĭ conferinţa căta a se reuni nu pentru a confirma unirea numaĭ, unde toţĭ ar fi fost de aceeaşĭ părere favorabilă, dar ăncă spre a statua asupra modificaţiilor de făcut la legea electorală, modificaţiĭ ce eraŭ cu neputinţă a face prin corespondinţă. Spre a regula tóte acestea, creḑ că conferinţă se va ţine la Paris, cu tóte că Pórta spre a înlătura acésta, ar fi dispusă a nu maĭ amăna recunóscerea sa despre noul Regat al Italieĭ. In fine; aicĭ saŭ la Paris, acéstă conferinţă se va face în curănd. Unirea dar nu maĭ este de căt o cestie de timp. O cestie care pentru noĭ este tot; dar care nu este veḑută cu acea gravitate şi urginţă de puterĭ cari aŭ pus pe tapet cestiĭ maĭ grave pentru ele de căt a nóstră. Ĭecă pentru ce ve îndemn la răbdare, căcĭ faptul ne este în adever căşti-

gat. Am înportunat fără repaos şi sebire în privinţa unireĭ pe lumea diplomatică, culegênd scusele mele în necesitatea greutăţeĭ faptelor cari se trec la noĭ în acéstă privinţă; şi cu tóte că este natural că afacerile nóstre să nu aĭbă preeminenţa tot-d'a-una, am căştigat convincţia că în curănd *Unirea ţerilor*, singurul principiŭ de viaţă pentru naţia română, se va termina cu desăvărşire. Pînă atuncĭ nu sunt de părerea a se întroduce nicĭ o modificaţie de orĭ-ce natură ar fi într'acésta... Cată a subordona tóte cele-alte cestiĭ la cestia *Unireĭ* care o dată căştigată, ne vom putea ocupa de cele ce remăn maĭ lesne."

Trecu mult timp încă pînă ce conferinţele se uniră şi cestia Unireĭ fu decisă în unanimitat.e Eraŭ uni cari voĭaŭ ca guvernul să proclame unirea, fără a maĭ aştepta hotărîrea puterilor. Din scrisórea de maĭ sus s'a vedut tot-d'o-dată că lucru era neputincĭos, cum Italia ea însăşĭ 'şĭ aştepta recunóscerea Unireĭ de la conferinţă.

D. Negri puse în acéstă mare cestie inima sa, urmă tóte fasele lucrurilor unireĭ şi avu fericirea să fie un mare mijloc de reuşire în acésta pe lîngă puterile garante cari 'l stimaŭ şi 'l iubĭaŭ.

Ţéra n'a făcut de căt să céră Unirea şi, prin alegerea Domnuluĭ Moldoveĭ, să facă un pas cutedător către unire. Puterile aŭ dat u-

nirea; dar cătă lucrare şi insistinţă nu a trebuit a se face! Propunerĭ oculte s'aŭ adresat chĭar aginteluĭ ţereĭ, a primi un plan de unire cu un Domn în Bucurescĭ şi un căĭmacam la Iaşĭ pe viaţă, numit de S. Pórtă care era să fie C. Negri. Decĭ, C. Negri nu a voit cu nicĭ un preţ să priméscă alt-ceva de cât unirea definitivă şi a stăruit pe acéstă cale. Astă-ḑĭ acest om care a lucrat cu atăta ḑel, atăt la începutul arătureĭ unireĭ căt şi la actele cele maĭ marĭ naţionale şi sociale sub domnia trecută, trăiesce viaţa luĭ Cincinatu, la casa sa, în sărăcie. Naţia nu se găndesce la dînsul nicĭ chĭar pentru a'ĭ ţine socotélă de serviciile ce 'ĭ-a făcut pe cănd revărsa favorurile sele asupra capuluĭ acelora carĭ aŭ servit partidele saŭ facţiile politice în lupta de distrugere pe cănd încununa favorii puterii hrăpitorĭ. O naţie recunoscătóre către ceĭ ce îĭ fac serviciĭ emininte, ar fi votat luĭ C. Negri o moşie recompensă în locul moşieĭ sele care a sacrificat-o pentru naţie. Nu scim dacă ar fi primit vre o recompensă, dar scim că naţia nu'ĭ a oferit nicĭ chĭar o mulţumire morală. Nefericite sunt naţiile unde representanţi lor despreţuĭesc serviciile ómenilor marĭ şi încare de recompense serbi facţiior. Domnul, după votul de neîncredere, ne scrise o depeşă de la Iaşĭ să nu demisionăm. Cu tóte acestea noĭ demisionarăm, după un consiliŭ

de ministri hotărâţi a remănea în constituţie. Domnul Cuza nu putea să se hotărască cu o partidă. Ḑicea că nu este Domnul uneĭ partida, ci domnul Românilor, că trebuĭe să chĭăme şi pe boĭeri. Altă dată se esprima bine pentru partida naţională, liberală; însă nu se hotra a merge nicĭ cu liberali, nicĭ cu boĭeri, nicĭ nu avea o partidă a sa credincĭósă şi capabilă.

Domnul avênd scire de demisia nóstră, îmĭ depeşă mie să me duc la Iaşĭ. Plecaĭŭ. Îl găsiŭ la Banca luĭ Lambrino Iordache cumnatul seŭ. Abĭa me veḑu şi cu espresiĭ accentuate îmĭ făcu tânjiri cum am putut a demisiona cu ceĭ-alţĭ, eŭ cum şi acel Melinescu barbă roşie în care avea atâta încredere? „Pusesem în voĭ, liberalĭ, ómenĭ dela 1848, tóte speranţele mele spre mântuirea relelor ţereĭ. Voĭesc a da libertatea celor cincĭ milióne de românĭ clăcaşĭ la o clasă de ómenĭ cari răpind libertăţile interióre a le patrieĭ, n'aŭ sciut ă'ĭ da în schimb nicĭ cel puţin întărirea naţionalităţeĭ. Acea castă este mórtă, pe ea nu me pot sprijini: viaţa fuge de mórte. Pe străinĭ nu me pot sprijini prea mult şi alăturĭ de voinţa naţieĭ, căcĭ interesele Europeĭ trec la eĭ asupra intereselor ţereĭ mele. In ţéră nu me reḑemam de căt pe partida cea maĭ jună, aceea care are maĭ multă viaţă şi generositate. Ast-fel me sprijinirăţĭ voĭ, în căt

astă-ḑĭ, ca să nu compromit armonia, să fiŭ nevoit a alerga din noŭ la casta care nu maĭ are nimic a face în viitor Îĭ vorbĭŭ de constituţie: îĭ spuseĭŭ că noĭ nu putem face altfel pe cât eram pe tărîmul legalităţeĭ, pe care Domnul însu'şĭ ne silise a remânea nestrămutaţĭ; că nu era din partea nóstră rea voinţă, ci din contră alergasem la acel mijloc tocmaĭ spre a înlesni posiţia Domnuluĭ pe cale legală. În fine, după maĭ multe vorbe, dela mânie la linisce, apoĭ la o amabilitate însemnată. Şeḑurăm la masă, îmĭ spuse că are de gând să trimită treĭ inşĭ la Constantinopol ca să felicite pe Sultanul. Spre séră aretaĭŭ dorinţa că aş voi să me întorc la Focşanĭ. Acesta îl contraria. Cu tóte acestea melasă se plec şi me pornesce cu o amabilitate estraordinară.

La Focşanĭ preparaĭŭ cele necesare pentru venirea Domnuluĭ. Domnul nu voĭa să tragă în Focşanĭ la particularĭ, ca să nu remâe dator niminuĭ nimic. Voĭa să tragă la prefect. Îmĭ ḑise că aşteptă acésta de la mine. În Focşanĭ dădeĭŭ ordin prefectuluĭ să'ĭ prepare doă Camere la dînsul acasă şi să părăséscă orĭ-ce preparărĭ ce făcuseră la un avut particular de acolo. Domnul sosesce. N. Golescu îĭ ese înainte la pórta prefectureĭ.

În Bucurescĭ, veḑu miniştrĭ dar nu le ḑise nimic din câte îmĭ ḑisese mie. Îmĭ spuse că

va chiăma ïar pe boïerĭ; dar să nu se sperie nimenĭ, căcĭ era un joc politic.

Numesce un adinterim de diretorĭ sub preşedinţa luĭ C. Bălcescu. Acest adinterim ţine puţin, după el vin boerĭ. În scurtul spaţiŭ de timp ce şedurăm atuncĭ la minister, adoă-dĭ după plecarea Domnuluĭ la Iaşĭ se puse foc la casarma de cavalerĭ, care arse într'o nópte. Acéstă ardere afectase mult pe Domn. Bănuïelile eraŭ rătăcite chïar asupra partideĭ de oposiţie Ceea ce era adever era că focul plecase din patru părţĭ d'o dată a le casarmeĭ din pod focul purcese peste raţiune. Să ne înturnăm şi să spunem ceva de tabăra dela Florescĭ.

Domnul decide a aduna tótă oştirea regulată şi neregulată la Florescĭ. Era acésta o ameninţare făcută Porţeĭ în faţă cu întârdierea dăreĭ investitureĭ? ast-fel diceaŭ uni. S'a dis chiar că Vodă-Cuza urmă ast-fel prin îndemnul Francieĭ. Grăniceri în parte întărîtaţĭ de uni din capi lor, refudară de a merge la tabără. Austria vedênd o tabară română, de maĭ multe m ĭ ómenĭ aşedată aprópe de hotarele sele, fuse nevoită a aduna oştirĭ spre hotarele Transilvanieĭ. Acéstă mişcare de oştirĭ fuse de o mare utilitate în spiritul militar adormit pînă atuncĭ pe patul de trandafirĭ ce 'ĭ aşternea guvernele de Sibariţĭ din trecut. Ostaşi vedêndu-se adunaţĭ, pentru pri-

ma óră mulţĭ începură a se recunósce şi a'şĭ da valórea lor ostăşéscă. Popórul român vedea cu bucurie pe aĭ seĭ sub arme adunaţĭ şi pe picĭor de a lupta. O tabără română el nu maĭ veḑuse dela tabăra de panduri a luĭ Tudor Vladimirescu. Asupra acesteĭ taberĭ pe stindarde, pe arme, pe vîrfurile corturilor, planaŭ cugetările de vitejie şi de putere, cari ca nisce paserĭ ceresci, în tot timpul căderei şi robieĭ românilor, nu voiseră a se cobărî pe un pămînt unde nu maĭ strelucea de căt baĭonetele străine şi decoraţiele date de streinĭ. Cine ar crede însă că se găsiră ómenĭ cari turburaseră de mănie în faţă cu aceste manifestărĭ militare! Fuse o lume care veḑu cu ochirĭ aceste manifestaţiĭ; acea lume care credea patria, proprietatea străinilor dată lor în arendă.

Aceştĭ ómenĭ merseră pînă a pune foc tabĕreĭ, şi, ca când acéstă doctrină de mórte şi de ucidere ar fi fost sprijinită de un spirit fatal ce domnea atuncĭ elementele, nu trecu doă ḑile senine fără să nu verse asupra acesteĭ tabere torente de ploĭ!

Era consternaţie între toţĭ aceĭa cari 'şĭ fac causa casteĭ lor, familieĭ lor, persónel lor, viitoruluĭ copiilor lor, din causa străinilor cari cuget a robi patria Românilor. Este de însemnat acest fenomen la Români aceĭa cari aŭ născut şi au crescut legănaţi de mănile

armatelor de ocupaţie: simpatia pentru străini cari vor să ne sdrobiască! Ast-fel nu fără cuvînt, un autor frances, dicea în timpul resboiului Crimeeĭ cănd Ruşi fură siliţĭ a evacua ţerile Române: Ruşi se întorc din principate, dar avant-garda lor remăne sub nume de Românĭ. Acéstă avantgardă era cănd Rusă, cănd Austiracă, cănd turcă, cănd Francesă, dar nicĭ o dată Română. Cinismul eĭ făcea să se indignede însuşĭ streinul „— Voĭŭ face tot spre a servi Turcia şi Rusia, dicea în anul 1848, în cort la Cotrocenĭ, în tabara turcéscă, Caĭmacamul Român numit de Pórtă.— Să nu facĭ nimic pentru Rusia şi Turcia, respunde Fuat Efendi, să facĭ pentru ţéra ta!"

De căte orĭ nu vedurăm de atuncé în cócè Românĭ ce se pretindeaŭ patrioţĭ, liberalĭ şĭ maĭ neatărnaţĭ de cât aceĭ dela putere, carĭ în numele unuĭ laş patriotismŭ şi uneĭ libertăţĭ înţelese numaĭ pentru eĭ, vènind şi combătănd orĭ ce mijlóce de armare a Românilor, orĭ ce cugetare Română şi demnă ce s'ar fi ridicat asupra turmelor amorţite, precum unirea tutulor Românilor; esprimănd ura, despreţul, ce esprimaŭ puterile din afară reŭ voitóre românilor! Este în Asia mică o populaţie crestină, fără origină cunoscută. Cănd membri acesteĭ populaţiĭ sdrobită cu corpul şi cu sufletul de tiranie, se aflu în faţa judilor turcĭ, se numesc uni pe alţi cu numele

despreţuitor ce daŭ turci, creştinilor, *deghĭauri* Fac maĭ bine aceĭ Românĭ cari repet injuriile despreţuitóre ale străinilor contra Românilor ca să placă tiranilor? Fac bine aceĭa cari sub pretest de o mincinósă înţelepţie, blam pe Românĭ când voĭesc să scuture lanţurile lor? Şi cari se scus de trădarea lor sub cuvinte că urmeḑ politica puterilor străine celor bine voitóre, chĭar atuncĭ când politica acésta nu maĭ este naţională, şi înpreună lucru spre robirea ţereĭ? Nu sunt aceĭa trădători de patrie? În istoria ţereĭ nóstre se ved epoce de cădere, de ameţĭală, de dgradare se ved ómenĭ născuţĭ în ţéră, care devin unelte ale inamicilor străinĭ cari în numele patrieĭ lucreḑ pentru străinĭ, cari în numele libertăţeĭ naţionale lucreḑ pentru robia ţ rilor; sunt însă epoce maĭ blăstemate, ómenĭ maĭ blăstemaţĭ, epoca unde nu maĭ este pudóre pentru trădătorĭ, unde trădători scot masca şi semăn bacantelor neruşinate cari numaĭ ascun l nimic; se declar pentru interesele străinilor inamicĭ, şi îşĭ fac din aceste simţiminte culpeşe un merit în cercul sclavĭlor ce eĭ comand. În acel cerc meritul este cine să fie maĭ infam. Cel maĭ infam are maĭ mare preţ în trădare. Moţoci, Danı, Vistieri, Leurdeni, trăĭesc încă astă-ḑĭ; însă maĭ puţin francĭ, maĭ perfiḑĭ, maĭ dibacĭ şi maĭ laşĭ.

Tabăra se desfinţéḑă cu timpul eĭ. În Con-

stantinopoli se decide a se da învestitura. Acésta se anunţă publiculuĭ. Domnul plécă la Constantinopoli. 'I se votéḑă o sumă pentru chĭeltuĭala drumuluĭ, nu aşa mare ca ceea ce luaseră domni de maĭ 'nainte mergênd să se închine, suma ce era destinată pe atuncĭ a se împărţi pe la paşi ceĭ înriuritorĭ, Acum încetaseră în Turcia acele plocóne prin voinţa ambasadorilor. Graţie tratăreĭ de maĭ multe ḑile ce făcu D. C. Negri pe lăngă ambasadorĭ, programa priimireĭ fuse fórte demnă. Ambasadori cerură a vedea programa maĭ 'nainte. Domnul plecă pînă la Marea Négră cu un vas cu aburĭ frances. Acolo fuse întîmpinat de o fregată cu vapor de resbel a Porţeĭ. Domnul trecu în fregată cu căţĭ-va românĭ din suita luĭ, după nobileţa lor. Ceĭ-alţĭ remaseră în vasul cu abur frances.
Aruncarea ancoreĭ la palatul luĭ Reşid paşa unde se preparase locaşul Domnuluĭ, fuse splendita. Salve de tunurĭ vestiră acéstă ajungere. Un regiment de infanterie presintă armele. Indată ce Domnul intră în locaşul seŭ, sosiră primi secretarĭ aĭ ambasadorilor spre a'ĭ face viḑite oficiale. Ministrul de afară al Porţeĭ veni cel d'ănteĭŭ.
Nu vom insista mult asupra acesteĭ călătoriĭ. Ea este scrisă şi publicată. Domnul se presintă cu demnitate. Vede pe Sultanul în particular, primesce masă de la ambasadorĭ de

la viḑirul, face o visită la Pórtă, la ministri. Refusă viḑirului a trata cestia monasirilor închinate, ḑicênd că el a venit să facă o viḑită Sultanului ïar nu să trateḑe de lucrurï carï privesc pe ministri Sultanuluï şi pe Agintele seŭ. Refusă de a primi viḑita patriarhilor grecï şi d'a merge la Partiarhia din Fanar, după vechia datină, spre a fi sacrat de călugăriï grecï.

Primesce o sabie semn de supunere şi o decoraţie dela Sultanul. Treï ḑile ţinu înpărţirea milionuluï din ţéră spre a fi distribuit la treï miï de ómenï ce serviră Domnuluï; numaï secretarul Sultanuluï, cu scirea Sultanuluï, dintre toţï funcţionari înalţï, voi a primi un dar de terï miï de galbenï. Se împărţiră însă nenumerate cadourï în orologiï, tabachïerï şi alte obïecte. Veniră din tóte Institutele de bine facerï catolice, protestante, grece pentru ajutóre. Damele cele maï frumóse din Pera veniră să céră pentru săracï.

Domnul, prin presinţa sa deschisă, prin manierile sele, plăcuse atăt Sultanuluï căt şi Ambasadorilor străinï. Acéstă fuse un eveniment pe Bosfor.

Domnul se înturnă din Constantinopol cu óre-care schimbare. Lucru curios! de căte orï mergea la Iaşï şi se înturna la Bucurescï, revenïa cu simţiminte reacţionare. Vedea lucrurile printr'un prism maï puţin generos, maï pu-

ţin liberal. O dată revenind din Iaşĭ, într'o conversaţie ce se trecu despre libertăţile ţereĭ şi mijlócele propriĭ a da o bună organiḑare, ḑise: Eu numaĭ sînt tot acela, acum cunosc pe românĭ, n'am fost om de Stat. Voĭŭ fi.

Domnul Cuza lesne se înflăcăra la orĭ-ce ideе naţională, energică, şi tot cu aceeaşĭ înlesnire se lăsa a se descuragĭa cănd era vorba de esecuţie, cănd găsĭa pedice, şi maĭ ales cănd 'i se părea că naţia, acea divinitate la al căria templu adorase, nu era ast-fel cum el 'şĭ-o închipuise, înainte de a fi faţă în faţă cu dînsa. Domnul vedea în naţie un reŭ mare: credea că acest reŭ ea îl datora uneĭ stărĭ de robie şi tiranie din trecut fără vindecare, că orĭ ce guvern ar încerca a'l vindeca va fi victima virtuţilor sele. Un Domn de sub regulament ḑicea maĭ prosaic: „Cu lupi trebue să urli, ca să nu te mănănce. „Domnul Cuza ḑicea: „Lumea este ironia luĭ Dumneḑeŭ." Aceştĭ marĭ filosofĭ fatalĭ aveaŭ o greşĭală, perfecţia nu este din lumea acésta; dar lumea are o misie şi binele este o realitate în comparaţie cu reul. Causa reuluĭ ce bântuĭa ţéra se putea vindeca, din momentul ce se aflaŭ în lume alte naţiĭ maĭ fericite; trebuĭa a se ridica maĭ presus de ceĭ reĭ. Domnul Cuza creḑu că reul era în legile rele, avea dreptate pînă la un punt; le schimbă, dar chĭămă ómenĭ vechĭ la legĭ noĭ; drepturile o-

mului proclamate de marea revoluţie fură încredinţate spre a le escuta ómenilor carı serviseră ca instrumente tiraniei trecute, cari aveaŭ credinţă a reveni la regulament şi domni regulamentari;

„La lucruri noi ómeni noi! striga ilustrul apărător al poporului rural robit. Domnul înţelese acésta, aduse ómeni noi; dar acestia nu îndreptară nimic, căci n'aveaŭ principii; abia sciaŭ ce este convenţia, dar nu înţelegeaŭ ce sunt principiile. Căţi-va ómeni de principii nu veneaŭ într'un guvern de unde cătaŭ a se lepăda a doa-ḑi sub greutatea intrigilor favoriţilor. Trerbuia educaţie politică, o instrucţie politcă, trebuia înbunătăţirea prin legi. Datinele se fac bune prin legi bune. Dar când cei chiămaţi a esecuta legile, nu aŭ datine, când cei chiămaţi a forma principiile, nu aŭ principii, legile nu se esecut şi datinile sufer. In astfel de stare încuragea ideea de *Mănă de fer*, un om mai onest de căt ce alţi spre a face pe toţi oneşti, numele de universitate ce se dete facultăţii din Bucuresci îl contraria dar îl dete strigînd că o face contra inimei, lăsă pe D. N. Creţuleşcu a lepăda din budget o mie descoli destinate pentrusatele Moldovei în ajunul deschiderei lor. Acest spirit urmă şi după 11 Februariŭ. D. Strat desfiinţă opt sute scoli de sate, sub un minister ce se pretindea amic al respăndirei ins-

trucţieĭ şi educaţieĭ. De atuncĭ nimic pentru întinderea eĭ. Sub Domnul Cuza se înţelesese fórte bine unde trebuĭa lovită instrucţia, fu libertatea eĭ. Statul politic nasce din principiĭ. El are o parte în instrucţie şi educaţie, dar acéstă parte de acţie nu trebue să devie un monopol. Nimic pentru popor Acéstă credinţă a trecut la următoriĭ lor, pentru care poporul ĭ-a numit: *cĭocoĭ noĭ*, Legile nu fuseră esecutate, căcì ceĭ maĭ mulţĭ chiămaţĭ a le esecuta, voĭaŭ reŭ, şi guvernul esecuta reŭ. Nimic nu asigură ordinea, nimic nu garantă autoritatea ca instrucţia şi educaţia poporuluĭ. Ele nu cer de căt o condiţie ca să fie utile tutulor: libertatea. Din nefericire Domnul Cuza nu punea mare preţ pe acest mare mijloc de civilisaţie. Cu tóte acestea nu respinse desvoltarea instrucţieĭ în condiţie d'a fi aservită guvernuluĭ, lăsa cu nepăsare a se forma în Bucurescĭ o facultate de litere, diferite scolĭ profesionale; un Domn onest nu póte face nimic, cănd el caută a ţine socotélă de voinţa tutulor ca să se susţie, şi cănd voinţa tutulor este rea, el devine reŭ; un singur lucru putea să scape tronul şi să ridice naţia. Principiile cele marĭ puse în legĭ trecute în datine şi inprăştiate în tóte arterele naţieĭ. Principiile numaĭ în legĭ, sunt o ficţie, ele caută să fie în inimile tutulor. Spre a fi, nu este de căt un mijoc, desvoltarea şi

întinderea instrucţieĭ şi politiceĭ. Dar vechĭul sistem oprĭa pe orĭ-ce partid, a face acest mare pas. O nefericită credinţă remasă moştenire de la bătrînĭ, fuse adoptată de fiĭ, a opri de a se lumina poporul. Scóla devine pentru guvern un mijloc de poliţie. Iécă ce se născoci sub Domnul Cuza, ĭécă ce se urmédă chĭar astă-dĭ.

Guvernul de atuncĭ fiind sigur de aservirea profesorilor la guvern, dăte profesorilor un privilegiŭ la alegerĭ, fără a vedea că desfiinţédă monopolul uneĭ clase şi îl dă alteia. Nu se înbunătăţesce instrucţia şi educaţia cu privilegiĭ date profesorilor. Acésta o conrupe. Când eram ministru maĭ tărdiŭ, ceruĭŭ Comitetuluĭ instrucţieĭ din Iaşĭ a se da ideĭle sale pentru desvoltarea instrucţieĭ. Mi se respunse de comitetul din Iaşĭ prin D. Titu-Liviŭ Maĭorescu: „a mări lefile profesorilor.“ Ast-fel fuse şi cu clerul, Nimenĭ nu cerea libertatea instrucţieĭ de ministru, libertatea cleruluĭ de ministru. Vom dice numaĭ că catedrele de profesorĭ eraŭ nu maĭ nisce sinecure pentru deputaţĭ, senatorĭ şi favoriţĭ carĭ nu dădeaŭ pe la scolĭ şi aveaŭ căte doă şi treĭ alte funcţiĭ înalte. Acésta se urmédă şi astă-dĭ. Un profesor favorit se făcea ministeru, lua salariul de profesor şi nu maĭ da pe la scólă; altul era senator, deputat, pleca şi lăsa catedra liberă

saŭ cu căte o umbră de indeplinitor și trăĭa maĭ multe lunĭ în capitală. Alțĭ, marĭ dregătorĭ în justițiă si în administrație, silițĭ a lucra necontenit în aeste din urmă ocupațiĭ, nu maĭ vedeaŭ scólele cu ochi. La facultățĭ eraŭ maĭ mulțĭ profesorĭ de căt scolari, și, ca să nu se închidă clasele, ministerul consiliat de inteligintul director al instrucțieĭ publice D. Alesandrescu dis Urechĭă, nu scim pentru ce puse în budget o mare sumă ca burse pentru uni din scolarĭ cari ar veni să asculte la facultățĭ.

Legea contra cumululuĭ de funcțiĭ și legea admisibilitățeĭ în tóte serviciile Statuluĭ cu îndatorire de a trece prin scolĭ ca să pótă avea o funcție, și cari eraŭ singurile mijlóce de a garanta instrucția publică, legĭ liberale, de căte orĭ veniră la minister uni, le dădeaŭ la cameră, da nu fuseră votate: ĭară când se lua; în desbatere, venĭa un minister reacționar saŭ compus de ómeni interesațĭ la cumul și la primirea în funcțiunĭ de ómenĭ fără cunoscințe, și le retrăgeaŭ din desbatere sub cuvînt ca să le amendede și nu le maĭ readuceaŭ.

Un institutor primar este ocupat tótă dioa. Un profesor de gimnas saŭ de facultate este ocupat o oră în scólă. Dar căt îĭ trebuĭe spre a'șĭ medita lecția ce are a face în materiĭ de sciințe transcendiate, spre a o face bine! Dă

unuĭ asemenea profesor, un minister, funcţiĭ înalte. Va avea timpul a se maĭ gândi la filosofi seĭ? Un medic profesor cu multe servicii, va avea timpul a născoci în medicina sa maĭ mult dė cât acea cea în veţat în copilărie?

Nu vorbim aci de esceptiĭ onorabile, ci de favoriţi cumularḑĭ.

Oprirea d'a face scolĭ pentru poporul rural, instrucţia şi educaţia ca monopol al guvernulu, sunt încă causele cari opresc luminarea spiritelor. Fără acéstă desvoltare, naţia, libertăţile eĭ, legile eĭ, constituţia eĭ vor fi o minciună. Fără acésta ţéra va avea sclavĭ, dar nu cetăţenĭ. Şi ca să esersăm noĭ acest lucrurĭ cată se le înţelegem bine şi ale servi cu sinceritate din lipsa acestiĭ condiţiĭ guvernul care se crede maĭ apt, centralisă tóte.

Preoţi nu maĭ aveaŭ misie. Funcţionari nu maĭ aveaŭ tendinţe, nicĭ datoriĭ, nicĭ garanţiĭ; nimenĭ nu voia nimic, nu producea nimic, nu se ridica asupra oriḑontuluĭ meserieĭ nu sciaŭ maĭ mult de cât a urma cursul afacerilor curinte ce veneaŭ să'ĭ descepte din norul de fumul ţigărilor.

Funcţionari fără a trece prin scolĭ, cresceaŭ, înbătrîniaŭ, vestejaŭ, ca la o vîrstă óre-care să ĭésă la pensie. Pensia era scopul vieţeĭ acesteĭ clase. Alţi îşĭ făceaŭ averĭ din abusurĭ. Case, palate, moşiĭ căştigate în căţi-va

anĭ, de ómenĭ cari nu aveaŭ nimic, nu făcu seră comerciŭ, nu luasera ḑestre, nu căştigaseră loterii, nu găsiseră comorĭ. Tóte acestea se străngeaŭ asupra unora, societatea era incuragietóre, nu eraŭ blamaţĭ de căt de aceĭa cari ĭĭ pismuĭau că nu pot eĭ să fie în locul lor. Nu era depărtat timpul când mama, femeea, blasfema pe fiŭ, pe soţ că avusese serbicii multe şi nu sciuse a'şĭ face avere, că nu este harnic. Prefecţi, subprefecţi eraŭ salariaţĭ cu anul de arendaşĭ ca să le dea dorobanţĭ pentru nedrepte de multe orĭ împlinirĭ. Juni ce înconjuraŭ guvernele, născea, cresceaŭ, cu speranţa a se face ţinuţĭ de femeĭ avute, a juca cărţĭ, apoĭ a intra în vre o carieră, apoĭ a se însurua, a lua ḑestre spre a'şĭ plăti datoriile dar le trebuia o carieră, şi ca să o capete, nu cruţa nicĭ o tăvălire.

Procese civile şi criminale dispunênd ministrul de ele, dispunĕnd de vinderĭ pentru datorii oprindu-le când se vindeaŭ moşiile favoriţilor; încuragindu-le când se vindeaŭ ale adversarilor guvernelor.

Domnul Cuza nu era străin în patria sa, cunoscea ómeni şi lucrurile; era inteligint, avea momente marĭ de cugetare, de simţimînte. Primea plângerile tutulor, nemulţumĭ adesea pe miniştri îndreptându-le rătacirile lor în afacerĭ cari dădeaŭ ocasie de plăngerĭ. Orice om nedreptaţit de ministru afla ăncă la pa-

lat o protecţie. Tronul nu era străin de popor în păsurile luĭ. Ministerele se schimbaŭ, starea de paralisie remănea, sistemnl ce nu era născocit de Domn remănea tot acela la toţĭ ministri. Nu domnul Cuza introduse acéstă stare de lucrurĭ. Ea avea rădăcina cĭ în lucrurĭ şi în ómenĭ, şi maĭ mult în Moldova. Ceea ce se inputa Dòmnuluĭ era că nu se ridica peste legĭ şi peste ómenĭ. Acesta era planul Domnuluĭ, lăsându'ĭ a urma sistemul de destrucţie spre a ajunge a lua puterea. Iécă cum se esplică pînă la 2 Maiŭ administraţia sa, într'o epocă când faptele sele în politica luĭ de afară eraŭ atât de corecte şi cu înţelepcĭune cutedătóre; ĭar în adeministralia din ăntru produceaŭ nemulţumirĭ prin călcarea lgeilor, favor şi nepotism, arbitrar.

Domnul nu maĭ, era înconjurat de ómeni cu principiĭ. Aceştĭ ómenĭ numaĭ plutiŭ pe lîngă tron. Vorbindu'ĭ cine-va într'o ḑi de necredinţa unuĭ, Domnul nu creḑu, el avu dreptate. Florescu era leal.

Către acéstă epocă Domnul revine asupra situaţieĭ ţerilor ce guvèrna. Eraŭ doă cestiĭ inportante: una de menţinère pe tron, cea-l-altă de reforme, amăndoă sfrâns legate înpreunnă. A lua armele din măna oposiţieĭ era un mijloc a proclama principiĭ marĭ: înproprietărea ţeranilor, întinderea legeĭ electorale. Dar convenţia din Paris, după ce procla-

mă principiile de dreptul omuluĭ şi găsesce că este trebuinţă a se înbunătăţi sórta poporuluĭ rural, după ce surpă o castă privilegiată, prin lege electorală chĭamă să facă legĭ asupra acelor reforme care fărâmaŭ privilegile uneĭ caste chĭar pe ómeni aceleĭ caste. Inpoprietărĭ ea ţeranilor şi întinderea votuluĭ electoral, nu se puteaŭ face prin Cameră. Privilegiul trecênd dela cincĭ-ḑecĭ de familiĭ de boerĭ la căte-va cete de proprietarĭ marĭ şi micĭ, naţia schimbase numaĭ, stăpîni; cĭocoĭ noĭ luară locul celor vechĭ, nimic pentru suveranitatea poporuluĭ, nimic pentru vindecarea rănelor luĭ.

Acéstă stare de lucrurĭ care păstra o oblĭgare apăsătóre, care amenința interesele de conservare a le tronuluĭ, care nu permiteâ nicĭ unuĭ minister a sta pe băncile cameveĭ daca nu era din casta fiind o pedică chĭar la desvoltarea generală a naţieĭ, născu ânteĭŭ în opinie ideea uneĭ lovirĭ de Stat, acéstă idee se respândi înprejurul tronuluĭ. Acésta se concepu în momentul retragereĭ dela minister a ministeruluĭ Ion Ghica. Nu transpiră nimic însă. Domnul Cuza revenea dela Moldova. Era locuit în Episcopia de la Buzeŭ. Acolo, séra, îmĭ spuse represintând în colorĭ funebre şi cu un talent rar dificuliăţile situaţieĭ, şi anunţă în viitor o lovire de Stat. Era vorba de a aduce divanul ad-hoc.

D. Cogălnicénu fusese avisat prin mine d'aîndeplini acéstă idee. În faţă cu interesele principiilor liberale, pentru carı mugura acéstă idee, la nascerea eĭ senumeră doă ministere liberale. Mult timp luptele polıtice urmară cursul lor fără a se face nimic pentru realisarea acesteĭ ideĭ.

Intr'un timp fórte scurt se schimbară maĭ multe ministere, în faţă cu o cameră de oposiţie sistematică, pe care Domnul nu o putea disolva, cu sperantă ca deputaţi să fie înlocuiţĭ de alţĭ deputaţĭ Domnul era nevoit a schimba des ministerul. Aceste schimbărĭ dese afară din ţéră trecură de proverbiaele. Ambasadorul Franciei, priımind într'o ḑi pe agentele ţereĭ, îl întrebă rîḑênd daca vine să'i anunţe schimbarea ministeruluĭ. Lupta între partide ne fiind pentru principiĭ, ci numaĭ pentru putere, nicĭ un minister nu putea fi suferit. Cel puţin partidele atuncĭ nu luptaŭ pentru poiitica străină, căcĭ Domnul nu consulta nicĭ o dată nicĭ o putere străină în afacerile ministeriale, şi acésta îĭ făcea onóre.

Spre a'şĭ numi ministerul. nu era nicĭ partidă Francesă, Austriacă nici Rusă. Era oposiţia ce voia resturnarea Domnuluĭ.

In ţéră din desele schmbărĭ de ministri Administraţia deveni un instrument în mâna fracţielor de oposiţie care prea des venia să ocupe băncile ministeriale. Fie-ce funcţionar a

guvernuluĭ era pentru tóte fracţiele, nu maĭ pentru guvern nu era fiind cel maĭ plăpând în durată. Convenţia lăsată pradă patimelor acestor fracţiĭ, fie-care la rîndul eĭ venea să rupă o făşie ca să se depărteḑe a doa-ḑi. Clerul, instrucţia, justiţia, administraţia schimbându'şĭ personalul cu ministri neîncetat, serviciul se paralisa. Orĭ-ce noŭ ministru venĭa, strica ceea ce făcuse bine saŭ reŭ predecesorul seŭ, lăsând a desface maĭ.tărḑiŭ următorul seŭ ceea ce făcuse el; ast-fel că tótă acţia guvernelor, nu maĭ era de căt o luptă în care ministri cari venĭaŭ stricaŭ ceea ce făceaŭ ministri cari se duceaŭ!

Guvernul ne maĭ avênd principiĭ, nu găsĭa nicĭ un ajutor în opinia publică; ne avênd stabilitate. nu găseaŭ nicĭ un ajutor în cameră, în funcţionarĭ. Se privĭaŭ cu nepăsare tóte aceste lupte de mórte; vedeaŭ reul, dar nu sciaŭ de unde vine. Eşiţĭ de curănd dintr'un regim de asuprire. eĭ nu înţeleseră încă că sunt chĭămaţĭ a se bucura de drepturile omuluĭ şi credeaŭ că ţéra era proprietatea guvernuluĭ. Schimbările dese a le tiranilor le făceaŭ p ăcere, neprivind de căt la persóne şi nicĭ de cum la principiĭ.

Nicĭ o organiḑare în institutele menite a garanta viitorul, toţĭ născeaŭ şi cresceaŭ pentru budgetul Statuluĭ. Comerciul, agricultura industria. orĭ-ce alte mijlóce afară de funcţieĭ

eraŭ lăsate străinilor; acésta adăoga şi numerul şi patima nemulţumiţilor ce forma nomolul partidelor de oposiţie De aicĭ născu spiritul de adaos la chĭeltuĭelile Statuluĭ, în personal şi în material, îmulţirea funcţielor; mărirea salariuluĭ inaugurat de ministerul Ion Ghica, apoĭ de ministerul Iepurénu şi conplectat de ministerul Cogălnicénu după 2 Maiŭ, când fiecare ministru îşĭ făcu budjetul cum voi, fără a'l supune nicĭ chĭar consiliuluĭ de miniştri. Consecuinţele acĕstuĭ sistem fuseră grave. Legile nu se maĭ puteaŭ esecuta. Abusatori ceĭ adeveraţĭ nu se maĭ puteaŭ judeca. Eraŭ protegiaţĭ de partide, de favoriţi; Ceĭ inocenţĭ, ceĭ cari lovîaŭ abusul, eraŭ persecutaţĭ; abusatori se unĭaŭ contra celor oneştĭ şi căutaŭ a'ĭ sdrobi ca ómenĭ ce le stricaŭ meseria; ceĭ cari strigaŭ maĭ tare pentru moralitate, eraŭ aceĭa cari maĭ înainte se înavuţiseră cu palate şi moşii din pradă; tiranul apăra libertatea şi hotul, onórea. Nu maĭ era pudóre. Omeni ce 'şĭ făceaŭ palate şi moşiĭ din despoĭerile publice, strigaŭ chĭar la tribună contra despoĭerilor publice. Partitul era tot. După stég se forma convicţiele, după stég se da patenta de moralitate; calomniile întunecaŭ şi maĭ mult acest tabloŭ. Patima luase locul raţieĭ. Printre tóte aceste fase; ceĭ dibacĭ îşĭ formaŭ calea lor in desperarea publică; căḑuţĭ, strigaŭ contra despoiereĭ, şi re-

veniţĭ din noŭ la putere, urmaŭ a face maĭ reŭ ca aceĭa pe carĭ îĭ combăteaŭ şi îĭ resturnaŭ. Se vădură nisce junĭ, înălţaţĭ repede înavuţiţĭ, cumpărănd moşiĭ, nicĭ o pedepsire. Eraŭ din partide. Fuseră ministere carĭ adăogiră chiăltuĭelile budgetuluĭ dincolo de adeveratele trebuinţe, chiăltuĭelĭ positive, basate pe venite fictive întocmite de cancelarĭ fără conciinţă şi la ordinele ministruluĭ ce nu voĭa de căt a motiva adausele la chiăltuĭelile propuse, fiĭnd sigur că va sta puţin la minister şi voind a conpromite situaţia. Acésta aduse înprumuturĭ oneróse. Monopolurĭ reŭ închipuite şi esecutate, fuseră causa de perdere de milióne pentru Stat. Atuncĭ favoriţi se formară. Camarila născu alăturĭ. Aceste doa ramurĭ formaŭ în faţă cu puterile Statuluĭ o putere ocultă. Libertatea ce da viţiuluĭ sistemul acesta a se esersa, se uni cu favórile; acésta trebuĭa să producă o mare corupţie în administraţie. Legile neesecutate, trebuĭaŭ să corupă chiar datinele. Camarila, acest product spaniol sinonim micele lor camere secrete, menită a înriuri pe ascuns asupra suveranilor în guvernele absolute, asupra lucrurilor publice, îşĭ făcu dioă la palat. De multe orĭ ea hotăra înaintea hotărâreĭ ministrilor. Eraŭ favoriţĭ, curtedanĭ. Guvernul era constituţional, prin urmare supus la legele fisate de maĭ 'nainte; neputănd esersa

de cât prin miniștri contrasemnătorĭ, indicațĭ de cameră. Se așeḑa însă într'un mod surd o camarilă debutând prin cumetriĭ, intrigĭ și se pronunță printr'o luptă deschisă, care trebuĭa să ducă la o lovire de Stat. Acestă camarilă era tare, fiind neschimbată. Ea de multe orĭ numĭa ministerul saŭ îl destitua. De multe orĭ se înțelegea cu camera pentru un vot de blam ministeruluĭ, când acesta nu plăcea Camarileĭ. Cea mai teribilă Camarilă este a femeilor, este aceea care ne amintă splendórea galantă din epoca Lavaliereĭ pînă la bigotismul stupid al epoceĭ Maintenon. După 2 Maĭŭ avurăm o camarilă de femeĭ. Curtea avea fovorițĭ, miniștri aveaŭ asemena, prefecți aveaŭ asemenea, subprefecțĭ aveaŭ asemenea; aceștĭ favorițĭ eraŭ uleuĭul care ungea rótele machineĭ regimuluĭ.

Eraŭ din aceștĭ favorițĭ directorĭ peste așeḑăminte publice Librect și Davila maĭ ales acolo unde eĭ eraŭ, așeḑămîntul representa Stat în Stat; ministerul nu putea să se amestece. Ast-fel era telegraful și scóla de medicină, scóse din órĭ-ce control al guvernuluĭ. Un ministru nu putea numi un medic în așeḑăminte. Domnul nu sancționa numirea, de și medicul avea voĭe de la comitet a practica profesia sa. Se chĭăma Davila și se întreba de Domn daca dă voĭe: dacă acesta ḑicea nu, ministrul se retrăgea rușinat. Favo-

rîţi erau adeveraţĭ ministri. Directorul telegrafuluĭ erea centrul adeveratuluĭ guvern. Capul telegrafuluĭ numĭa şi scotea ministri, când nu'ĭ dădeaŭ favorurĭ; era ministru din ăntru cel adeverat. El ordona fără scirea ministuluĭ prefecţilor; ministrul numĭa saŭ scotea funcţionari, după voinţa directoruluĭ telegrafelor înaintea căruĭa ministri tremuraŭ. Aceştĭ favoriţĭ aveaŭ maĭ multe posturĭ salariate. Domnul Cuza când veni în ţéră şi veḑu pe D. Orescu care avea maĭ multe posturĭ, îĭ ḑise: „Tu escĭ care mănăncĭ multe chite?" Pe la 2 Maĭŭ nu maĭ avea acele ideĭ.

Domnul refusă a sancţiona o lege contra cumululuĭ de funcţiĭ care ar fi putut desplace favoriţilor advocaţi.

Un sistem constituţional ce născu afară din constituţie, fuse invenţia a câtor-va ministri cari trecură şi reîviară de atuncĭ necontenit, revenind ca strigoi cu sistemul lor spre a'l esercita acest sistem este şi astăḑĭ.

Singura garanţie era în inamovibilitatea ju decătorilor, sub motivul cunoscut că tóte guvernele tinde să facă dintr'o naţie domenul seŭ şi că judecătoriĭ nu sunt la înălţimea lor; dar toţĭ aceĭ ministri fuseră ostilĭ acestuĭ mare pricipiŭ. Instrucţia, perḑênd libertatea sa remase fără control. Ministerul devine administrator şi controlor al seŭ propriŭ. Orĭ-ce, ministru vinea, lovĭa scólele primare rurale,

lovia instituţiele comunale în libertăţile lor. Tot se centralida la guvern. Societatea perdea dreptul seŭ, naţia perdea suveranitatea sa, guvernul perdea acţia sa, voind să mărescă auteritatea prin centralidare şi prin sistemul de corupţie procesele civile eraŭ pentru ministri dreptăţii un mijloc de politică. Cele corectionale de resbunare contra celor ce îi combăteaŭ, se vedură mulţi săracĭ înbogăţiţĭ d'odată, judecătorii n'avea conscinţa datorii lor, sentinţele se daŭ din ordin-ul cu speranţa a se vedea înaintaţĭ cu schimbul infamiilor ce li se cerea să facă. Justiţia se sinucise.

Pe când aceste lucrurĭ se treceaŭ în ăntru. Domnul era ocupat cu politica de afară. Daca administraţia sub Domnul Cuza era în anarhie, să mărturim că afară din ţéră el a sciut în multe ocasiĭ a ţine drapelu sus. In timpul acestor abarerĭ dela lgĭ şi dela constituţie în ăntrul ţereĭ, pe când ministri daŭ concesiĭ, adăogaŭ budgetul fără să scie de unde să plătiască, Domnul trata cu puterile unirea definitivă a Principatelor şi visa la complectarea drepturilor naţionale.

Vom vorbi la rândul seŭ despre ăcésta.

Boeri şi liberali părură de maĭ multe orî la putere; dar fie-care pentru puţin timp. Atuncĭ se introduse sistemul de *bas-culă*, sistem nefericit care se curmă tot-d'a-una cu

paralisarea administrației. Domnul voia a'și crea o partidă a sa, și 'și alegea reŭ ómenii alegea ómeni de facții fără principii, nu de partide. Ministri liberali primiră dela Cameră să facă îndată unirea și să róge pe Domn în termen de sése dile a presinta un proiect de lege rurală. În urma acestui vot de neîncredere, necunoscut ăncă în analele constituționale, ministerul liberal se retrage și boeri îi iaŭ locul. Domnul era suparat pe ministerul Golescu pentru demisie. El voia un conflict între minister și cameră, care conflict ar fi putut aduce ocasia unui apel către nație. O lovire de Stat atunci nu se putea face de căt cu un minister poporan, căci boeri eraŭ urîți de téră din causa simpatiei lor pentru armatele străine și pentru starea de umilință în care, în domnia lor, aduseră téra. Schimbănd ministerul și aducênd la putere pe boeri, Domnul păru că de acum voiesce a merge cu boeri pe o altă cale. Capul oposiției din cameră era Barbu Catargiu.

Catargiu era unul din cei mai renumiți oratori români; resonamînt hasardos, pornire pătimașă, conclusii bisare, cugetări tot-d'a-una mici, interesând partitul, nici o dată interesele mari ale patriei. Un minunat talent însă, de și declamatoriŭ: mai mult actor de căt orator, puține cugetări mari, tóte în raport cu interesele de partidă; imaginație fecundă; pa-

rola vie, inspirătóre, înflăcărată; atrăgea ascultarea ca o musică; nervos, capricios, nicĭ o dată pe terămul tutulor. Dacă Catargiu n'ar fi avut altă causă de căt aceea a tutulor, ar fost idolul naţieĭ. Omul de partid ucidea talentul.

Acest ministru neferícit, combătênd neîncetat, după datina tutulor ómenilor nostri căḑuţĭ de la putere, abusurile celor dela putere, ca venind să urmeḑe tot acele abusurĭ, voi să braveze chĭar acele instituţiĭ cari avea aerul de ale apăra. Ministrul perdu prestigiul ce avea în oposiţie. Oratorul dispăru sub ministru. Între'o ḑi pe când esprimase maĭ mult simţimîntele sele reacţionare în cestia serbăreĭ dela Filaret, din Cameră, se aruncă în trăsură cu Prefectul poliţieĭ, Colonelul N. Bibescu. Abia trăsura ese din Pórta Mitropolieĭ şi un pistol, tras de o mână neveḑută, termină ḑilele acesteĭ gloriĭ a arteĭ oratorie, acestuĭ cap al partituluĭ conservator.

Poporul din Bucurescĭ nu manifestă pentru acest om, ceea ce manifestase poporul din Paris pentru Mirabeau. Numaĭ agînţi poliţieĭ căutaŭ pe asasin prin locurile publice. Mulţime de ómenĭ se arestară. Justiţia nu descoperi pe ucigătorĭ.

Óre cine strigase şi aretase către cloponiţă, tóte privirile se aţintaseră către acest punt. Ucigătorul putu să scape printre deputaţi.

Oposiţia profită de acéstă ucidere, ca să 'i atribue că nu fără scirea tronuluï era făcută. Bănui pe un ungur, dar nimenï nu putu să'l acuse formal.

Sub ministerul violente al luï Catargiu ce nu vedea în guvern de cât un mijloc de resbunare contra naţieï, plăşile din districte se revoltară- Locuitori din vecinătatea capitaleï, influinţaţï de opiniele metropoleï, nu veḑură cu mulţumire un minister compus de aceï tiranï cari făcuseră din eï nisce turme de vite. Domnul vine în capitală. Ministerul spune Domnuluï că acele turburărï eraŭ făcute de Brătianu şi de Roseti, şi cer dela Domn darea lor în judecată. Cuza rîde în sine. Iécă ce se trecuse.

Domnul îmï scrisese o depeşă dela Iaşï că, după informaţiï date de poliţia din statele străîne, boeri voïesc a ucide pe Domn. Comunicaiŭ acésta luï Brătianu şi luï Roseti, cari partideï liberale. Depeşa se arata acestor doï, cari nu credeaŭ că uciderea luï Cuza să fie un bine pentru interesele uneï Româniï libere şi unite. Eï adunară poporul capitaleï, indignat că vede la putere pe învinşï de sub ḑidurile Sevastopoluluï, pe tirani lor, pe apăsători ţerei cari, răpindu'ï drepturile şi libertăţile, nu sciuseră a'ï da nicï chíar moralitatea în administraţie. Tóte corporaţiile promiseră sprijinul Domnuluï care, de şi

nu mergea cu paşĭ răpeḑĭ spre ţelul dorinţelor naţieĭ, cel puţin nu trafica cu principiĭ eĭ sub aceste ideĭ. Dela Buzeŭ pînă în Bucurescĭ Domnul fu primit de ţeranĭ cu aclamaţiĭ, sgomottóse. Se şi revoltară în unele sate contra boerilor dela guvern. Români eraŭ atuncĭ maĭ neatărnaţĭ de căt astă-ḑí. Ast-fel partida liberală se purtă în acéată împrejurare. Şi când învinşi de sub ḑidurile Sevastopoluluĭ păraŭ pe liberalĭ la Domn, acel Domn fără generositate rîdea de o castă condamnată la mórte şi sprijinită ăcă de inamici ţereĭ ca să facă cu dînsa robia şi nenorocirea patrieĭ române.

Dómna Elena, femeie plină de pietate şi de virtuţĭ rechiemând acele dómne din vechime române, model al onóriĭ vieţiĭ de familie, hotărasce a face un institut Azilul Elena. Face apel la naţiune şi la Stat. Naţiunea respunde cu generositate. Se daŭ căte şase galbenĭ de persónă dintre cele ce bani voiesc; se fac loterii de lucru eşit din graciósele mănĭ ale demoĭselor române. Statul vine în ajutor domnul vine asemenea în ajutor publicul cere socotelĭ, nu avu cuvîn, el văḑuse grădina cismegiuluĭ, th atrul naţional fătănd grădina botanică fătând alta; casa luĭ Librect făcănduse de soldaţĭ inspecţiunea Dómneĭ era pentru el o mare garanţie un singur om maĭ era bănuuitor, Domnul. Me aflai într'o ḑi de faţă

la consilile înţelepte care îĭ da cum se proced, şi cum să nu permită unora şi altora a face din acest aşeḑămînt util un mijloc de trafic sub nicĭ un raport. El stărui maĭ ales să nu se întrebuinţeḑe dame de Caritate cattholică, pentru cuvinte de menagiare afanatismuluĭ ce esista şi care trebuia ucis trepe tat şi prin Convicţiune, şi se se dea un control saŭ de la guvern saŭ de la adunare saŭ de la public. Acel control nu esistă nicĭ astăḑĭ. Tóte aceste aşeḑăminte sunt Stat în Stat favoriţiĭ puteriĭ sunt maĭ sus de legĭ. Naţiunea ea însuşĭ prin camere, nu are drept a controla acele locurĭ priviligiate.

Domnul Cuza stima pe liberalĭ, ura pe boerĭ, şi, daca el nu s'a aruncat cu statornicie în braţele lor, a fost numaĭ că el voĭa a fi capul acesteĭ partide liberale şi naţionale. Acésta în urmă îl făcu să véḑă în eĭ nisce rivalĭ. Atuncĭ voi a'şĭ crea o noă partidă al căreĭ cap să fie el. Din nefericire, alese o cétă de ómenĭ fără principiĭ, fără patriotism, fără simţimîntul libertăţeĭ; cétă de mercenarĭ carĭ, după căderea sa, fuseră ceĭ maĭ sprintenĭ inamicĭ aĭ seĭ, şi trecură în aceaşĭ cualitate la regimul noŭ, spre a face în trecut ceia ce făcu mult reŭ acestuĭ regim.

Cu căte-va ḑile înaintea luĭ 2 Maĭŭ, Domnul Cuza se gandi a face lovirea de Stat cu partida liberală. Un act care desrobĭa cincĭ

milióne de ţeranĭ, care da egalitatea drepturilor poliţice, esecutat de o partidă liberală, era o garanţie contra celor-alte articole din Statut în simţul guvernuluĭ personal. Domnul înţelegea acésta; dar era dominat de o camarilă care într'o lovire de Stat nu vedea fericirea ţereĭ, ci numaĭ interese personale şi inavuţirea din buuurile Statuluĭ partitul liberal condus de Ion Brătiauu, singurul partid în măna căruĭa remăsese Stindardul din 1848, Stindardul de viaţă naţională, nu era departe de a face o lovire de Stat care, pentru eĭ, era o revoluţie de sus în interesul libertăţeĭ. Ast-fel vedem, după ce Cuza făcu unirea, maĭ multe depeşe de mulţurisire către Domn. Aceste depeşe eraŭ subscrise de locuitori judeţelor, scrise tóte după aceĭaşĭ formă, printre cari se vedură numele maĭ multor membri aĭ partideĭ liberale precum Arion, Grigorescu şi alţi, spuind Domnluĭ că nu este nimic de făcut pentru libertăţile ţereĭ, daca nu se va sdrobi legea electorală şi Camera ce constĭtuĭa o castă şi desminţea principiele liberale din convenţie.

Aicĭ fuse după noĭ cea maĭ mare rătăcire a luĭ Cuza, căcĭ nu se adresă pentru facerea lovireĭ de Stat la liberalĭ, ci la ómeni uneĭ lumĭ vechĭ. Doĭ liberalĭ eraŭ în guvern, Orbescu şi eŭ, şi a doa-ḑi fuserăm siliţĭ a ne retrage ca să nu vestejim principiele nóstre

de libertate în acest rău în cari peri Domnul Cuza, părăsit şi trădat de ceĭ ce îl înpiseră la despotism.

Se ţinuseră adunărĭ la D. I. Marghiloman, unde se chĭămase maĭ mulţĭ din diferite partide. Atuncĭ presintându-se programă pertru unirea tutor fraţielor liberale, în care se punea în articolul ânteĭŭ, sprijinul să se dea tronuluĭ, unireĭ şi altele, ceea ce putea a se face. Ceĭ contrarĭ acesteĭ unirĭ între cari uni voĭaŭ póte să-o facă să caḑă, cerură priu vocea D. C. Bozianu, a se pune un articol spre a se decide în dată cu cestia rurală, ideia luĭ Catargiŭ. Liberali, avênd în vedere frica ce insufla acéstă cestie maĭ tutor proprietarilor rătăciţĭ de propagandele unor ambiţioşĭ retrograḑĭ, nu voiră a se atinge încă acéstă córdă, protestară şi se retraseră din adunare. Adunările încetară, ministerul Boeresc reuşise cel puţin întru acésta. Cuza ḑicea că liberali eraŭ cuminte, nevoind a agita acesta cestie.

Acest minister, anunţând stafia uneĭ marĭ conspiraţiĭ între ţeranĭ, şi setos de resbunare, profită de posiţia sa, spre a persecuta şi tortura nenorocitele populaţiĭ rurale. Se umplură închisorile cu acestĭ ómenĭ. Dar acéstă nu ţinu mult, căcĭ Domnul Cuza sdrobi cu piciorul acest minister ca p'o sticlă, fără să ţie sémă de protecţia ce ar fi avut el la străini amicí.

În conferinţe se trata cestia unireĭ definitive a Principatelor. D. C. Negri punea tótă energia sa întru realisarea acesteĭ ideĭ. Acele puterĭ cari fuseră contrariĭ unireĭ la început, urmară aceeaşĭ politică. Tóte opiniele însă cedară la demonstrările Franciei favoritóre unireĭ ţerilor. şi ambasadori după multe desbaterĭ, după multe propunerĭ, deciseră acéstă mare cestie.

Scirea despre unire veni Domnuluĭ la Iaşĭ. Ministerul din Bucurescĭ nu scia nimic. Tótă acéstă lucrare se făcuse fără scirea ministeruluĭ, ca tot ce se lucra afară despre noĭ. Ministerul din afară era însuşĭ Domnul. Eŭ le ăduseĭŭ scirea din Constantinopoli. Ministerul din Moldova proclamă unirea. Ministerul din Valahia făcu asemenea.

Entusiasmul poporuluĭ fuse mare. În adever, români căştigaŭ prin acéstă unire ceea ce maĭ mulţĭ Domnĭ românĭ din vechime n'aŭ putut păstra nicĭ chiar după lupte săngeróse contra inamicilor unireĭ.

Unirea ţereĭ veni în ajutorul tronuluĭ. Ea făcu să se uĭte mult timp starea administraţieĭ. Oposiţia dela putere păru bucurósă pentru acest mare drept căstigat. Acésta o contraria în planurile sele Unirea se uĭtă.

O altă cestie venea. Secularisarea averilor monastirilor ḑise închinate. Acesta era un proces vechiŭ între ţéră şi între călugări grecĭ.

Era proclamat de revoluţia din 1848, era cerut de divanurile ad-hoc. Istor cul acestuï proces este lung; începe înainte de Mateïŭ Basarb. Sub domni grecï s'a agravat în defavorl ţereî. Abusurile călugărilor în administraţia lor, trecuseră tóte hotarele. Eï formaŭ un Stat în Stat. Cestia era la Constantinopoli. Domnul Cuza pe când spera a termina acest proces într'un mod cum să nu maï fie nicï un apel din partea călguărilor, ministri seï, Creţulescu, Tell, în Bucurescï se grăbeaŭ a scóte limba grécă din biserici. Scóterea limbeï grece din bisericï, mesură care ar fi trebuit să urmeḑe secularisarea şi schimbarea călugărilor grecï cu românï. făcută maï înainte de acele doă condiţiï, aduse conflicte grave. În serbătorï se veḑură bisericele închise, càcï călugări fiind ăncă stăpînï, protestară, ceea ce aduse revolte de scolarï eccitate de guvern, acésta aduse demisia ministruluï cultelor D. Tel.— În biserică nu se schimbă nimic, dogmele nu sunt resonate, sunt creḑute, reforma ucide religia.

Nu mult după acésta, agentul ţereï dela Constantinopoli däte un memorand la toţi ambasadori puterilor garante, că România secularisézä tóte acele averï şi promite o subvenţie o dată pentru tot-d'a-una.

Iécă memorandum în acéstă privinţă.

„Alteţă

„În memoriul ce am avut onóre de a vě presinta, Alteţa Vóstă a putut vedea pe ce drepturĭ necontestabile guvenul român se basează spre a veni la conclusia aretătă acolo, care este de a conceda o dată pentru tot-d'a-una şi într'un scop cu totul pios. un capital pentru venitul destinat a fi afectat la trebuinţele locurilor sănte. Conform acesteĭ conclusiĭ, guverenul Principatelor-Unite consacră 80 milióne de leĭ turcescĭ la locurile sănte în 28,889,020 leĭ ce Egumeni grecĭ datoréză Românieĭ în urmarea stipulaiilor de maĭ 'nainte şi în 51,110.980 leĭ în acompt cu condiţiile următóre:

1. Acest capital va fi pus sub garanţia colectivă a S. Porţi, puterilor garante şi Principatelor-Unite.

2 Comunităţile religióse vor fi datóre a da socotélă pe fie-care an de întrebuinţarea produsuluĭ acestuĭ capital.

3. În nicĭ un caḑ comunităţile sus ḑise nu vor putea înlătura dela scopul seŭ produsul nicĭ atinge capitalul.

4. Egumeni Grecĭ vor întórce la monastirele nóstre podóbele şi vasele sacre cu care le-aŭ înḑestrat strebuni noştri, cum şi documentele care li s'aŭ încredinţat după inventarile cari se aflu în arhivele nóstre.

Alt-fel guvernul Principatelor-Unite ca să

vie ăncă în ajutor coreligionarilor lor din Orient consacră cu acelaşi condiţiĭ maĭ sus aretate în art. 1, 2, 3, sumă de 10 milióne leĭ pentru fondarea uneĭ scolĭ laice la Constantinopol şi unuĭ spital în care vor intra creştini din orĭ-ce rite. Aceste doă aşedăminte se vor pune sub direcţia supremă a unuĭ consiliŭ compus de şése mambri românĭ numiţĭ de guvernul Principatelor-Unite şi de doĭ alţĭ membri aleşĭ de comunitatea grécă din Constantinopolĭ. Consiliul va fi preşedut de agintele Principatelor-Unite.

Ast-fel este, Alteţă, în acéstă cestie, *cel din urmă cuvînt* al guvernuluĭ Principatelor-Unite, basat pe dorinţele patrieĭ nóstre.

Subscris, C. Negri.

Indată după ce agintele dete acest memorand şi îl comunică guvernuluĭ din Bucurescĭ ministrul închíee un jurnal subscris de consiliul de miniştri, prin care hotărau ceva contra principeluĭ secularisăreĭ ceva noŭ şi original. D. Negri priimind, acest jurnal cu ordin a se comunica în dată Porţeĭ şi Puterilor garante, îl puse la oparte, fórte superat; scrise Domnuluĭ că nu maĭ póte a presenta puterilor o ideе contrarie de cea dată şi oferi demisia sa. Apoĭ se retrase la Mondania cu mine, aşteptând resultatul acestuĭ incĭdente. Apăra intr'un jurnal în Bucurescĭ un articol fulgerător contra manopereĭ ministe-

rului cu jurnalul seŭ pentru suspendaré secularisăreĭ monastirilor închinate. Acésta turbură ministerul. Van Sanen, directorul ministeruluĭ din afară, merge la redacţie spre a se informa cine a dat acéstă copie jurnaluluĭ. Redactorul respunse că 'ĭ-a venit de la ambasade. Inainte de a pune în mişcare poliţia şi procurori spre descoperirea autoruluĭ, după datina vechilor vornicĭ, cădu ministerul răpede. Iécă ce se făcu cu cestiea secularisăreĭ monastirilor.

Domnul chiamă consiliul şi îl determină a retrage jurnalul, şi scrise aginteluĭ seŭ că îl aprobă în purtarea sa, şi să staruiască pe calea secularisăreĭ. Ministerul demisionă. Cogălniceanu fu chĭemat la minister, după cererea luĭ C. Negri.

Ne-am dus prea repede şi am lăsat în urmă maĭ multe lucrurĭ. Domnul sonda opinia ambasadorilor. Pe timpul când administraţia şovăia, în mânele acelora ce evenimentele saŭ simpatiile Domnuluĭ aduceaŭ la putere, dispăruse cel puţin la palat pretenţiile Consulilor străinĭ. Cabinetele indulginte asupra unuĭ noŭ Stat de care se flataŭ că 'ĭ-aŭ dat nascere, Consuli din principate deveneaŭ maĭ puţin esigenţĭ. Eĭ găsiră în Domn o frunte ridicată. Aveaŭ datina, sub domni încetaţĭ, nu numaĭ a se amesteca în cele din ăntru lucrări ale ţereĭ, dar a ţine un ton protector

maĭ ales Consulul Rusieĭ. Eĭ veneaŭ în tóte ḑilele la Domnĭ să le céră tot felul de lucrurĭ. Domnul Cuza le decise o ḑi, Sâmbăta, să vie toţĭ, să se presinte toţĭ d'o dată în mod oficial. Căt pentru cele-alte afacerĭ privitóre la supuşĭ, dispuse a se adresa la miniştri seĭ.

Era la Iaşĭ un consul frances amic al Romănilor, amic al domnuluĭ, se chĭăma Place. Domnul făcuse cu acestă un pact, a cere cossiliul seŭ amicalŭ la tóte faptele sele. Acésta se făcu ast-fel. Căt timp ţinu acésta, tot părea a merge pe o cale maĭ corectă din partea Domnuluĭ, de şi tot-d'a-una nu îl asculta, însă vine o ḑi cănd acest pact se curmă, cănd D. Place încetéḑă a'ĭ maĭ da consiliĭ de amic şi cănd forma raporturilor sele la minister în Francĭa cată cu cea maĭ fină abilitate să facă a se scuḑa forma d'ăntelŭ. Causa acestuĭ divors fusese óre o apropiere către politica Rusă? Fusese un abus din partea D. Place, şi o dorinţă de natărnare din partea Domnuluĭ? Nu scim, póte tóte acestea să fi contribuit.

De cănd se rupse acest pact. se veḑu o schimbară în politica Domnuluĭ. Veni din Moldova înconjurat de boerĭ Fanarioţĭ. Ministerul Moruzi făcuse o tristă impresie în tótă ţéra de dedincóce de Milcov; Moruzi era un

om onest şi leal, toţĭ luaŭ acésta pentru o politică Rusă.

Poporul la cameră insultă ministurul boeresc, în ḑioa des hiderei.

Din tóte aceste cochetăriĭ cu capiĭ de partiḑĭ. Domnul Cuza, asemenea luĭ Oraciŭ, revenea tot-d'a-una la Lidia sa. O fatală sórtă pare că îl atrăgea către vasul cu cari era destinat a face naufragiŭ.

După mórtea luĭ Catargiu, Arsaki putu juca un mare rol, căcĭ Camera, speriată, dase maĭ multă autoritate puterei esecutive. Orĭ el nu voi a juca acest rol, orĭ Domnul Cuza nu creḑu momentul şi omul seŭ priincios, nu sĕ aduse nicĭ o schimbare în ordinea legală.

Pînă aicĭ am trecut răpede peste evenimete, peste tóte acele ministere efemere şi peste acelaşĭ sistem de guvern al tutulor acestor ministere. O clasă noă de privilegiaţĭ după convenţie se lupta pe putere cu casta regulamentară şi se urcaŭ, şi se coboraŭ fie-care la rândul seŭ dela minister, nefăcênd al. de cât a desfiinţa ce făcuseră predecesori. Din acéstă nestabilitate administraţia ţerei suferea. Trebuĭa un reŭ general spre a desgusta pe toţĭ de condiţiele politice în care era România. Partiḑĭ venind la putere, uni urmaŭ acéstă stare de ucidere fără consciinţă, necugetând de cât a face afacerile unor capĭ de secţĭ; alţĭ căutând în interesul de resturnare,

a compromite tronul prin compromitarea stărei de lucrurĭ.

Ţéra cu simţul eĭ, ómeni liberalĭ şi inteliginţĭ ghiceaŭ secretul acestor manopere şi lăsaŭ să facă, aşteptând lăţirea reuluĭ.

Ţéra şi aceştĭ ómenĭ vedeaŭ că societatea nu se mărea în putere, în activitate, în rodirĭ, că dreptul comun nu era aplicat într'un mod larg şi lberal; Constituţia cu doă limbage. unul liberal prin principiĭ, altul apăsător prin legea electorală restrănsă care chĭăma la adunare pe adversari principiilor liberale a le pune în legĭ şi în practică; eĭ nu ĭubĭaŭ convenţia care nu proteja pe toţĭ d'opotrivă, ast-fel nimic nu se desvolta pentru toţĭ. Eĭ vedea perind burgesia şi poporul scoşl din drepturĭ. Vedea perind, din causa negalităţeĭ, însăşĭ viaţa şi puterea naţională. Cincĭ milióne de ţeranĭ nu aveaŭ nimic a păstra şi a apăra. Burges a şi poporul nu avea vot la alegerĭ pentru Cameră şi guvernul unde ceĭ ce votaŭ singurĭ, hotăraŭ ăncă despre sórta lor. Eĭ vedeaŭ ţéra proprietatea claseĭ ce dispunea de voturĭ. Dincolo de aceste abisurĭ vedeaŭ ăncă un abis: lovire de Stat urmată póte de despotism. Către. acestea între dispotismul uneĭ clase şi unuĭ om, cel din urmă era maĭ puţin de temut. Un om se restórnă despotismnl unei clase dură vécurĭ. Guvernul disputa claseĭ ţéra ca proprietatea sa, dar

nu spre a o libera, a o da adeveratuluĭ suveran, *naţieĭ*; ci spre a'şĭ-o însuşĭ el, spre a o face dupe vechile datine, proprietatea sa. Fasa principală a istorieĭ trecutuluĭ acesteĭ ţerĭ, este lupta între popor şi între caste, luptă a căreĭ origină era în cestia socială a poporuluĭ, în neegalitatea drepturilor politice. Maĭ tot-d'a-una Domni, ca să se susţină şi să sdrobĭască puterea boerilor, făceaŭ din causa tronuluĭ, causa poporuluĭ. Acest spirit de luptă via încă sub Convenţie, şi, dacă trebue a spune, astă-ḑĭ nu s'a stins încă. Vom veni asupra acesteĭ grave cestiĭ după 11 Februar la Constituţie.

Jurnalele străine, indiscreţia funcţionarilor dela ambasade saŭ chĭar dela ceĭ cari înconjuraŭ pe Domn, reproduseră d'o dată o schiţă de noa constituţie a Românilor ce ar fi presintat Domnul în faţă cu anarhia care domnĭa în ţéră. Avém óre-care idee de acéstă constituţie elaborată parte în cabinetul Domnuluĭ, parte la Agenţia română din Constantinopol. Ministri nu sciaŭ nimic. Am ḑis că ministerul din afară era Domnul Cuza. Cele maĭ marĭ cestiĭ terminate afară, privitóre la naţia nóstră, s'aŭ decis fără ca ministri să fie iniţiaţĭ. Domnul prin cancelaria sa, se adresa d'a dreptul către agintele seŭ din Constantinopoli.

Copie saŭ citire dupa acea constituţie se

ḑice că s'ar fi dat la ambasada Franciei maĭ ânteiŭ, apoĭ la cele-alte. Acéstă constituție precedă lovirea de Stat ce Domnul comunicase unor puterĭ, ca mesură fără care nu maĭ putea să respundă nicĭ de liniscea publică, nicĭ de putința d'a face cea maĭ mică înbunătățire în țéră. Domnu Cuza avea în fața puterilor o egidă care tot-d'a-una îl apăra când cerea ce-va pentru țéră. Numaĭ putea respunde de liniscea publică în țéră, de o linisce care garantează, de și indirect și lăturaș, liniscea cea mare a Europeĭ. Europa voĭa liniscea cu orĭ-ce preț în orient. Politica luĭ Palmerston care era a sprijini Turcia cu orĭ-ce preț, se făcuse religia tutulor Statelor marĭ. Îndosul tutulor umbrelor cari se ridicaŭ pe imagina închisă a Turcieĭ, se bănuĭa marea și formidabila figură reală a Rusieĭ. Pe lîngă aceste alucinărĭ ale diplomațieĭ Europene, era puterica protecție a Împeratuluĭ Napoleon III care disputa cu miniştri seĭ pentru drepturile Romănilor şi care trecea cu vederea chĭar peste greșalele lor. Se ḑice că dupe ce solul Domnuluĭ Cuza dăte citire proĭectuluĭ de statut, ambasadoruluĭ Francieĭ, şi ceru opinia sa, acesta respunse: „Francia nu va fi niĭ o dată contra voințeĭ națieĭ, pe căt acea voință va fi a sa proprie, va fi utilă eĭ şi nu ar supăra marile interese ale mareĭ națiĭ Francese în acéstă parte a globuluĭ."

Lovirea de Stat, nu fuse acésta ce cerea Domnul Cuza de la agintele luĭ, dela puterile garante, dela ţéra sa. Nu era tocmaĭ acésta faptul înaintea cărora unele puterĭ păreaŭ bine-voitóre. Agintele Domnuluĭ Cuza cerea a se pune în constituţie o maĭ mare desvoltare a drepturilor omuluĭ. Cerea întinderea drepturilor politice, ca singurul mijloc spre a face să se realise marile principiĭ de libertate din convenţie şi a se ridica naţia la rangul acela ce iĭ dase Europa. Puterile nu surîdeaŭ la o lovire de Stat, ci la nisce libertăţĭ maĭ desvoltate ce s'ar fi dat Românilor spre a'ĭ linisci. Lovirea de Stat, guvernul personal, despotismul, acestea nu ferbeaŭ de căt în capul acelora cari prin ele voiaŭ a domina ţéra.

D. C. Negri, agintele Domnuluĭ Cuza, scrise Domnuluĭ: că nu crede ca puterile Europeĭ să fie contrare la vointele uneĭ naţiĭ care stăruiesce a'şĭ da maĭ întinse libertăţĭ fără cari instituţiile liberale ar fi numaĭ cu numele.

El recomanda moderaţie deplină, amintindu'ĭ că orĭ ce isbăndă depindă de acéstă. Acésta fuse tot. Decĭ, toţĭ fuseră de părere, că o noă schimbare în România era să fie o acţie de libertate, ĭar nu de despotism.

Ancă dela începtul Domnieĭ, unguri încer-

cară pe lîngă Domn o înţelegere politică în privinţa uneĭ alianţe contra Austrieĭ.

Domnul Cuza nu le refusa nimic, dar nu le făcea nimic. Memorandul subscris de Cochut, Klapka şi Teleki, prin care aceştĭ treĭ capĭ revoluţionarĭ arătaŭ Domnuluĭ calea printr'o alianţă la resturnarea Austrieĭ, nu făcu nicĭ o impresie asupra Domnuluĭ, el care nu credea că Domni uniţĭ cu U guri ar putea resturna pe Austria; afară din acésta pentru el, Unguri şi Austriaci eraŭ d'opotrivă tiranĭ aĭ Românilor. Pe Austria o cunoscea. El îşĭ imagina într'un regat ungur revenirea luĭ Atila cu hordele sele. Nu dăte nicĭ o satisfacţie autorilor memoranduluĭ. Le ḑise numaĭ că cestia acésta, avênd raport cu Români, de dincolo carı avênd eĭ ţéra lor, autonomia lor, eĭ cătau maĭ ânteiŭ a fi ascultaţĭ. Cu tóte acestea Domnul promise bune simţimînte de amicie cu naţia Magĭară, fără a intra nicĭ de cum în desbaterea ideilor din memorand.

O idee preocupa maĭ mult pe Domn, o apropiare de Serbia. Ast-fel trimise şi un aginte permaninte în Beligrad. Domnul din Munte-Negru îĭ trimise un sol care fu fórte bine primit la curte. Acesta nu aducea nimic de căt semne de amicie. Acéstă politică nu a servit intereselor ţereĭ nóstre întru nimic; Serbia din contră a atras óre-cari avantage. Ea a primit arme din Rusia prin ţéra nóstre,

sub ministerul N. Creţulascu, cu scirea Domnuluĭ ţereĭ. Este diferită situaţia Românilor de a Serbilor şi Grecilor. Români şi Turci formez doă insule într'un ocean Slav şi German. Posiţia nóstră este ca a Turcieĭ, şi nu putem a ne deslipi de dînsa, făra a ne perde într'unul din cele doă oceane ameninţătóre.

Acéstă apropiare nu avea un scop privitor la o mare idee, pentru viitorul Orientuluĭ născută în acele doă cabinete. Acéstă apropiare părea recomandată de Rusia. De aicĭ oposiţia începu a acusa pe Domn de instrument al Rusieĭ. O deputaţie de treĭ persóne între cari éra şi verul seŭ Docan, trimisă la împeratul Rusieĭ, făcu a se da alarma simpatiilor ce înboboceaŭ pentru Rusia.

În tóte acestea nu era nimic. Domnul Cuza urma vederile sele de unire, apoĭ de o lovire de Stat care aducea cu dînsa guvernul personal şi doă marĭ reforme: desfiinţarea clăceĭ dupe poporul rural şi egalitatea drepturilor politice.

Se deschiseră Domnuluĭ Cuza nisce propunerĭ dela emigraţi polonĭ, a lăsa câteva sute de polonĭ a trece în Rusia prin Basarabia română. Poloni pretind că Domnul Cuza a primit propunerea lor şi, când acestĭ Polonĭ intrară în Basarabia ca să trécă în Rusia, fură trădaţĭ, căcĭ Domnul dase

din a'ĭ ucide; ómeni Domnuluĭ diceaŭ că Poloni luaseră angajament a trece prin Basarabia, observând cel maĭ mare mister dar că eĭ intrară cu mare sgomot şi cu mare falĕ ca într'o ţéră ce o luase cu armele, compromitând ast-fel un pămînt care le da ospitalitatea, şi că atuncĭ, ca să scape ţéra sa şi ca sĕ pedepséscă pe călcători de parolă, Domnul a dat ordin să lovéscă armata sa pe poloni intraţĭ în Basarabia.

Remăne un vĕl asupra acestuĭ fapt. Unele din puterile garante aveaŭ cunoscinţă de acea violare a terămuluĭ Român. Se vorbise chĭar de o înţelegere între Domn şi un consul din Bucurescĭ. Adeverul este că Poloni sub comanda luĭ Milcoski intrară cu sgomot în Basarabia spre a trece în Rusia. Eĭ dăte chĭar o proclamaţie. Nimenĭ nu se gîndea la guvern de a opri trecerea Polonilor, când o depeşă telegrafică de la D. C. Negri vine la Domn, îĭ anunţă să Puterile garante sunt înscĭinţate de cele ce se trec în Basarabia, şi că interesele cele marĭ ale naţieĭ şi ale tronuluĭ, cer să facă tot spre a opri pe Polonĭ d'a trece în Rusia. Cel puţin ast-fel se dicea atuncĭ. Domnul opresce răpede céta Polonilor. O somează a se înturna. Poloni merg înainte Se face o lovire. Vom arunca un vel peste acéstă nefericită lovire dela Constangalia.

Poloni, învinşĭ saŭ credênd că vor fi în-

vinşĭ, depuseră armele. Ceĭ maĭ mulţĭ din oficeri ceteĭ eraŭ străinĭ de diferite naţiĭ, maĭ mult francesĭ; ceĭ maĭ muţĭ soldaţĭ nu eraŭ polonĭ, eraŭ o amestecătură din acea poporaţie străină ce rătăcesce pe stradele Pereĭ din Constantinopol.

Mergeam la Constantinopol, după acéstă întîmplare, pe un vas cu aburĭ. Peste treĭ-ḑecĭ de ómenĭ rănitĭ, eraŭ pe acel vas. Eraŭ soldaţi Polonĭ dela Constangalia ce se înturnaŭ la locul lor în Pera. Guvernul turc părea să aĭbă de eĭ óre-care consideraţie. La masă se afla un paşă, Derviş paşa, un sol al regeluĭ Sveciei şi Norvegieĭ care mergea să salute pe Sultanul, un june rus consul la Bitolia din Macedonia şi D. de la Valiere, un secretar al amaasadeí francese din Constantinopol. Conversaţia alerga asupra lupteĭ de la Constangalia. Era la ordinea ḑileĭ în tot Orientul. Toţĭ eraŭ contra nóstra şi pentru Polonĭ.

Derviş-paşa ne trata cu despreţ. „Ce vreĭ? ḑicea el, acest popor român este un popor de muncitorĭ de pămînt, ĭar nu de ómenĭ de arme Cu tóte acestea, soldaţi lor sunt bunĭ când sunt dedaţĭ cu armele. Când sunt recruţí, nu însemn nimic. Recruţi s'aŭ retras puind în cap. spre a se apăra de glónţe, pulpana mantalelor şi eraŭ înpuşcaţĭ în spate.“ Eŭ şi junele consul rus venirăm spre a apă-

ra cu căldură onórea Romănilor, ast-fel în căt Derviş-paşa reveni a mărturi că soldaţi Romănî sunt bunî soldaţî căn i sunt dedaţi, şi că o parte din eî aŭ dovedit, bătênduse cu mare curagiŭ la baĭonetă nu însă recruţi

Junele consul rus de la Bitolia aretă atuncĭ surîḑênd, vr'o treĭ-ḑecĭ de răniţi şi legaţĭ la cap, la braţe, picióre, din poloni ce se tăraŭ pe podul vasuluĭ.

Guvernul rus era încăntat de urmarea Domnuluĭ Cuza în acéstă privinţă.

Cestia acésta, pusă pe terămul diplomatic în Constantinopol, era gravă. Ea mişca ăncă tótă diplomaţia Europeană şi pe Pórtă. Francia era supărată pe Domn, Englitera indiferintă. Rusia şi Prusia favoraŭ pe Domnul Cuza. Consilii, desbaterĭ, propunerĭ pînă la ideta destituireĭ Domnulĭ de o parte: apărarĭ puterice de altă parte. Partitul luĭ Cĭartoriski, de şi măniat pe Domn, vine în ajutoru'ĭ. Guvernul frances vine cel d'ănteiŭ a trece peste acéstă eróre. Atuncĭ tot se înpăcă şi reintră în ordine. Cabinetul Rus scria ambasadoruluĭ seŭ: „*Guvernul Român a fost corect în acéstă cestie*"

Oposiţia puse înainte cestia Osoiuluĭ.

D. N. Docan, pe cănd călugări grecĭ aveaŭ ăncă posesia acestor bunurĭ, dăte o moşie a luĭ Vodă Cuza, călugărilor în schimb cu altă moşie. Moşia ce luară călugări, fu

dăte de Stat în arendă treĭ sute de galbenĭ maĭ tărḑiŭ. Moşia de la càlugărĭ se ḑice că era maĭ mică, dar fiind încorporată cu moşia Ruginósa a Domnuluĭ, avea alte avantage. Acest schimb servĭa de un puternic mijloc în măna oposiţieĭ. Schimburĭ de acéstă natură se făcuseră maĭ multe cu monăstirile sub alţĭ Domni din 'nainte şi cu favoriţĭ aĭ lor. Niminĭ nu ḑisese nimic. Tăcerea trecuse peste aceste schimburĭ. Se ḑicea chĭar că într'unul din aceste schimburĭ, inginerul trăsese cu lanţul pînă în pórta monastireĭ şi'ĭ luase chĭar intrarea. Sub Domnul Stirbeĭ, cu tótă asprimea sa conta abusurilor de putere, nu putuse opri pe favoriţii şi rudele sele d'a lua moşiile vecine ale moştenilor. Şi acésta remase ast-fel pînă astă-ḑĭ o cestie nehotărîtă. Lanţul inginerului trase asupra moşiilor vecine ca lanţul luĭ Cambis, în concista Egiptuluĭ. Publicul se scandalisă, dar în urmă linguşĭ pe abusatorĭ. Veni însă un timp când abusurile de putere atăt se măriră şi se familiară, încăt nu numaĭ nu făceaŭ scandal. dar încă fuse privite ca o dibăcie, ca un merit prin care se căstiga stima şi respectul concetăţenilor.

Este un lucru de remarcat. Abusul scandalisă, cănd se face de o altă partidă. Se toleră, de noĭ când se face de noĭ Ceea ce este un abus de putere pentru unii, nu este pen-

tru alți. Acésta nu denotă un spirit de justiție; am vedut ómenĭ înavuțițĭ din abusul de putere, și, în urmă, vorbind contra abusatorilor cu o nerușinare ce nu se póte spune, și toțĭ cari strigaŭ, pe când despoĭaŭ publicul, aducându-le acum tămâe ca la templul Onóreĭ!

Tóte luptele în țéra nóstră sunt personale Iécă notița ce s'a putut lua despre acest schimb. Ministrul Cultelor prin adresa No. 15996 către Ministerul justițieĭ, aflând că tribualul civil secția III din Iașĭ ar fi întărit un act de schimb al uneĭ moșiĭ monastirescĭ, Osoĭul, din județul Suceveĭ, fără de a ține în sémă dispozițiile sobornicesculuĭ hrisov de din colo de Milcov, care la art 13 prescrie lămurit că asemene transacțiĭ nu se pot face de cât prin scirea și consimțimîntul Mitropolituluĭ local, a cerut să ĭa mesurile cuviincĭóse spre a aduce la cunoscința datorieĭ pe aceĭ ce ar fi nesocotit așa de mult legile. Ministerul cultelor prin adresa No 18300 'ĭ a repețit adresa de maĭ sus.

Ministrul justițieĭ, prin adresa No. 13594, respunde la adresa de maĭ sus, că maĭ 'nainte ăncă de a primi acea adresă, audind despre ilegala legalisație ce s'ar fi făcut de tribunal; în privire că acea lucrare ar fi contrară art. 13 din sobornicescul hrisov, a cerut dela tribunal să'ĭ comunice cu prima espediție sciință: făcut-a tribunalul o asemenea le-

galisare? şi la cas afirmativ, pe ce lege s'a întemeïat şi a permis egumenluï a usurpa drepturile Statuluï, intitulând bunurile acestuïa de proprietite a săntuluï Mormînt? comunicându'ï şı orï-ce alte împrejurărï ar maï fi mijlocind.

Apoï ïarăşï ministerul justiţieï pe lîngă adresa No. 13879, înaintează copie după raportul tribunaluluï de Iaşï în coprındere că:

Tribunaluï, avênd în privire că după art. 13 din sobornicescul hrisov şi a § 1401 dın cod. civil, schimburile cu averile cleruluï sunt învoite de a se face, fiind spre folosul monastirilor; avend în privire că după actul de evaluaţie a ambelor fondurï, săvîrşit conform anexeï lıt. v. din Reg. organic şi circulăreï Miuisteruluï justiţeï din 1860, publicată în mon. of. No. 220 se constată că moşia Sceplenita este în cătime de 600 fălcï pămînt, evaluată în preţ de 11100 galbenï şi moşia Osoïul în cătime de 440 fălcï evaluată în suma de 6600 galbenï; schimbul înfăţişează un folos pentru monastire în cătime de 160 fălcï pămînt maï mult de căt a dat, ïară în banï după citatele preţurï, în suma de 4500 galbenï; şi avêndu-se în privire că schimbul acesta înfăcişează şi osebit avantagiŭ pentru monastıre, fiind pămîntul luat de ea într'un hotar cu o altă a sa proprietate numită Belcesci, în vreme ce Osoïul era un trup sepa-

rat de alte proprietățĭ ale monastireĭ; Tribunalul în fața espuselor considerante, unit și cu conclusia D-luĭ Procuror, găsind schimbul conform § 1402 din cod. civil, a legalisat actele menționate.

Și adogă D. Ministru al justițieĭ pentru că nu s'a vedut consemțimîntul egumenuluĭ monastireĭ Bistrița, a cerut la tribunal să'ĭ comunice sciința dacă schimbul s'a făcut cu consimțimîntul disuluĭ egumen.

Ministrul cultelor prin adresa No. 19289 resprnde la adresa de maĭ sus că de vreme ce transacția este în favorul monastireĭ și s'a urmat în tótă regula, consimte la acest schimb, adăogând însă că acest schim nu'șĭ póte avea efectul seŭ definitiv, dacă nu va fi precedat de consimțimîntul monastireĭ și al mitropolituluĭ; de aceea 'ĭ-a cerut să'ĭ comunice acéstĭ scință.

După acésta Ministerul justițieĭ pe lîngă adresa No. 17089 trimite Ministeruluĭ cultelor copie legalisată după consimțimîntul superioruluĭ pentru schimbul urmat.

Ministrul cultelor pe lîngă adresa No. 24616 trimite acea consimțire locotenintuluĭ de mitropolit din Iașĭ, că de va consimți, să subscrie și Sănția sa și s'o înapoieze.

După acésta tribunalul civil din Iașĭ secția III prin adresa No. 3491 face întrebare

Miniterului cultelor dacă consimte la vorbitul schimb.

Locotenintele de mitropolit din Iaşi pe lîngă adresa No. 80 înapoiază actul de consimţire subscris, cu aretare că în virtutea consideratelor es, use în act, consimte la acest schimb.

După acésta ministerul cultelor cu adresa No. 27,509 înaintează actul la ministerul justiţieĭ spre a face să se confirme de tribunal.

Sub domniĭ trecuţĭ se făceaŭ maĭ mari abusurĭ de felul acesta, niminĭ nu dicea nimic. Rudele domnilor despoĭaŭ de moşiĭ moşneni căror prin arbitrar, nu le era ertat nicĭ a se plănge, şi societatea încununa cu onorĭ pe abudatorĭ, ómeniĭ oneştĭ chiar le străngeaŭ măna.

Moşia Bredóia a Mitropolieĭ din Dîmboviţa, se luă dela Mitropolie în schimbul unor petice din Gorj. Moşia Hasan-Aga se dăte în schimb pentru o mare moşie Părlita a monastireĭ. Guvernul scrisese unuĭ Zapciŭ din plasa unde era moşia monastireĭ, să arate că preţuĭesce maĭ puţin, către alt Zapciŭ unde era moşia boeruluĭ că preţuesce maĭ mult. Moşia Funica Domnĭască pentru moşia Ionesci de lîngă Găescĭ, moşie fórte mare. Buftea se măresce prin schĭmbul uneĭ moşiĭ a luĭ Radu-Vodă. Nimenĭ nu a dis nimic.

Nu sciŭ cum se făcu: adoa-di eram eŭ în-

su'mĭ ministru. Ministerul instrucţiuneĭ publice şi cultelor era în anarchie. Chieltuelĭ fără buget şi fără credit din ordinul miniştrilor trecuţĭ care acum făcéŭ pe ómeniĭ virtoşĭ şi corecţĭ spre derîderea umanităţiĭ.

Camera ne primi rece. Acésta fuse semnalul unuĭ vot de blam care mugura în cugetarea maĭorităţeĭ pentru viitor.

Interpelaţiile începură a ploa pe banca miniştrilor; dar eraŭ gentilĭ, cacĭ îndată treceaŭ la ordinea ḑileĭ. Intr'o ḑı primul minitsru aduse în cameră un proĭect de lege pentru seculsıisarea tutulor monastirilor dupe pămîntul Român, proĭect de lege în spiritul memorandului ce D. Negri dase la S. Pórtă, la Puterile garante.

Puterile nu decisese ăncă nimic. Englitera şi Rusia eraŭ ăncă contrare sculărisăreĭ. Ambasadorul Franciei, tot-d'a-una bine voitor pentru Românĭ, încuragiase óre-cum acest pas; el lupta pentru noi, ajunsese acolo să convingă pé ambasadoul Engles că acéstă cestie căta să se termine ast-fel. Cabinetul seŭ încetă d'a se maĭ opune. Tot ce voia Francia despre noĭ, se făcea. Tóte puterile cele alte cedaŭ pînă la fine. Era o damă frumósă în Constantinopol care avea multă înrîurire pe lîngă un ambasador puteric Engles. Naţiĭ marĭ şi puterice de multe orĭ silite să sufere voinţa funcţionarilor lor, să sacrifice maĭestatea lor

la viţiul funcţionarilor lor. Acéstă Aspasie se oferi pentru doă milióne ca să îmblânḑiască pe Cerberul eĭ, în privinţa secularisăreĭ. Se ḑice că Domnul Cuza era decis a termina lucrul chiar cu acest preţ; dar din causa natureĭ miserasile a acesteĭ convenţiĭ, nu se puse în consiliul miniştrilor oficial. Nu scim dacă s'a dat saŭ nu acea sumă de banĭ la acea femee. Scim numaĭ că acel ambasador fuse rechĭămat şi favorita dispăru în întunerecul din care eşise.

Averile monastirilor se luară de Stat.

Se numi o comisie la Constantinopol. Se admise secularisarea. Era vorbă âncă despre suma de îndemnisare. Se fase un împrumut pentru o sumă maĭ mare de cât cea votată de Cameră pentru despăgubirea călugărilor. Singurul argument al călugărilor era că Românĭ nu aŭ aceĭ banĭ. Trebuĭa dar a oferi îndată acea sumă. Acéstă trebuinţă aduse urginţa împrumutuluĭ Zarifi. spre arădica cel din urmă motiv călugărilor.

După 11 Februar se anulă de Stat acest împrumut şi cestia monastirilo închinate remase în suspensie şi în dinsposiţia puterilor garante. De mult timp se face o tăcere asupra acestei cestiĭ îndemnisaţia nu a fost dată. Toţĭ tac, negreşit că din acéstă tăcere are să nască o vijălie la care nu ne aşteptăm.

Secularisatu-s'aŭ acele domenurĭ, reŭ po-

sedate de călugări greci, fără nici o despăgubire?

Se aştéptă o schimbare în politica Orientelui, spre a se anula acea secularisare? Nimeni nu înţelege acéstă tăcere.

Ministerul nostru ţinu de la Septembre până la 2 Maiŭ sub regimul convenţiei. Fuse o luptă între minister şi cameră, pe lîngă multe incidente regretabile, interpelaţii de natură mai pe jos de cât maiestatea camerei. Acéstă cameră votă ministerului multe credite; mai multe legi bune între cari condica civilă, legea instrucţiei publice, un monument lui Mihaiŭ Vitédul, lege contra cumulului de funcţii, legea Curţei de compturi, Consiliului de Stat, garda naţionale. Din aceste legi cele mai principale nu fuseră sancţionate de Domn. Monumentul lui Mihaiŭ el însuşi se înlătură. Domnul refusă sancţiunea sub cuvînt a amână acésta pentru o mare ocasie naţională.

Domnul Cuza avu o ide: „a schimba călindarul." Cei învinşi sub muri Sevastopolului, născociră că este o înţelegere între Domn cu guvernu Franciei a cărui politice în Orient era catolicisarea ortodoşilor. Uniţi Românĭ din Transilvania aveaŭ şi ei partea lor de complici în inspirarea acestei idei. toţi ómenii inteliginţi eraŭ pentru schimbarea călindarului precum şi mai ales inteligintele doctor îndrept Costaforul, în care Cuza a-

vea mult ăncredere. Domnul apucă consiliul seŭ de miniştri şi le propune ideea. Ideea schimbărei călindaruluĭ plecă peste tótă ţéra, o armă în măna oposiţieĭ. Rusia strigă la Constantinopol, patriarhul cu toţĭ agenţi ortodoşĭ; credem că din puterile catolice ne îndemă la acésta, căcĭ ele nu protestară, nu ḑiseră nimic.

Acéstă reformă care ar fi dat ocasia tutulor poporaţielor ortodose să ne confunde, în ignorinţa lór, ca schismaticĭ, nu se putea face fără ca sacrificiele să nu fie maĭ marĭ de căt ceea ce am fi putut căstiga. Chĭămarăm Episcopi să se pronunţe dacă shimbarea călindaruluĭ putea a se face fără a atrage dogmele religieĭ.

În ajunul consiliuluĭ Episcopilor, veni scire că călugări oposanţĭ propagaŭ poporul Bulgar a merge la Mitropolie spre a face o manifestaţie; acésta se făcea prin preoţĭ.

Căţĭ-va Episcopĭ voiră a me consulta asupra celor ce aŭ a decide. Le respunseĭŭ că nu am nicĭ o opinie întracésta, că eraŭ liberĭ a se pronunţa în consciinţă, căcĭ pentru aceea eraŭ chiămaţĭ.

Eĭ, se adun. Nu decid că schimbarea calindaruluĭ atinge dogmele; dar cu alte vorbe dibace, ḑic acelaş lucru, fără a'l ḑice positiv.

După decisia lor ast-fel, Domnul nu se maĭ gîndi la schimbarea calendaruluĭ.

Maĭ mulţĭ arhiereĭ şi arhimandriţĭ întărîtaţĭ de vicarul Mitropoileĭ, organul propagandeĭ ruso-patriarhale atuncĭ, şi de o parte din oposiţie, subscriseră o petiţie la cameră contra ministeruluĭ. Camera trece la ordinea dileĭ. Domnul decretă destituirea a doădecĭ de egumenĭ subscr'itorĭ aĭ petiţieĭ; poliţia fuse prea aspră cu dinşi, îĭ căuta în tótpărţile să'ĭ prindă. Audind, alerg la palate fac să subscrie un decret de Domn a lăsa pe toţĭ acestĭ egumenĭ în disposiţia Mitropolituluĭ spre a'ĭ trimite pe la monastirile lor. A-doa-di o interpelare la cameră. Primul ministru respunde că ceĭ destituiţĭ sunt funcţionarĭ aĭ guvernuluĭ şi a dispus asupra lor de drepturile ce daŭ legile. Camera ĭar trece la ordinea dileĭ. Unĭ din eĭ retractaseră însemnările lor. Egumenul de la Câmpu-lung trimise o depeşă cu *afurĭsanie* care facu să rîdă. Peste o lună toţĭ aceştĭ egumenĭ fuseră chĭămaţĭ din noŭ la posturile lor. Oposiţia ea însăşĭ tăcu, acéstă oposiţie avea tact în acele timpurĭ. Condusă de ómenĭ inteliginţĭ, era dominată de raţionamînt. Iritată în familie, se liniscea în faţă cu cestiĭ de natură a face trebile străĭnilor. Tot-d'a-una desunită de guvern în cestiĭ interióre, tot-d'a-una uita tot şi se unĭa în faţă cu interesele străine şi ale ţereĭ.

Acest spirit a încetat maĭ tărdiŭ. Veni un

timp când fracțiele apărau politica unor străini contra altora, făcându-se uni instrumentele unor străini, alți ai altor străini; uni de ură contra guvernelor patriei lor, apărând causa inamicilor țerei, și ideile fatale de umilință, de opunere în dsvoltarea armărei și mărirei naționalităței Române, cumaĭ multă căldure de cât însuși inamici străini, și luând, spre a acoperi acéstă trădare, înțelepciunea, moderațiea și acea oportunitate care, în istoria trădătorilo, nu lasă nici odată pórta deschisă ideilor de sacrifice și mărire națională.

Era dar o degradare în spiritul public, degradare ce mergea crescênd prin renfortul primit de la o noă generație ce venia la viața politică cu tóte defectele părinților și fără virtuțile lor.

Acest viciŭ se ascundea maĭ 'nainte, astăḑĭ a devenit un cinism; din politica străină ce tinde a ne robi, se face un merit; se pun în ridicul; tóte ideile mari. naționale, liberale, egalitare, sunt tărâte, în humă, rîse, despreţuite; tóte acestea pentru un minister de la străini! Aceștĭ ómeni sunt maĭ reĭ de căt străini. Străini aŭ lovit în drepturile țereĭ, pe față dar nu aŭ batjocorit încă simțimintele naționale, aspirațiile națieĭ de mărire. Sunt Români cari o fac astă-ḑĭ!

Peste tóte aceste proiecte de legĭ, se aruncă camereĭ ca o desfidere un proiect de lege

rurală. Acest proiect fuse combătu în consiliul de ministri de D. Papiŭ. Cogălniceanu, supărat, îl dete ca să facă observaţile ce va voi preopinitele.

După căte-va ḑile însă acel proiect se dete la adunare. Prin acest proiect de lege Domnul voia să puie camera şi tótă oposiţia în stare de a refusa desrobirea clăcei pe ţeranĭ, ca să o pótă face fără cameră; el era sigur că adunarea va respinge proiectul.

Pînă a nu ajunge la cel din urmă pas al destrucţiei convenţiei. se făcură óre-cari încercărĭ pentru lovirea de Stat. Intr'o ḑi adunarea dase pentru armată un credet de 10 milióne. Ḑi neprinciósă pentru a distruge o cameră! Tóte hărtiile pentru lovirea de Stat eraŭ făcute, de şi ministri nu le cunosceaŭ ăncă; tot se făcuse de camerilă şi prin sciinţa ănteiuluĭ ministru, de şi acesta era nehotărăt. D. Cogălnicénu înaintea întreprinderei nu avea tot focul sacru care 'i se credea, saŭ că nu era îndestul iniţiat de Domn în sacrificele ce era chiămat ca pontefice a face la altarul noieĭ divinităţĭ. In aceă ḑi se dete un prănḑ la palat unde se invitară ministri şi o parte din deputaţi de colórea Domnului şi alţi nehotărăţĭ.

Intre invitaţĭ se vedeaŭ şi advocaţi nostri ceĭ dintăĭ Costaforu şi Boerescu. Prănḑul fu splendid, dar un aer de tristeţe plana pe

frunţile celor iniţiaţi în lovirea care era să se facă în acea nópte. Domnul însuşi părea gînditor.

Dupe masă, recepţiea în salonul galben fuse asemenea posomorâtă. Pela mieḑul nopţeĭ invitaţi plecară, după ce uni merseră într'o camera spre a saluta pe Domn.

La Mieḑul nopţeĭ Domnul se retrase în camera unde primia ḑioa. Acolo chiămă ministri şi ţinu consiliul.

Inainte de a ajunge în camera de consiliŭ, se veḑură maĭ mulţĭ ómenĭ aĭ curţeĭ şi chiar particularĭ iniţiaţi în lovirea ce era a se da, veghind cu nerăbdare prin sălĭ, între cari era şi D. Tell tot-d'auna revoluţidnar, care ne îndemna la lovire. Prefectul de poliţie, comandantul suprem militar, prefecţi şi suprefecţi din judedeţele vecine. Comandanţi de oştire, — tótă puterea era pe piciŏre. Fisionomiĭ teribile. — Mi se părea o nópte de conspiraţie, unde uciderea unui tiran este obiectul îngrijirilor conspiratorilor Aceste frunţĭ posomorâte mi se păreaŭ sub o umbră de sânge.

Caĭ de postă, trăsurile pentru şése-ḑecĭ de persóne eraŭ preparate, la posturile lor. Nu aştepta de cât ordinul. Ministri şeḑură. Domnul puse cestia desfiinţăreĭ convenţiei în unele din părţile eĭ printr'o lovire de Stat. O mulţime de persóne eraŭ scrise p'o listă, bo-

eri şi însuşĭ liberali, fraţi noştri de esil, eraŭ aicĭ. Ei trebuĭaŭ să fie duşĭ unĭ la Arnota, alţi la alte monastirĭ. Se făcea escepţie de A. G. Golescu Albul care, pentru cuvinte de amicie cu Domnul altă dată, se trimitea la Golescĭ lîngă mamă-sa.

Discuţia fuse fórte vie între ministri. Maĭoritatea aruncă acéstă ideĭe şi făcu să înţelégă că 'şĭ va da demisia; patru ministri se declarară contra; treĭ pentru. Cogalnicénu şi Stege vorbiră cu multă hotărîre contra. Eŭ şi Bălănescu fuserăm contra ca ceĭ d'ănteĭŭ. Primul ministru, între alte argumente, aminti o scrisóre a D-luĭ Negri prin care recomanda spre a întrebuinţa moderaţia şi blăndeţea. După maĭ multe discuţiĭ, Domnul se dăte cu maĭoriţatea. Pretestul ce se luă maĭ principal fuse că tóte acele persóne cată să fie înscinţate deja şi să fi părăsit locaşele lor. Ast-fel fuse pretestul cel puţin care se comunică agenţilor de serviciŭ ce staŭ în picĭóre şi aşteptaŭ ordinul de arestare ca sbiri ce aŭ săĭnhaţe pe un acusat.

Se licenţiază îndată caĭ, trăsurĭ. Baligot şi Kneaḑul eraŭ contrarĭ uneĭ asemenea lovirĭ de Stat. Eĭ făceaŭ propagandă chĭar ministrilor contrară. Ceĭ alţĭ cari apropiaŭ tronul eraŭ pentru arestarea deputaţilor din oposiţie. Tóte aceste scene nopturne ale uneĭ drame, eraŭ ceva care semăna cu dramele ce se

petreceaŭ în palatul dogilor Veneţieĭ; mi se păreaŭ un joc al Domnuluĭ ca să sperie órecum oposiţia, şi să o determine a merge pe calea legală. Domnul nu ţinu mult la lovirea de Stat. Cedă îndată ce veḑu maioritatea ministrilor contrară; chiamă pe prefectul poliţieĭ, pe Libreht, pe Florescu, îĭ consultă pe rînd înaintea ministrilor despre ceea ce credeaŭ în privinţa arestăreĭ oposanţilor.

Consultarea în secret de căte-va minute înainte cu doĭ advocaţĭ din ceĭ maĭ renumiţĭ, Costaforul şi Boerescu, cari fusese invitaţĭ la masa domnéscă, opiniea contrarie a cător-va amicĭ aĭ Domnuluĭ, me făceaŭ să creḑ că ceĭ patru ministri jucaŭ rola luĭ Jo ris.

Tóte actele pentru lovirea de Stat încredinţate luĭ Silion se cerură şi sa desfiinţară.

Nu se vorbi în public despre acéstă scenă de nópte dela palat. Cu tóte acestea uni din capi oposiţieĭ sciaŭ ce-va, printr'un spion al luĭ Cuza lîngă eĭ şi care era spion al lor lîngă Cuza: un venetic.

Domnul avu întrevorbirĭ cu uni din membri maĭorităţieĭ camereĭ spre a forma ministerul. Nu reuşi. Remăne încă ministerul Cogălnicénu sub un vot de blam. Domnul vine cu hotărăre la o lovire de Stat. De afară nu avea nimic a se teme.

Prin convenţie cum şi prin tratatul de Paris, Români sunt cu totul autonomĭ peutru a-

facerile din ăntru ale ţereĭ; prin urmare eĭ aŭ dreptul a'şĭ da legile şi constituţia care le place. Destul era a ţine ordinea în ţéră şi a nu aduce nicĭ o supărare nicĭ uneĭa din puterile garante.

La caḑ de a ne tasa de lipsă da respect şi deferinţă către puterĭ, prin acéstă schimbare a constituţieĭ, se putea respunde că; de la un popor mic la Puterile cele marĭ nu putea fi nicĭ odată ofensă putinciósă, că puterea nóstră era chïar slăbicïunea nóstră şi generositatea puterilor către noĭ. Către acestea schimbarea constituţeĭ nu se făcea înainte de a fi prevenite cel puţin unele din cabinetele acelea carĭ ne protegïaŭ maĭ mult.

Căt pentru opunerĭ din ăntru, tóte trebuïaŭ a se risipi în faţa a doă marĭ principiĭ revoluţionare pentru cari se făcea lovirea de Stat: libertatea ţeranilor şi egalitatea drepturilor politice. Naţia în maïoritate nu putea a nu primi o schimbare în propriile sele interese şi al căriĭ bunurĭ nu se maĭ puteaŭ căpăta de căt cu acest mijloc.

Domnul avea decretul de disolvarea cameréĭ în sîn. Căuta tóte mijlócele a pune foc în inima luĭ Cogălnicénu spre a'l întărîta contra oposiţieĭ şi contra camereĭ. Se ḑice chïar că ómeni din camerilă îndemnară la interpelările ce 'i se făcură şi la un vot de neîncredere ce privea persóna sa, ca sănge-

rându'i ast-fel inima, să o înflacăre şi să'l facă a lovi.

Deputaţi se adună la 2 Maiŭ. Cogălnicénu primesce în consiliul de miniştri din măna Domnuluĭ la palat decretul de disolvarea cameref. Primul ministru îĭ sărută măna într'un eces de simţimînt. Ministri merg la adunare.

Poporul era mişcat, el aştepta ceva în ḑioa aceea. Scólele eraŭ la Mitropolie. Deputaţi eraŭ gînditorĭ. Dela mórtea Catrgiuluĭ maĭoritatea conservatorilor nu aveaŭ un cap ca să'l conducă. C. Brăiloiu conservator doctrinari dar onest nu avea iniţiativă cerută, de şi era omul dupe Catargiu. Dacă camera primia proĭectul de lege rural şi egalitatea drepturilor politice, ministrul nu maĭ făcea plebiscitul; dar aceĭ ómeni eraŭ conduşĭ de patimă, nu de cuvînt.

Scopul s'ar fi atins fără să se sacrifice evenimentuluĭ óre-cari parlamentare ce se perdeaŭ. Cănd ministri luară locuri pe băncĭ, şopta începu între deputaţĭ, pe urmă murmura. Iepureanu ĭa cuvîntul. Cogălniceanu consultă colegi dacă trebuie a se citi decretul de disolvare. Se urcă la tribună. Strigăte, protestărĭ, nu'l lasă a citi. El strigă că adunarea e disolvată. Aruncă preşedinteluĭ decretul. Ese din sală; uĭtă pălăria, fuge maĭ tare de căt deputaţi un şcolar îĭ dă pe a sa

Dă ordin soldaților să să ocupe sala adunăreĭ, soldați ocup numai întrarea.

Uni din ministri cu mănile întinse, roşiĭ saŭ paliḑĭ, strigaŭ la deputați cari visaŭ acum a proclama libertatea țeranilor.... tărḑiŭ! Ocuparea săleĭ de afară făcu pe deputați să ĭasă. D. Plaĭno cu alți săriră prin fereste, fără a fi prigoniți de nimenĭ. Credeaŭ că aşa este datina a face în ast-fel de ocasi.

Noĭ eşirăm vorbind cu deputați, ba ănca unul, D. Niculescu, me apucă să me róge ă face o pensie la o feme'e sărmană.

Poporul era mult pe stradă. Deputați se adunară la D. Oteteleşanu. Între alți eraŭ şi de aĭ guvernuluĭ cari se dusese să auḑă ce hotărasce camera disolvată, adică, cu alte vorbe, să spioneze. Ministri merseră la Cogălnicénu acasa unde se trimisese câți-va soldați armați pe cari îĭ licenție neavênd aflarea lor acolo nicĭ un cuvînt şi devenid ridiculŭ.

Se copiară actele, ministri plecară la palat. Acolo găsesc pe Domn în conferință cu consulul Franciei. Îĭ spuseră cele întîmplate. Consulul plécă.

Atuncĭ începu consiliul ca nisce automațĭ. Se espuse tóte actele Statuluĭ pe cari ministri le auḑea pentru prima óră.

La legea asupra libertățeĭ Preseĭ, se făcu observare. Domnul ḑise că acésta era cea maĭ

bună în acea epocă. Cu tóte acestea subscriŭ toţĭ miniştri, căcĭ uni din eĭ esistaŭ, între cari şi eŭ. Domnul promise că acest decret va esista numaĭ pînă la plebiscit, ca să se opréscă adversari libertăţeĭ poporuluĭ şi egalităţeĭ drepturilor politice ce se proclamaŭ, a induce prin presă în erore opinia publică înainte ce naţia îşĭ va da avisul seŭ suveran. Aceste vorbe ne determinară a subscri decretul noĭ cari priveam de bună credinţă în actul din acea ḑi o revoluţie, o întindere de libertăţĭ, şi cari suprimam o libertate! Acéstă libertate oprită nu se dăte dupe plebiscit, după cum ni se promisese. Domnul nu 'şĭ ţinu parola, şi Cogălnicénu profită a închide jurnalele libere, ca Ali-Paşa. *Bucĭumul* fuse tasat cu graciósa numire de *corupt şi desfrînat.* Nu scia că o să vie timpulsă recomande pe redactor a fi deputat în cameră! Când ministru avu dreptate? atuncĭ saŭ acum?

Proclamaţia mĭşcă tótă naţia. Manifestaţiile, serbările urmară dupe datină. Oposiţia veḑênd aprobare generală, avu mare tact: ea tăcu. Lăsă ca timpul şi greşelile guvernuluĭ să'ĭ dea dreptate.

Ḑicem mare tact, posiţiunea ce luă a nu se amesteca în nimic era o protestaţiune gravă şi seriósă care impunea acel tact nu îl avu în 1869 când ministerul călcă Constitue-

țiun^a nici un mijloc nu este mai bun a se apăra decât a protesta prin retragere și ne amestecare absolută în lucrurile publice făcând ast-fel toți crescinii oneești nici un guvern rěŭ nu mai póte esista a alerga la mijlóce care îl dărâm, în loc se sprijine. Ast-fel fu după 2 Maiŭ.

Districtele cele mai apăsate treseriră de bucurie, credênd momentul încetărei nemulțumitilor lor. Presa străină resună vestind o lovire de Stăt. Românii din Transilvania vedură în acest act împuternicirea corónei Române și resfățirea viselor lor de secoli neîmplinite.

Aceste manifestații nu fuseră urmate de acte mari îndată. Domnul esita a face ce-va înainte de plebiscit și de recunóscerea Puterilor garante a celor ce se făcuse dejea în Bucuresci. Plebiscitul se face în fine, ca tóte plebiscitele cu înrîurirea guvernului; dar chiar fără acéstă înriurire, el s'ar fi făcut cum s a făcut căci acele ce se făcuseră eraŭ chiar voința celor mai mulți cu dorința binelui pe care nu puteaŭ să'l vadă încă.

Una din basele cele mai mari de care se rédimă edificiul drepturilor omului, este fără îndoială întinderea dreptului electoral la tótă nația, sufragiul universal. Pe cât aces drept nu va îmbrățișa tóte clasele, toți cetățeni, toți nu vor fi cetățeni.

Țéra va fi proprietatea claselor, constituția va fi o minciună; libertatea, egalitatea, vor fi o minciună. Tóte bunurile nu vor fi de cât pentru clase. Cestia cea mare, de suveranitatea națieĭ, de puterea națieĭ, va fi o minciună, căcĭ acolo unde toțĭ nu aŭ aceleașĭ drepturĭ, toțĭ nu aŭ aceașĭ patrie ca să apere. nu se fac sacrificiĭ de toțĭ.

Clasele se fac caste, partidele facție. Spiritul public degeneră în opinie publică, adică în opinia celor cari apăsă. Eĭ singurĭ fac legile în favorul lor și le esecut în favorul lor. Se fac doă tabere în țéră, căcĭ sunt doă cause, causa asupritorilor și causa asupriților. De multe orĭ asnpritori se fac inamici asupriților; de multe orĭ uni saŭ alți alerg, spre a fi servițĭ, la serviciul intereselor străinilor, vătămător pentru interesele națieĭ.

Se dice însă că mulțimea este ignorintă, materialistă, lesne de amăgit saŭ corupt de către guvern; cu alte vorbe că guvernele cu dînsa, vor putea tot-d'a-una să aĭbă deputați lor.

Mulțimea nu se póte corupe, numerul eĭ o scapă; budjetul Statuluĭ nu ajunge spre a corupe sute de miĭ de suflete. Corupția maĭ curând póte triumfa în colegiurĭ unde nu are a corupe de cât patru-decĭ saŭ doă-decĭ de alegătorĭ din clasele ce trăiesc din budjetul statuluĭ.

Aŭ ḑis uni că guvernele pot triumfa asupra glótelor tot-d'a-una prin ameninţare. Acésta s'a veḑut, dar o voinţă în urma ameninţărilor este maĭ putin periculósă de căt o voinţă eşită în urma corupţieĭ. Este cel puţin maĭ puţin imorală. Ameninţarea perde înriurirea sa în cele din urmă încercărĭ. Orĭ cu guverne, orĭ cu controlul lor: Camerile. Domnul el însuşĭ, spiritul public, orĭ-ce naţie aŭ consciinţa suveranităţeĭ. Daca o naţie nu are nicĭ odată guvern, Domn, camere, de căt aceĭa cari privesc în naţie o turmă de sclavĭ, şi dacă aceste turme de sclavĭ n'aŭ consciinţa drepturilor lor, atuncĭ acea naţie perde dreptul la libertate, la fericire, şi numaĭ este trebuinciósă; dar naţiele recunosc erorile şi se corig.

Esperiinţa va da putere şi viaţă sufragiuluĭ universal. Acéstă esperienţă vine răpede, căcĭ este cerută de trebuinţele politice.

Nu este ridicul cănd patru alegătorĭ trimit un deputat? Aceştĭ patru alegătorĭ aŭ eĭ cel puţin maĭ multă amóre de patrie, de libertate, eĭ cari domin, cari se bucur de tóte bunurile, de căt mulţimea care este oprimată şi are totul a dorĭ dorinţele mulţimeĭ. Sunt tot-d'a-una maĭ generóse. Ele nu se opresc de căt sub tiranie şi sub pradă. Dar care este capul egalităţi drepturilor de căt a mulţumi şi împăca pe toţi?

Guvernul dupe 2 Maiŭ abusă de mulţime. Care fu sórta luĭ? Acea mulţime în 11 Februar află resbunarea sa, pentru că acel guvern o silise să aĭbă o altă voinţă.

Acéstă cestie de egalitate drepturilor este atăt de reŭ vedută de tirani noştri, în căt, sciind că ea are viitor prin desvoltarea scinţilor în mulţime, refusă sistematic a de mulţimeĭ luminele cari pot să o ridice la rangul seŭ şi să'ĭ dea drepturile sele. Toţĭ ceĭ ce nu sunt cu poporul, voiesc un popor iggorint şi rob, ca să pótă să'l esploatede Castele aŭ largit cercul lor, dar n'aŭ încetat ăncă.

Revoluţia dela 11 Februariŭ, dând libertăţĭ de presă şi de adunărĭ clasele dominante, nu făcu nimic pentru suveranitatea naţională; acéstă suveranitate naţională fuse chiar restrănsă prin noa lege electorală. Principul centralisăreĭ puterilor în guvern care este legat străns cuc estia restrăngereĭ alegerilor, nu se sdrobi. Descentralisarea puterilor ar fi preparat terîmul dreptuluĭ tutulor la alegerĭ, ar fi nivelat clasele.

Clasele ce sunt mulţimea sunt tacsate de ignorinţă şi fără consciinţa drepturilor lor, libertăţilor lor. Clasele chĭămate a guverna ţéra sunt óre la înălţimea lor? Sunt maĭ luminate, maĭ morale? Una din causele pentru care administraţia ţereĭ a fost tot-d'a-

una rea, nu este óre lipsa de capacitatea funcţionarilor? în specialităţile în cari sunt chĭămaţĭ a funcţiona? Comerciul este în maĭoritate străin şi lacom. Representanţi naţieĭ fără consciinţa sacrificelor în interesele publice, fară consciinţa datoriilor şi drepturilor. Intóte aceste clase sunt escepţiĭ onorabile, ceea ce a făcut să se maĭ întârḑie disoluţia naţieĭ. Sub Adrian veni o epocă ca acea în care trăĭesc Români. Ceĭ puterici se puseră să despóĭe Statul. Adrian face o lege că nicĭ un senator să nu pótă face întreprindeĭ cu Statul, nici sub numele luĭ, nicĭ sub nume străin, de orĭ-ce natură ar fi ele.

Acésta puse un termen sistemuluĭ de corupţie care începea cu senatorĭ, căcĭ pedépsa era fórte aspră pentru aceĭa cari ar fi călcat legea. Acéstă mesură contribui la moralisarea epoceĭ luĭ Antoniu cel Prios şi luĭ Antoniu filosoful.

Guvernul care la noĭ are să facă asemenea fapte, nu este încă născut, şi nu va nasce nicĭ o dată pe cât ţéra va fi proprietatea celor ce o guvern.

La Ministerul cultelor era confusie. Eraŭ directorĭ de secţiĭ, eĭ subscriaŭ toţĭ mandatele de sume marĭ de banĭ în locul ministruluĭ. Se opriră. Se numiră îndată egumenĭ

Românî în locul egumenilor Grecî, după o listă de recomandaţie trimisă de Mitropolie. Se scădură budjetele enorme de chîeltuîelî ce eraŭ trecute în budjetele monastriilor liberate. Se scădură lefile egumenilor şi o mulţime de alte chîeltuîelî trecute în budjetul general al ministeruluî şi în acela al. monastirilor închinate ce căutaŭ a se chîeltui. Aceste desfiinţărî şi altele dară o economie de căte-va milióne în acel an.

Secularisându-se monastirile chinoviî, se numiră comitete, se aşeḑă un spital cu tóte cele necesare la fie-care monastire, şcólă c'un profesor, un medic, cari şedeaŭ în moastırî. Spital şi şcólă, medic şi profesor, cu schimbarea ministeruluî, fuseră desfiinţaţî, preferindu-se şcolî *popescî*.

Şi obiectele cumpărate pentru spitalele monastirilor, vîndute.

Se hotărîse centralisarea schiturilor micî în cele maî marî monastirî. Acésta da o mare economie şi îmbunătăţîa sórta acestor poporaţiî monahice. Se lasară cum aŭ fost înainte

Se făcu o facultate de litere la Bucurescî. Se mări numerul elevilor în tóte seminarele şi pensionatele Statuluî, scólele primare din oraşe. Se trecură în budjet o mie scolî sătescî în Moldova, cari se desfiinţară maî tărḑiă.

Se elaboră legea instrucţieĭ. O dedeiŭ la adunare, se votă cu aplaude. Domnul refusă d'a o sancţiona şi o trimise la consiliul de Stat Acesta o modifică, o face în partea sa politică maĭ servilă Guvernul necurăţit ănca de fumul aristocratic, schimba cele maĭ marĭ principiĭ de libertate, precum inamoviblitatea tutulor profesorilor şi institutorilor pe care o lasă ca privilegiŭ numaĭ pentru profesori superiorĭ şi o desfiinţează pentru institutori dela şcolĭ primare. Domnul o sancţionează ast-fel.

Serviciul averilor monastirescĭ îĭ trecem la ministerul finanţelor dela culte, căcĭ visteria care străgănea veniturile avea agenţĭ destuĭ de serviciŭ, şi la culte nu era nicĭ unul. D. Cogălnicénu, ministru de lucrărĭ publice, voi să le trécă la al seŭ minister. Nu reuşi.

Secularisaiŭ îndată monastirile chinoviĭ cari aveaŭ căte-va milióne ce se risipeaŭ de magnaţi monahĭ, fără nicĭ un control din partea nimeluĭ. Din acele veniturĭ ale schiturilor avute se detc celor sărmane. O propunere de 20,000 gal. făcute de un călugăr spre a nu secularisa aceste averĭ, me făcu ale secularisa chiar în acea ḑi, temăndumă maĭ tărḑiŭ să nu găsescă prin magia mijlócelor ce mise propunea o protecţie la alţiĭ.

O cestiune de care nu am vorbit este întîmplarea de la Căldăruşanĭ, numirăm comi-

siunĭ pe la monastirile chinoviĭ, se găsiră mulţime de abusurĭ de baniĭ soboruluĭ. Moşiile date fără licitaţiĭ, pe preţurĭ micĭ, la favoriţĭ aĭ putereĭ, baniĭ adunaţĭ lipsind; soborul trăind în miserie. Destituiŭ maĭ mulţĭ din acestĭ superiorĭ, în locul cărora se aleg alţiĭ. Pădurea Căldăruşanilor este istorită avînd ordin a tăia lemne numaĭ pentru trebuinţa bisericiĭ, se abusă şi taie maĭ tótă pădurea. În căldăruşanĭ se ascunsese o sumă de 12 miĭ gabenĭ aĭ monăstirĭ de căţiva călugărĭ.

Numiŭ un comisar care înpreună cu primarul să urmeḑe descoperirea banilor ca să nu se piarda.

Se numĭ provisoriŭ un superior arhereul Atanasie care avu misiunea a pune ordin în averile mănăstiriĭ şi adescoperi baniĭ. Trecura şapte lunĭ. Comisarul şi procurorul după şapte lunĭ, fără scirea ministeruluĭ, care schĭmbase planul de anquetă. se duseră în monastire, vine o petiţiune de la călugrĭ că aŭ torturat pe un frate. N'aveam cunoscinţă de acéstă veche anquetă căḑută în uĭtare de mult timp, cu tot interesul ce luă însuşĭ Domnul în descoperirea a acestuĭ lucru, anquetele judiciarĭ, nu găsiră nicĭ o urmă.

D. Tell amic al superioruluĭ se dusese la mănăstire să cercetеḑe, nu întimpină nicĭ o dovadă de căt plăngerĭ, de la călugărĭ.

Din tóte acestea născu ceia ce trebuia a

nasce, că din 12 miĭ de galbenii, Statul nu avu de cât o mie. Soborul alege alt superior dupe datinele mănăstiri. Secularisarea acestor mănăstirĭ pe lîngă folosul ce a adus în interesele publice, a fost causa a se face să înceteḑe un mare mijloc de corupţiune în sînul societăţiĭ.

De mulţĭ anĭ se vorbia despre nisce veniturĭ ale monastireĭ Mărcuţa de cari se bucura principele Ipsilanti ca proprietar. Scriseiŭ la arhive a se căuta hrisóvele. Lucrarea arhiveĭ se espuse de eforilor advocaţĭ, cari găsiră că condiţiile aceleĭ tutele asupra averilor- monastireĭ nu eraŭ îndeplinite nicĭ odată. Cer secularisarea lor la minister, se dă. Domnul aprobă. Secfestru se pune îndată pe averea Statuluĭ cotropită de străinĭ. *Romănul* declară că acesta era singurul act frumos ce se făcuse dupe 2 Maiŭ.

După cât-va timp epiropul dăte o peţiţie la cele şépte puterĭ garante, arctând că a fost despuiat. Puterile trimiseră note prin cari aretaŭ Domnuluĭ. acéstă despuiere. Ministru N. Creţulescu care venise atuncĭ, respunde cu un memoriŭ despre adeveratul cursuluĭ cestieĭ.

Puterile satifsăcute, tăcură. Statul fuse îndemnisat de dreptul seŭ perdut.

Darăm un credit de un milion pentru ducerea Domnuluĭ la Constantinopoli. Acéstă era necesar la esistinţa ţereĭ. Se ceru alt cre-

det de şépte sute cincĭ ḑecĭ miĭ leĭ Bală-nescu şi Cogălnicénu pentru presă şi plebiscit, 600 miĭ leĭ pentru cumperarea de mobile la palat. Domnul plécă. Maĭ mulţĭ funcţionarĭ publicĭ cari nu eraŭ de ideea ce se realisase, dară demisiele lor, uni numaĭ din posturĭ nesalariate, ceea ce făcu să rîḑă mulţĭ. Oposiţia scotea vorbe că Domnul era arestat la Constantinopoli. Ministrul cărmuĭa ţéra. Nu se întîmplă nicĭ un incidinte. Români sunt poporul din tótă Europa care, dupe o revoluţie, este cel maĭ pacific, cel maĭ supus. Nimenĭ nu scria nimic de la Constantinopol. Orbescu voi să'şĭ dea demisia înaintea revenireĭ Domnuluĭ certînduse cu primul ministru.

Primul ministru era îngrijat de vorbele ce se făceaŭ.

În fine veni scire despre încuviinţarea plebiscituluĭ şi reînturnarea Domnuluĭ în capitală.

Orbescu şi cu mine merserm la Gĭurgi înaintea Domnuluĭ. Domnul sosi a doa-ḑi pe un vapor otoman cu doĭ paşĭ daţĭ dela Pórtă spre a'l însoţi. Acolo ne spuse că Puterile garante şi Pórta Otomană aŭ primit Statutul cu óre cari corecţiĭ făcute de ambasadorĭ; că înainte de formarea camerilor guvernul avea drept a face legĭ prin decrete; dar că se căpătase un mare drept, acela de a face legile cari vrem, fără a le maĭ aproba pute-

rile. Acesta era în principiŭ în tratatul din Paris și făceam paradă cu ce nu era meriritul nostru.

Domnul se întórse schimbat de la Constantinopol. Pe față se vedea nemulțămirea sufletuluĭ seŭ. Cestia monastirilor închinate remăsese a se desbate de o comisie încă. Veni însoțit de ministrul din afara și de principele Cantacuzin. Ne primi destul de rece. Îl urmarăm în capitală unde intrând cu mare paradă, ne apucă o plóĭ ce nu'mĭ păru semn bun. Acéstă plóĭe sparse parada și goni mulțimea.

Trecură maĭ multe ḑile pînă să vie de la Constantinopol actul de recunóscere, ceea ce dăte ocasie unora a vorbi multe despre robirea drepturilor țereĭ, și ceea ce mărturesc că me făcu a nu subscri acel Statut și a'mĭ da dem sia, privind acésta ca o călcare a drepturilor țereĭ.

Acésta era și ideea Domnuluĭ care voĭa să aducă în minister ómenĭ propriĭ sistemuluĭ ce voĭa a inaugura, cu ministri fără laqueĭ.

Invitaĭŭ pe Orbescu și ne darăm amăndoĭ demisia înaintea venireĭ recunóscereĭ statutuluĭ. Calea ce lua guvernul nu ne plăcea. Camarila și favoriți ridicară fruntea maĭ sus de căt tot-d'a-una. Ministri deveniaŭ nisce valețĭ. Camera nu'ĭ maĭ protegĭa; perdusera și prestigiul ce aveaŭ inainte când eĭ puteaŭ

să aibă protecţia adunărei şi care îĭ făcea a fi respectaţĭ la curte. Camarila femeiască şi camarila ocultă făcea tot. Nu se maĭ ascundea. Un cinism teribil înmuguresce pe tótă ḑioa în jurul tronuluĭ Domnul ne ḑise într'o ḑi: „Ce am voit, am dobîndit: Puterea absolută."

Vorbiĭŭ într'o ḑi cu Domnul, spuindu'ĭ că cu mijlócele şi ómeni de faţă nu va merge la ţelul cel mare care îşĭ propusese; că ar fi politic a chĭăma chĭar din adversari că ĭa parte la lucrurile publice, pa aceĭa cari ar voi să priméscă; că ar fi o mare garanţie pentru un viitor bun şi pentru libertăţile ţereĭ despre cari opinia începe a se îndoi, veḑênd că în loc de a păşi spre maĭ întinse libertăţĭ, mergem la restrângerea libertăţilor.

Domnul îmĭ ḑise să vorbesc cu Ion Ghica şi cu Brătianu. Nu am vorbit, căcĭ în tóte ḑilele vedeam guvernul isolându-se de tron şi tronul isolându-se de naţie.

Nu îmĭ primi demisiunea, căcĭ aştepta de la noĭ cel puţin a subscri recunóscerea Statutuluĭ, şi avea drept a o aştepta. Remaserăm ăcă câte-va ḑile pînă, să vie Statutul recunoscut pe care îl subscrim şi eŭ şi Orbescu şi în aceeaşĭ ḑi părăsirăm un minister a căruĭ politică nu ne maĭ convenia.

Domnul N. Creţulescu veni la ministerul cultelor, instrucţieĭ şi justiţieĭ veni cu ură.

Numi o comisie secretă a cerceta actele mele şi nu găsi de căt fapte de care voïa a fugi. Bugetul făcut şi sancţionat de Domn, îl schimbă.

Într'o ḑi Cogălnicénu veni în consiliu de miniştri preşeḑut de Domn, şi aruncând considerande de neregularităţile ce se făceaŭ la scóla de medicină de doctorul Davila, ceru desfiinţarea acesteï scolï. Consiliul decide a nu desfiinţa scóla; dar atrimite o comisiune spre a cerceta neregularităţile care se fac. Comisiunea nu s'atrimis, căcï ministrul s'a schimbat. Cogălnicénu îl destituă însă de la Eforie. dar abïa se retrage de la minister, şi directorul este îndată numit prin influinţa consuluï rus, în numerósele sale funcţiunï.

De aicï începe epoca cea vestită..

Se prefac budjetele, se sancţionez pe venituri fictive, urmănd capriţiul ministeruluï. Se ḑicea şi se făcea. Se făcea un budjet general de chïeltuelï noï adăogite prinînmulţirea personaluluï în administraţié şi urcarea salarielor. Se face împrumutul Stern. Se gîndi la vînḑarea unor parţï din moşiile Statuluï finanţiariï nostri nu sciŭ de căt să vêndă saŭ să facă împrumuturi spre a acoperi deficitele.

Dupe ce se regulă ast-fel budjetele cari nicï prin consiliul de ministri nu trecură tóte, ci fie-care ministru îşï făcu budjetul cum în-

ţelese el, începu epoca concesiilor. Consiliul de Stat intră în lucrare.

Era o idee la curte că cu cât România va angaja la dînsa capitalele streine, cu atât puterile vor fi interesate a manţine integritatea României, idee imorală.

Se votă legea rurală de consiliu de Stat, cu condiţie a se pune maĭ târdiŭ în lucrare.

Ministru Cogălnicénu era de părere a se esecuta îndată. Scrise depeşe pe la prefecţĭ dacă respund de linişte în nerăbdarea poporaţieĭ rurale. Din tóte părţile vin respunsurĭ ordonate negreşit că este nevoe a se esecuta îndată acéstă marelege. Cogălnicénu voĭa să o esecute pe cât va fi la minister.

Séra este masă mare la palatul de la Cotrocenĭ. Ostirea bucurósă dănţuĭesce la scirea ce a luat că părinţi eĭ însuşĭ sunt liberĭ, sunt cetăţenĭ, că lanţurile lor sunt fărămate.

Acéstă bucurie se întinse peste tótă naţia. Era cea d'ânteiŭ şi cea maĭ mare libertate ce se dase şi pe care ţerani eraŭ să o simţă îndată.

Acésta fuse cea maĭ fumósă ḑi din viaţa Domnuluĭ Cuza, din viaţa naţieĭ Române chiar. Mihaiŭ se încoronà de o glorie neperitóre în luptele sele. Dar interesele de a restabili în Stat pe ţerani cari desertaŭ ca nomaḑĭ, şi interesele de a putea avea cu sine pe boerĭ contra inamicilor de afară, îl făcură să con-

străngă pe ţeranĭ pe moşiile proprietarilor ca clăcaşĭ. Domnul Cuza se ridică în faţa luĭ Mihăĭŭ în privinţa acésta.

Primul ministru se ocupă cu listele electorale. Lasă prefecţilor facultatea de a alege. Tristă constituţie naţiune fără viitor!

De alegerĭ ţinea sórta nouluĭ ordin de lucrurĭ. Voĭa camere care să nu vie spre a dicoviinţa actul de la 2 Maĭŭ.

În acéstă cale de înriurire asupra alegerilor dictate de un cuvînt de Stat, vine să se unĭască simpatiile camarileĭ în alegerea deputaţilor. Curtea comanda d'a dreptul prefecţilor saŭ maĭ bine capilor de staţii telegrafice persónele ce trebuĭaŭ alese.

D. Cogălnicénu face o calătorie prin ţéră în mica Valahie. El face a fi primit ca un Domn dar visitînd un spital, directorul Davila, dase ordin cand se vapresinta ministru se'l priimécă între doă rîndurĭ de ţucale curate acésta se făcu la Craiova ministru fu furios. Camerila murmură contra primuluĭ ministru. Unı din colegi sei unesc vocea cu ceĭ carı bănuĭaŭ pe primul ministru de ambiţie. Domnul aştéptă deschidera camerilor, spre asdrobi pe primul ministru, ce visa la tron dupe opinia Camerileĭ. Camerile compuse de servilĭ; admiţênd starea lucrurilor ca să placă tronuluĭ şi condusă de însinuirile Camerileĭ şi uneĭ părţĭ din cameră

escitată de ceĭ-lalțĭ ministri cari voĭaŭ destituirea luĭ Cogălnicénu, detepr imuluĭ ministru un fel de blam care nu a putut displace Suveranuluĭ. Înainte de acest blam, primul ministru conduse camerile cu bageta sa magică d'n care cura favórele. Dar într'o ḑi voind a merge la palat, întâlnesce pe ministru favorit Bălănescu care ĭĭ anunță că nu maĭ este prim ministru, că este inlocuit cu N. Crețulescu. Constituția nu maĭ esistă de cât cu numele!

Primul ministrul Cogălniceanu fuse prea mult confiente în frumósele speranțe ce îĭ da Domnul. Ținu ordonanțele ca să placă Suveranuluĭ; dar Suveranul vedea în primul seŭ ministru un rival la tron și în politica sa docilă o politică calculată. Moliciunea veni a se uni pe lîngă arbitrar. Noul guvern era slab. Ministri dispărură în fața Camarileĭ. Numaĭ era minister Constituțional. Ministri numaĭ eraŭ responsabilĭ de actele lor, ne maĭ făcênd nimic printr'înșĭ.

Cogălnicénu descoperise complotul Suțu, care mi s'a părut o farsă de ale sale proprie guvernelor. Suțu, P. Balș și doctorul... eraŭ arestațĭ asupra descoperireĭ unor scrisorĭ. Domnul dete ordin a se închide procesul și grațiă pe acusat, înaintea depărtăreĭ Cogălnicénuluĭ din min'sser.

Domnul avea aerul că guvernă. Minister,

camere supuse. Presa închisă. Oposiţia tăcea. Concesiile ploaŭ. Opinia publică se schimbă. Relele ţereĭ nu se îndreptez; legile nu se esecut, arbitrariul se întinde peste tot. Capul telegrafelor conduc şi cu Davila ministerul. Cinismul cel maĭ teribil, unul din relele ce aduce guvernele absolute, se întinde în tóte părţile.
Acest cinism a esprimat despreţul seŭ pentru legĭ, pentru datine. Societatea omenéscă se apropie de căne, singurul animal care nu are pudóre. Mascima scóleĭ luĭ Diog n că tot ce natura ĭartă, póte a se face la rasele sórelui, se puse în practică, Se uĭtă că vocea natureĭ chĭar ne dice că simţimîntul pudóreĭ a intra în inima omuluĭ din dioa cănd perdu inocinţa. Natura chĭar are pudórea sa: în umbră, în tăcere ea se reproduce. Paserile se ascud în tufişe în primăvara amoruluĭ lor. Hĭarele seblatice chĭar se ascund în fundul pădurilor. Cănele şi omul pe cari pudórea nu'ĭ maĭ domină, nu maĭ ascunde nimic. Tot se făcea de faţă de către ceĭ putericĭ. Esemplul se cobóră, se întinde, încinge o lume fară principii. Se calcă legilie fără pedepsire şi fără ascundere; se face un merit din tot ce este condamnat de virtute; nu se maĭ ascunde nimic ruşinos, nicĭ în administraţie nicĭ în viaţa privată. Cel din urmă vestmînt de pudóre este aruncat dupe fapte junimea chemată la justiţie,

era ssrvilă şi coruptă. Ea semăna cu o bubă care resare dintr'un corp de caogrenă. Regimu mirosea a despotism, un despotism fără tendință. Laudele din jurnale se cumperaŭ numaĭ era cesta scopul în care se făcuse 2 Ma:ŭ. 2 Maĭŭ făcut spre a ajunge la maĭ întinse libertățĭ, era deturnat, de la ținta sa. Guvernul era absolut. În putere nu se maĭ căuta de cât satisfacerea patimilor celor ce guvernaŭ, câte-va mesurĭ marĭ ce se luară în urmă, fuseră inspirate maĭ mult ca mijlóce d'a amuți o-posiția. Domnul Cuza murea ucis de amicĭ seĭ. Corporațiile nu maĭ eraŭ de căt organe ale guvernuluĭ. Tot tindea a se centralisa într'un om, privit ca proprietar al țereĭ. Tribunalele subordinate la capriciul putereĭ; sentințele lor se comandaŭ. Nu maĭ era de căt un princip: arbitrarul. Domnul se desceptă în murmura nemulțumirilor; crede că va îndrepta lucrurile printr'o schimbare de minister. Nu era uciderea sistemuluĭ ce se căuta, ci mijlocul spre a împăca o partidă de care se temea. Remediul era o ficție. În aceste cugetărĭ chĭamă la minister pe D. C. Bosianu, Vice-preşedinte al Consiliuluĭ de Stat om al epociĭ trecute. Dar acest minister ăncă nu putu îndrepta nimic, sistemul nu se schimbă. Adeveratul minister nu era ministerul. D. C. Bosianu, puse ére-care ordin în observarea legilor; dar priimi de căte-va orĭ

ordinele tronului voințele camerilei și le esecută cu cea mai mare bună-voință; dar camarila mergea mai departe, și în acele ordine interesele personale nu eraŭ puțin pronunțate. Ast-fel se încuviințară multe mesurĭ din familia aceea de neregularitățĭ de care favorițiĭ purerĭ se bucură și astădĭ ne pedepsițĭ.

Acest minister cădu sub voința camerileĭ, care nu maĭ suferea nicĭ un element străin la putere. Ce era pentru dînsa aceștĭ ómenĭ carĭ rechĭămaŭ la legĭ, Aicĭ este casul a aminti o epigramă a luĭ Marțial: „Mĭ-ai vîndut acest rob dicênd că e nebun, dă'mĭ bani înapoĭ, căcĭ el este un înțelept.“

Camarila nu înțelegea că maĭ presus de cuvinte politice este voința unor legĭ decretate. Cu tóte acestea acest minister făcuse încă concesii puteri. El nu mulțumi nicĭ puterea, nicĭ opinia publică care se forma neîncetat contra arbitrariuluĭ șĭ favoruluĭ. Se porni din Moldova reclamațiĭ, c cĭ se dedesă mulțime de moșiĭ. Ministerul trecut făcuse o licitație de maĭ multe moșiĭ; prețurile fiind micĭ, se refusară. Veni ministerul Strat. Acesta pentru causă de urgință prevedută de legea comptabilitățeĭ ceru la consiliul de miniștri facultatea de a da moșiile fără altă licitație, dar cu prețurĭ maĭ marĭ de cât cele eșite, la cine va voi ministrul finanțelor. A-

césta aduse reclamații la consiliul de Stat contra ministrului finanțelor. Consiliul de Stat n'are curagiul așĭ face datoria cu ómenĭ care îĭ credea tarĭ la curte. Trece la ordina ḑileĭ, camarila profită de după ce cercetă dosarul. Ea imputâ acésta ministeruluĭ, și ministerul căḑu fără afi regretat.

În consiliul de Stat se votase maĭ multe legĭ marĭ, însă spiritul acestor legĭ era pentru centralisarea tutulor puterilor în măna Domnuluĭ. Condica civilă a luĭ Napoleon se adoptă cu acest defect.

În acéstă condică se aruncă un mare principiŭ printr'un articol. Străini de rit ce nu eraŭ crestinĭ, precum jidovi, și străini crestinĭ puteaŭ cere la cameră naturalisația lor cu drepturile politice. Acest articul era dibaciŭ. El era espresia tolerințeĭ romănilor pentru toțĭ ómeni d'opotrivă și punea tot-d'odată un frîŭ abusuluí, lăsând Camerilor facultatea a da naturalisația după al eĭ capriciŭ.

Acest princip pus în lege făcu impresie în Europa În țéră după datina veche de a nu citi nimenĭ nimic, nicĭ chiar legile publicate, articulul trecu în tăcere. Nicĭ un jidov nu ceru naturalisația. Tocmaĭ după 11 Februariŭ, când se elaboră constituția, cani revoluțieĭ prin D. Ion Ghica, setoșĭ d'a atrage asupra nației și a partideĭ triumfă-

tóre gloria triumfuluĭ unuĭ mare principe de o dorinţă, pretinse ănteĭŭ în consiliul de Stat, a se trece acest principiŭ şi în o constituţie. Fie-cine îşĭ amintă cele întămplate la uşa camereĭ şi dărămarea havreĭ jidovilor în capitală în ḑioa când se desbătea acest articul spre a face parte din noa constituţie şi cum camera îl înlătură. Din tóte cestiele vĭtale ale naţieĭ, credem că acésta este principală. Nu maĭ este o cestie de fanatism eretică ce revoltă poporul, a se da acest drept evreilor. Este o cestie de interes naţional, de invasie în Romăniea prin aceste orde numeróse, ceĭ din urmă barbarĭ cari veniră în urma Ungurilor, în pămîntul Dacieĭ de dincóce de Carpaţĭ. Anticele invasiĭ barbare treceaŭ peste ţéră, şedeaŭ căt-va timp şi se duceaŭ. Dreptul lor era în armele lor. Acéstă noă invasie de evreĭ, vine necetat, îşĭ ĭa posesie, fără mijlóce de viaţă; şéde în ţéră, cu datine barbare, imorale; introduce în arterele, în vinele vieţeĭ naţiei cu un venin ucigător; înecând poporaţia română, comerciul, înlocuind elementul român, stricând comerciul românilor, traficand fără pedepsire. Când o mare invasie străină calcă hotarele uneĭ, naţiĭ acea naţie are dreptul şi datoria a'şĭ apăra naţionalitatea eĭ. In Paris de ar păşi acéstă imunda poporaţie, parisiani ar ucide-o cu petre de desgust.

Dela un Domn Sturḑa evrei găsiră în Moldova o pórtă deschisă ca să năvăléscă. Aceste invasiĭ nencetat se tolerară pentru interese egoiste ale acelora cari dominaŭ acea ţéră. În valachia intrarea evreilor era oprită, în ţéră numaĭ evrei maĭ distinşĭ aveaŭ dreptul a intra. In Moldova proprietari deschiseră sînul invasieĭ evreescĭ. Hotarele despre Austria şi Rusia le era deschise. Oraşele se umplură de evreĭ. Atuncĭ eĭ alergară prin sate, umplură satele Moldoveĭ. Aceştĭ ómenĭ industriaşı conveniaŭ de minune la lăcomia proprietarilor cari nu se gândeaŭ de cât la propriile interese şi nicĭ de cum la interesele patrieĭ. Evrei eraŭ maĭ bune instrumente de despoĭere p ntru netericita poporaţiĭ română, de cât Moldoveni. Eĭ urcară preţul hanurilor, cărciumilor boerescĭ, singurĭ că pot veni la un capăt prin tolerinţa celor tarĭ, complicĭ aĭ neorînduelilor prin cari eĭ speculaŭ pe ţeranĭ. Veni lucrul acolo că Românĭ nu maĭ puteaŭ trăi fără evreĭ, fără aceste turme de invasie cari le făceaŭ trebile. În aparinţă. Dar veni timpul când faţa Moldoveĭ luă o fisionomie ebraĭcă, când numerul poporaţieĭ jidovescĭ fuse atât de mare în cât ameninţa de a îneca numerul poporaţieĭ române, când luară tot din mânele Românilor şi nu le maĭ lăsară de cât funcţiile publice cele maĭ marĭ, cu alte vorbe numaĭ guvernul ţereĭ. Acéstă poporaţie era na-

turală, după ce s'a substituit poporaţieĭ moldave prin comerciŭ, industrie, şi altele să le ea şi guvernul din mănă, şi funcţiele. Dic că acésta póte să fie ast fel, ăncă cu o crescere de populaţie judaïce căcĭ orĭ-ce guvern devine cu timpul espresia maĭorităţeĭ populaţieĭ aceea care a pus măna pe tot ce este viaţă materială într'o naţie. Aceste invasiĭ se vărsară şi în valahia. Crescênd, ele puseră a cugeta la drepturile politice.

Culpa invasieĭ care póte deveni într'o di un mare pericol pentru naţia Română, este a guvernelor Române şi a Românilor. Invasia cumperă cu banĭ intrarea sa în ţéră, în góna ce le făceaŭ din Rusia şi din Austria, cumperă cu banĭ de la împiegaţi hotarelor carı, în contra ordinilor, îĭ lăsa să intre pe ascuns. Veni un timp, când din imposibilitatea saŭ réoa credinţă a guvernelor, chiar împiegaţi hotarelor eraŭ numiţĭ dintre evreĭ, cari le da trecere pe ascuns urmând ordinele confrăţilor lor secrete. Ceea ce este maĭ desperător este că acest element nu se schimbă în nimic, nicĭ chiar în barbaria sa. Nu are pentru patria comună nicĭ un simţimînt. Trăiesce între Moldovenĭ, ca străinĭ inamicĭ.

Temerea de cotropire, ce este un simţimînt natural la orĭ-care naţie, făcea pe Românĭ să rădice fruntea şi să denunţe un mare

pericol în viitor. Evrei din Statele civilisate cari aŭ acaparat Presa şi tesauri, dar confundaţĭ în naţiile civilisate pîna a împărtăşi simţimîntele naţiilor unde locuĭesc, înriurez asupra guvernelor Europeĭ şi asupra preseĭ făcênd să se crédă că evrei la noĭ sunt ceea ce sunt evrei din Enropa, şi prin acéste înrîurire se dă invasiĭ sbor şi se netedescă calea către o complectă ruinare a naţieĭ Române.

Cestia este gravă. Conflicte teribile între Românĭ şi evreĭ murgesc în viitor. Ar fi trebuit ca guvernul să se găndéscă cu multă maturitate la acéstă cestie, la mesurile ce sunt a se lua spre a opri pericolul înainte de a nasce. Cel puţin s'ar putea închide hotarele cetelor de invasie ce vin neîcetat.

Cestia Evreilor aicĭ nu este o cestie de netolerinţă."

Români nu sunt maĭ fanaticĭ de căt propagandele catolice şi protestante în Oriente. Eĭ nu se infig a converti pe nimenĭ, prin urmare sunt maĭ toleranţĭ de căt ceĭ-l-alţĭ cari le impută netolerinţa. Pentru Românĭ cestia evreilor este cu totul o cestie de naţionalitate.

Este dreptul de apărare.

Una din cestiunele vitale pentru latiniĭ de la Dunăre, una din cestiunile care interesu equilibrul Europeĭ, este fără îndoĭală cestiu-

nea israeliţilor de la Dunăre. Generósa Európă şi-a vărsat aurul şi săngele eĭ, pentru integritatea ţăreĭ şi a principatelor, ca să ucigă o naţiune de viţă latină, acea naţiune de romănĭ care de la Traian veghédă ca o santinelă a Romiĭ la Dunăre, dînd'o bandelor de israeliţĭ ce îĭ goniseră puterĭ ale Europiĭ şi care vin de înec· ere romănĭ? Membriĭ comitetelor oculte şi făţişe, israelite prin presă şi prin cabinetele Europiĭ, aŭ căutat necontenit să represinte pe romănĭ ca naţiune netolerintă. Esageraţiunea acestor acusaţiunĭ a trecut hotarul bunuluĭ simţ şi a violatorĭ ce raţiune. Cestiunea israeliţilor la Dunăre, pusă pe tărîmul de netolerinţă religiósă, era pusă pe tapet spre a interesa causa acestor turme străine de israeliţĭ, netolerinţa religiósă se atribue ca o causă a efectelor întîmplate la Dunere, ĭată ce voiesc a combate. Aceste certe ce răsar aicĭ nu vin din spiritĭle Romănilor de netolerinţă, ci din drepturile lor şi datoriile lor pentru patria lor de invasĭunĭ streĭne.

Din tóte bisericile chreştine, biserica romănă este cea maĭ tolerintă din tóte naţiunile ch estine naţiunea romănă este cea maĭ tolerintă, acésta o vom afla îndată ce vom cerceta historia acestiĭ naţiunĭ în faţă cu coloniĭ streinĭ de alte religiunĭ ce aŭ venit în acéstă ţéră; îndată ce v'om cerceta în maĭ

mnlte naţiunĭ din Europa, aceea tolerinţă ce se recomandă atăt de mult şi care nu este de căt o ficţiune.

Opera de propagandă în oriinte merge cu paşĭ marĭ? în acéstă luptă aŭ dispărut acele marĭ şi frumóse sentimente de tolerinţă, de libertate? În Staturile Papiĭ chrestinii de ritnl grec, sunt înmormîntaţĭ? din Rusia, din Germania! tóte aceste bande trec pe nn tărîm liber, în Principate, nnde, găsesce mijlócele de hrană. Ceĭa ce se toleră Europiĭ naţiunilor puterice, dreptul lor de a se apăsa contra invasiunelor israelite, nu este permis la Românĭ.

De sute de anĭ evreĭ aŭ locuĭt în număr mic principatele, în acele timpurĭ barbare când în germania se ardeaŭ în foc ceĭ de alte credinţe. Româniĭ lăsaŭ pe evreĭ a trăĭ în pace în ţéră cu rabiniĭ şi havrele lor avênd tot-d'a-una în spirit cugetarea că orĭ ce finţă laudă pe Dumneḑeŭ în limba sa încă din antiquitate. Româniĭ lăsaŭ tótă libertatea cultelor chrestine în patria lor; măritişul între ortodocsĭ şi catolicĭ saŭ protestanţĭ, nu era privt ca o crimă nicĭ odată. Evreĭ se bncuraŭ ca o colonie streina, de drepturile d'a comercĭa, saŭ de profesiunĭ care nu ḑètignescŭ în nimic interesele Românilor. Din timp în timp, din causa chiar a acestiĭ populaţiunĭ israelite aşeḑate în oraşe, se iveaŭ certe care nu

durau în ţéra Românắscă. În puterea unuĭ art. din regulamentul organic, nu se maĭ tolera să lase să intre evreĭ, nu pentru cuvinte de religiune; dar pentru cuvinte de invasiune, aceştĭ colonĭ eraŭ ca toţĭ barbariĭ care trecură peste Dacia, nu cruţaŭ nicĭ un mijloc de barbarie spre a aţîţa ura popórelor stăpâne pe dînsele. Cu tóte acestea numărul lor fiind ne însemnat, ne înspăĭmîntând naţiunea de conquistă prin puterea şi mulţimea lor, găseaŭ aicĭ liniste ca în propria lor ţéră. Invasia începe în Moldova. Goniţĭ din tóte părţile din Austria Polonia, Rusia, unde eraŭ supuşĭ la datoriĭ către patrie, plecară şi colonisărĭ în Moldova. Acéstă mare populaţiune de jidovĭ ce încarcă oraşele şi satele Moldoviĭ şi care se revarsă astăḑĭ şi în ţéra românắscă, sunt nisce bande de invasiune noă ce urméḑă a venĭ neîncetat. Ce nu sciŭ bine limba ţeriĭ; streinĭ cu totul de ţéră fără mijlóle de viaţă, presintînd fisionomia barbarilor, mişeĭ înşelătorĭ, vicioşı; desgusătorĭ. Domnul Moldoviĭ îĭ lăsa să intre. Invasiunea lor devine o speculă pentru aceia care administraŭ ţéra. Datinele Moldoveĭ era corupte. Evreĭ contibuiră a le corupe cu totul.

Domnul îşĭ dete multă ostenélă cu armata. Principiile armateĭ eraŭ detronate. Armata ea énseşi în personalul seŭ, avu aceeaşĭ sórtă ca cele-l-alte ramurĭ ale administraţieĭ ţereĭ.

Armata singură se bucurase ăncă de inamovibilitate, acésta se perdu. Siliră toţĭ oficeri vechĭ a demisiona şi a se retrage la pensie. Ceea ce plătea Statul acestor oficerĭ pentru serviciul lor, fuse silit a le plăti ca pensionarĭ; plăti asemenea acceleaşĭ lefĭ altor ce îĭ înlocuiră, alţi în care regimul avea încredere. Spiritul armateĭ se cletenă, budgetul Statuluĭ se încărcă, Statul perdu esperienţa şi sciinţa acelor ómenĭ. Tóte acestea eraŭ însuflate Domnuluĭ de a'şĭ face partida sa în ostire. Politica perdea ramata. Nu căştigă din acésta nicĭ Domnul, nici ministru seŭ, nicĭ armata.

Acésta era o rea administraţie. Era imaginea voinţeĭ acelor guverne cari tind a face din armată ca din natie proprietatea lor. Şi unde se făceaŭ acestea? într'o ţéră unde ministerele treceaŭ ca ubmrele, unde nicĭ o dinastie nu prindea rădăcina, unde Domni cădênd nu lăsă după eĭ nicĭ un suflet ca să'ĭ doréscă.

De ne vom duce la starea administraţieĭ armateĭ, ĭécă ce era, ce ne spun budgetele de atuncĭ. Patru-spre-ḑece miĭ soldaţĭ regulaţĭ, costând aprópe la 40 mil óne pe an cu creditele peste budget. Maĭ multe miĭ lipsĭaŭ din acest numer pentru causă de dosire, de maladie, de dare fără mesură a soldaţiler ca servĭ pe la oficorĭ. Remănea opt miĭ de ómenĭ

respăndiţĭ prin tótă ţéra. Un soldat costa de doă orĭ maĭ mult de căt un soldat din Germania, de treĭ orĭ maĭ mult de căt un soldat Rus tóte chĭeltuelile socotindu-se acésta nu s'a îndreptat astăḑĭ, risipa este maĭ mare.

Ar fi creḑut cine-va că 40 de milióne nu aveaŭ frumósa şi patriotica menire a ţine o armată, ci numaĭ a fi un mijloc politic pentru încuragĭarea caselor din Paris carĭ ne-vindeaŭ lucrurile armateĭ de treĭ orĭ maĭ scump pe de căt costul lor.

Nu vedem dar nicĭ o dorinţă pe acel timp de a pune oştirea pe picĭor de apărare a ţereĭ. Nu cu ḑece nicĭ cu patru-spre-ḑece miĭ de ómenĭ Domni vechĭ ceĭ vitejĭ apăraŭ ţéra de inimicĭ şi se încărca naţia de gloria aceea în ale căreĭ raḑe astă-ḑĭ trăĭesc ăncă drepturile patrieĭ. Trebuinţele ţereĭ se măresc cu ţéra şi trebuĭe o mare armată. Este adever că votă o lege de armare; se sancţionă dar nu se puse în esecuţie. Se ḑice că Turcia protestaseră.

România se apără de tratate, nu de armatele sale, — ḑiceaŭ amici acelora ce ne vedeaŭ cu părere de reŭ revenind la sórele vieţeĭ. Se póte; dar atuncĭ pentru ce se chĭeltuesc patru-ḑecĭ de milióne pe an cu armata, cănd ne apără tractatele tristă apărare este aceia ce vine de la ceĭ ce pot să ne atace!

Nu póte esista Stat fără armată. Gradul

desvoltărei uneĭ armate decidă de gradul puterei unuĭ Stat.. Naţia Română nu putea să maĭ trăĭască o viaţă de servilitate cum trăi sub Domni Fanarioţĭ. Statul se anulase, căcĭ naţia se dsearmase. Viitorul va fi roditor în asceptărĭ de sacrificiŭ de la Românĭ pentru-pa tria lor, singura condiţie de a păstra Statul lor. Nearmarea ţereĭ este perirea naţieĭ într'un viitor apropriat. Societatea liberă, refusând sacrificele pentru armare, nu le va refusa. când nu va maĭ fi un Stat, pentru un tiran atuncĭ săngele pentru păstrarea robieĭ sele şi puterea inamicilor.

Armata ast-fel cum era redusă era nemulţumită de sórta sa. Rangurile nu se da dupe drept tot-d'a-una. Armata ea ênsăşi trebui a se supune la legea sistemuluĭ de corupţie la care se supnsese tótă naţia; dar ea murmura încă, Domnul făcea mult pentru uni din oficerl; dar uni din oficerĭ nu eraŭ spiritul armateĭ; ci opinia eĭ, precum presa complăcută nu era spiritual public, ci opinia dependintă de circumstanţe. Nemulţumirea remăseşe generală. Cu tóte asestea în armată era maĭ multă viaţă română.

Presa francesă din oposiţie începe a blama lovirea de Stat de la 2 Maĭŭĭ Ea credu că era acelaş lucru ca lovirea de Stat de la Decembriŭ a Imeratoreluĭ Franciel şi cum nu putea lovi în acesta direct, lovea indirect,

devind în Domnul Cuza şi 2 Maiŭ. Lovirea de Stat din Bucurescĭ era privită ca aceea a luĭ Fostin I. ḑis Suluk; se hotărise în timpul acela fondurĭ de presă şi Presa străină nu apăra guvernul, şi agintele de la Paris scria că n'a primit fondurĭ pentru acésta.

In Camera ce se deschisese urmaŭ certe. Deputaţĭ aleşĭ de guvern votez legĭ. Se retrage legea taseĭ tutunuluĭ căte-va ḑile înaintea închidereĭ camerilor. Camerile se închid. Tasa se schimbă ïar în monopol; dar un monopol al guvernuluĭ unde tutunul tot îl cumpera Statul, şi îl vindea prin neguţătorĭ; lipsïa împachetarea şi sigilul guvernuluĭ, din acéstă causă se făcu perdere pentru Stat, şi aceste perderĭ se adăogară prin o noă lege făcută maĭ în urmă.

Uni, sciind că s'a promulgat acéstă lege de consiliul de Stat, cumpera tutunurĭ ordinare cu preţ mic de la ţeranĭ şi le vinde cu preţ mult maĭ mare la Stat, înainte de alţi.

Se angajă Statul pentru 12 anĭ către Godilot a cumpera obïecte de oştire cu preţurĭ de care se vorbïaŭ că sunt prea ridicate, cu preţurĭ declarăte de ministru ca preţurĭ ale guvernului Franiceĭ, ceea ce se ḑice că n'a fost ast-fel.

Oposiţia ţinea strictă socoteală de tóte aceste concesiĭ ce le presinta sub forma uneĭ

marĭ risipe pentru finanţele ţereĭ. Păru un jurnal al oposiţiĭ organisate şi unite. Redactori seĭ eraŭ carĭ din tóte fracţiile, numiţĭ cu titlurile lor trecute de demnitarĭ înalţĭ.

Acest jurnal vorbĭa de principe străin, dorinţă esprimată de divanul ad-hoc. Guvernul remăsese taciturn. El înţelegea neapărat conspiraţia tăcută şi 'şĭ prepara mijlócele de apărare în tăcere. Era mult timp de când nu vedusem pe Domn, nu maĭ mergeam pe la Palat. Domnul era în ajunul plecăreĭ sele la băĭ. Eŭ plecaĭ în Italia. Uni ghiceaŭ că Domnul plécă ca să nu fie faţă la o sângerósă lovire ce era să se facă pe strade contra uneĭ revoluţiĭ, şi lăsa tótă respunderea asupra miniştrilor, ca orĭ-cum s'ar întîmpla, să fie afara din cestie.

Ajunseĭŭ în Italia la Turin, aicĭ citesc în diare că în Bucurescĭ a isbucnit o revoluţie sângerósă, citesc acésta în tóte jurnalele italiane şi francese. Peste treĭ dile aceleaşĭ jurnale desminţĭaŭ sgomotul revoluţiei. In dată ce ajunseră la Turin, primesc visita onorabiluluĭ. D. V. Ruscala acest filo-român renumit, jtrnalist şi deputat la Cameră. Cum me vede, îmĭ dete o ścire fórte gravă şi tristă pentru speranţele Românilor puse în protecţia puterilor Occidentale. Îmĭ dise că de cincĭ dile ministerul Italian a chĭămat pe deputaţi şi jurnalişti liberalĭ Italianĭ şi le-a anunţat

venirea uneĭ note de la ministrul Francieĭ prin care se impune guvernuluĭ Italian a cere de la Austria să ceda Italieĭ Veneţia şi să ĭa în schimb Principatele-Române de la Dunăre. Se invita deputaţi Italianĭ a sprijini în Cameră acéstă idee, căcĭ de şi era o idee funestă pentru România, de şi Italia are legăturĭ de sânge cu România, dar era salutul Italieĭ, căcĭ cu armele nu se putea face d'o-cam-dată nimic, remăind maĭ tărḑiŭ, când Italia se va întări, a repara cu armele în mână. Deputaţi premiseră a nu apăra lucrul, dar nicĭ a'l combate; însă nu trecuse patru ḑile şi veni altă notă de la ministrul Francieĭ, spre a nu cere încă acestă cedare de la Austria d'o-cam-dată; se amâna cererea pîn la a doa avisare. Acéstă din urmă scire me asigură; dar cea d'ânteiŭ era de natură a întrista pe orĭ-ce Română cari 'şĭ ĭubĭa ţéra sa.

Căte-va ḑile maĭ 'nainte aflaĭŭ că un secretar de la un minister Italian se presinta la Constantinopol înaintea mareluĭ Vizir Ali-Paşa. El cerea ca Turcia să cedea Austrieĭ Bosna şi Herţegovina şi Italia să despăgubĭască în banĭ pe Turcia. „Vizirul respundea că Sultanĭ aŭ luat acele ţerĭ cu armele în mână şi numaĭ cu armele în mână le va da".

Ideea de a ne da Austrieĭ se esprimă pentru prima óră într'o scrisóre a Comitelui Za-

moiski către împeratul Francesilor în timpul resbeluluĭ Crimeeĭ. El cerea ca Principatele să fie date Austrieĭ şi pentru preţul alianţeĭ sele. Lăsa să se console Români cu ideea că România, dată în robie Austreĭ, nu va avea a perde ci a câştiga căcĭ ea sa uni cu alte milióne de Românĭ cari, uniţĭ într'un corp, vor putea în viitor a forma un singur Stat. D. Mălinescu respunde, în Presa francesă contra acesteĭ nefericite ucideri,

Acéstă idee reveni dar la începutul resbeluluĭ Italieĭ pentru Veneţia, şi astă dată chiar guvernul împeratuluĭ o pusese înainte. Veni în fine lovirea săngerósă din Bucuresci pe care gazetele străine o denunţase cu căte-va ḑile maĭ înainte. Acum nu se maĭ desminţi de jurnale.

Era o pornire revoluţionare, dar de mult timp guvernul veghia asupra eĭ. Guvernul voi să o facă să avorteze şi luă el iniţiativa.

Armata trage în poporul care era condus de ómeni puşĭ de guvern. Neîncrederea miniştrilor uni în alţi, bănuiala ce aveaŭ uni asupra Floresculuĭ că voiesce a se face Domn saŭ dictator, făcuse óre-cum a şovăi acţia guvernuluĭ. Cu tóte acestea se ordonă lovirea. Armata se supune. Stradele se umplură de sânge şi cadavre de ómenĭ nearmaţĭ. Panica şi consternaţia urmează victoria, guvernuluĭ. Se fac arestărĭ, se îngrop morţ-

nóptea. Se spune tot felul de lucrurĭ sângeróse. Capi partideĭ liberale sunt arestațĭ. Presa Europénă resună și ĭa partea partideĭ ordineĭ.

În Paris jurnaliști ceĭ liberalĭ încă aveaŭ cunoscință de intențiele guvernuluĭ despre întîmplările din Bucurescĭ. Unul îmĭ dise că Domnul Cuza va sedea încă, dar va trebui să schimbe calea ce a luat.

Domnul se înturnă în țéră. O amnistie este dată în loc de procese, și poporul dice că nu este amnistia dată revoluționarilor ci chĭar miniștrilor.

Domnul declarase la Cameră că are dorința a da Principe străin și a se retrage.

Acéstă declarare oficială acoperĭa ca o egidă pe oposiție. Ea acum cerea asemenea Principe străin, căcĭ Domnul îl promisese.

Sgomotul de cedarea Românieĭ la Austria, căuta a îngriji óre-cum oposiția. Ion Brătianu care balanța încă între linisce și resturnarea Domnuluĭ, vine la Bucurescĭ și se declară pentru resturnarea, ca ideea de a garanta neatârnarea țereĭ, Un principe străin scăpa țéra. Fracțiele oposițieĭ se unesc. Oposiția se măresce. Domnul se isolează. Insultele anonime ploă asupra palatuluĭ. Camera îșĭ trecea timpul cu blamul lupteĭ de la 3 August. Guvernul tăcea.

Conspirația câștiga maĭ mulțĭ moldoveni

cuuoscuţi. Ion Ghca intră în conspiraţie şi atrase după el maĭ mulţĭ ómenĭ de însemnătate din Moldova şi din valahia.

Partida liberală se unesce cu ceĭ-alţĭ. Interesele cele marĭ ale naţieĭ ameninţată de a se ceda Austrieĭ, perderea libertăţilor, risipa finanţelor ce se imputa, săngele versat la 3 August, tóte acestea contribuiră spre a face naţia indiferintă la sórta Domnuluĭ. Domnul Cuza fuse perdut nu în nóptea călcăreĭ Palatuluĭ, ci maĭ înainte: în dată ce sistemul absolut şi tóte relele cari purceseră din ele făcuse pe naţie indiferintă.

Nu maĭ trebuĭa de căt doă lucrurĭ: nepăsarea Domnuluĭ şi adormirea minîsteruluĭ. Tótă ţéra scia că se urḑesce o resturnare. Tótă ţéra era îngrĭjită. La palat, nu credea nimenĭ. Ministri, îmbătaţĭ de farmecul potereĭ, în credinţele lor despre armonia şi fericirile publice, surideaŭ la prevestirile ce se făceaŭ. Domnia personală ce o căştigase cu atâta dificultate. El perduse cea din urmă energie. Nu era ameţĭala ilusiilor, era abaterea descuragĭereĭ, căcĭ într'o ḑi declarase oócial abdicarea sa în favorul unuĭ principe străin în curănd. Acum nu avea energia cerută spre a o face. Se găsi isolat din dioa cănd vorbi de abdicare.

În acea ḑi trebuĭe să însoţĭască vorbele cu fapte. Ceĭ carĭ auḑiră de abdicare şi carĭ

pînă atuncĭ îl serviaŭ cu credinţa ce daŭ sperantele despre întărirea dinastiei, credură a se compromite maĭ ţinênd cu o domni osăndită la mórte de ea însăşĭ şi înturnară ochi în acea parte de unde putea veni noa vĭaţă. Puţinĭ nu îl trădară.

Curtea, favoriţi, ministri presimţênd o cădere, grăbĭaŭ a bea pînă în fund cupa luĭ Baltazar. Spiritul de ameţĭală în rătăcire, înainte mergător al căderei regilor, de care vorbesce Racine, păru că se respăndesce asupra acelor cari cărmuĭaŭ acéstă ţéră.

Era între eĭ toţĭ o adeverată ameţĭală. Tabloul lucrurilor şi ómeni de la putere presintaŭ acele fiĭurĭ ce istoria ne amintă despre cele din urmă ḑile ale cădereĭ regilor şi naţiilor, cea din urmă orgie a putereĭ. Ceĭ cari atacară acéstă serbătóre, luară reŭ momentul. Nu este generositate a lovi pe adversarul seŭ de mórte şi a'l umili tot-d'odată.

Nu vom face istoricul conspiraţieĭ. Facă'l aceĭa cari îl cunosc. Sciam că o să fie o resturnare în curănd. Se ḑicea la 1 Ianuar.

Nu se făcu la 1 Ianuar. Se amănă. *Clopotul* părea în secret, redigĭat de D M. Sturza, aruncând asupra tronuluĭ bombe fulgerătore. Injuriĭ publicate anonim s'au aruncat maĭ în tóte nopţile prin curţĭ şi pe strade, placarde defăimătóre se lipĭaŭ pe muri palatuluĭ

anunţând că palatul Statuluĭ se va da în curand cu chirie. Tóte acestea nu desceptaŭ nicĭ pe Domn, nicĭ pe ministri. Era nepăsare din partea ministeruluĭ? Era despreţ din partea fericiţilor învingătorĭ aĭ poporuluĭ de la 3 August, despreţ pentru aceste turme de sclavĭ învinse? Era complicitatea cu revoluţia? Era amorţire? Nu scim.

Legea greutăţilor şi mesurilor se sancţionă şi se publică, oposiţia agită acéstă cestie, esploată credulitatea comercianţilor cari protest într'o ḑi prin închiderea magasiilor.

De mult timp nu veḑusem pe Domn. Calea sa cea noă politică nu'mĭ convenia nicĭ decum. Domnul uĭtase că ţelul pentru care se se făcuse 2 Maiŭ nu era alua puterea din mănele uneĭ clase privilıgiate şi a o da unuĭ om ci a o da tutulor. Decĭ acest om remase singur, isolat de clasa privilegiată desmoscenită, isolat de naţie a căreĭ suveranitate fusese lovită; Domnul remăsese în naţie atat de isolat, în căt toţĭ sciaŭ ce îl ascépta, şi toţĭ păstraŭ tăcerea. Nimenĭ din ómeniĭ care puteaŭ a fi creḑuţĭ de dinsul, nu voiră a'ĭ spune, a'l consilia, a'l încuragia. Domnul era dar căḑut, fără conspiraţia ce isbucni; căḑut, căcĭ nu maĭ avea naţia cu dînsul. Acéstă naţie nu îl scapă, dar nicĭ nu îl lovesce. Faptele cele marĭ ale Domnuluĭ îl

apără ăncă. Partidele maĭ pasionate, lovescĭ naţia tace.

Vine nóptea destinată pentru călcarea palatuluĭ. În diminéţa aceleĭ ḑile, vine la mine unul din favoriţiĭ Domnuluĭ doctorul Davila pentru care Domnul sacrificase de multe orĭ legile şi chiar pe ministri seĭ, ca să placă acestuĭ om, şi îmĭ ḑise dacă de la feréstra mea nu auḑĭam în aer revoluţia, că tot este finit? Apoĭ me întrébă daca creḑ eŭ că în acéstă, nópte, militarĭ şi civilĭ mergênd la palat şi silind pe Domn a subscri abdicarea sa, dacă vor reuşĭ?

Conspiratori preparaseră tóte. Garda palatuluĭ era căştigată. Conspiratori, intru în palat, se urcă la apartamentul Domnuluĭ, găsesc dormind pe sofa p'un amic al Domnuluĭ, Lambrino. îl arestez. Merg înainte. La camera unde dormĭa suveranul, uşa era închisă. El dormeacu o femie care nu era Dómna ḑicea *Trompetta*. Soldaţi cu baĭonetele o ridic, o deschid. Domnul, desteptat, înaintează către conspiratori cu revolverele în mănă. 'I se ḑice să abdice, se presintă decretul. Stil parlamentar în espresiĭ se puse din amăndăoă părţile. Domnul nu se apără, nu descărcă pistóle în peptul inamicilor seĭ. Cere decretul de abdicare şi subscrie pe umerul luĭ Pilat. Era Seruriŭ, Leca, Lazar Vlăscénu, Pilat.

Domnul Cuza, subscise decretul de abdicare şi plecă capul înaintea învinşilor seĭ.

Îl îmbrac în vesminte civile, îl trec printre doă rîndurĭ de soldaţi carĭ înturnaŭ spatele, îl pun într'o trăsură şi 'l duc la arest visitiŭ fiind Kiriţă. Poporul nu scia nimic şi când află, remâne nepăsător. Omul care liberase cincĭ milióne de ţeranĭ de clacă, care luasé de la o clasă drepturile politice şi le dase la toţĭ Romni, era prisonierul acestuĭ popor pe care 'l liberasede biciul ciocoiuluĭ! Dómna fuse transportată în casa doctoruluĭ Davila care îĭ preparase locul de o săptămână înainte.

Peste căte-va ḑile, prisonieri pleca în străinătate. Naţia era nepasătóre, şi credea că libertatea eĭ este în schimbarea tiranilor.

Biserica Creţulescu împrumutase cloponiţa conspiratorilor spre a veghia asupra ferestreolr Domnuluĭ când se va stinge lumina, ca să se dea semnalul lovireĭ în acea nópte Domnul eşise pe strade şi revenise cu graciósa regină a camarileĭ. Conspiratoriĭ îl urmaseră pas cu pas, pînă reintră în palat.

Se aflară ómeneĭ cari în acea nópte spuseră Domnuluĭ că va fi arestat. El nu'ĭ creḑu. În adever, veḑênd cine-va acéstă nepăsare, ar fi creḑut, — dacă o frumósă nu ar fi imoletit ca o ederă pe un stejar cu braţele eĭ de crin, gîtul Domnuluĭ, — că Domnul el

însuşi era înţeles cu conspiratori contra sa ca să fie arestat şi detronat.

După descierea acestor fapte istoricer, să vorbim de defectele şi calităţilor omuluĭ mare.

Domnul Cuza este Ludovic XI al Românilor. El este destructorul castelor şi privilegelor, centralisător puterilor. N'am fi în rătăcire, dându'ĭ numele *boerocton*. Lăpuşneanu, Mircea, Mihnea şi alţĭ Domnĭ uciseră boerĭ, ĭĭ tăĭară, spre a lua puterea în măna lor, spre a desfiinţa casta privilegele barbare a le timpilor trecuţĭ. Credea că reul înceteadă cu viaţa indivisilor. Domnul Cuza nu vărsă sânge, de căt la Craiova şi la Bucurescĭ cu drept de apărare pe strade, nu arestă pe nimenĭ, nu insultă pe nimenĭ; dar ucise o clasă, făcu ca boeri să remăe ceea ce aŭ ramas familiile de la Saint-Germain din Paris. Din ne fericire în locul clasii boerilor favoră a se forma o altă clasă de ómenĭ ce aveaŭ viţiurile boerilor fără calităţile lor.

El desrobi poporul rural de clacă, el dete egalitatea drepturılor, el stărui a se face unirea ţerilor, el decidă secularisarea monastirilor închinate, aceste principii vechĭ a le naţieĭ, cerute în toţĭ timpi şi în 1848. El asigură printr'o politică dibace afară din ţéră temerile pollticeĭ Puterilorşi Turcieĭ. El scrie Viziruluĭ o carte prin care apăra cu bărbăţie drepturile ţereĭ, el înlesnesce Serbilor tre-

cerea armelor prin ţéră, el primesce condicele luĭ Napoleon.

La începutul Domnieĭ primĭa pe toţĭ căţĭ veniaŭ să i se plăngă. Maĭ tărḑiŭ nu maĭ primĭa de căt puţinĭ; cu cine voia, era amabil; cu cine nu'l suferia, îl trata cu asprime. Era ironic. Conversaţia sa plăcută când voĭa. In interiorul caseĭ sele, uĭta că este Domn. La masa sa mănca în tóte ḑilele cu invitaţi şi oficeri de serviciĭ. După masă conversa cu toţĭ, şeḑênd toţĭ jos, şi uĭtând că este Domn. Era inamic al orĭ-căreĭ etichete de curte. Rîde de nisce ómenĭ aĭ seĭ, tipurĭ de inventorĭ de etichetă, când acestia îĭ presintară un regulament ca să se primésca la curte. Rîdea de decoraţiĭ. Pe linguşitorĭ îĭ despreţuĭ acănd ghicea într'înşi un interes. Avea un particular simţimînt pentru aceia cari eraŭ ómenĭ oneştĭ, dar nu-ĭ simpatisa. Îi plăcea a pune intrigă între ceĭ cari 'l servĭaŭ; între miniştrĭ, între parti.ḑĭ Nu era rancunos, uĭta a doa-ḑi o insultă ce 'i adresa gazetele umoristice, nu le lovĭa.

Când ministri Iepureanu şi Costafor trimise treĭ redactorĭ la Văcărescĭ căcĭ unul ḑisese că ministriĭ sunt cismele cele vechi ale Domnuluĭ şi nu trebuie se le maĭ pórte; Domnul, contra voinţeĭ ministeruluĭ seŭ, prin depeşă gracia căte treĭ redactorĭ.

Nu'ĭ plăcea să mérgă la bisericĭ cu para-

dă, fugîa de tóte aceste lucrurĭ. Îl supăraŭ ḑicea că numaĭ celor săracĭ cu duhul plac aceste forme, că ele nu vin de la popor; că sunt impuse prin poliţîe şi în loc să aĭbă un merit, vă aduce şarlatanismul. Contrar Domnuluĭ Al. Ghica care se duse cu mare paradă şi se urcă pe o mica masină dupe lacul Cismigiuluĭ spre inaugurarea eĭ. Nu'ĭ plăcea profesori. Nu'ĭ plăcea călugă i. De ceĭ d'ănteĭŭ ḑicea că sunt *pedanţĭ*, de ceĭ din urmă *ipocriţĭ*. Îĭ plăcea militari, „căcĭ aveaŭ inimă şi óse de aruncat pentru patrie“ ḑicea el. Rîdea de aristrocraţĭ. Îĭ plăcea bufoni şi ḑicea că sunt singuri ómenĭ carı mint maĭ puţin de căt ministri înaintea domnilor saŭ singuriĭ care nu fur.

Nu citea nicĭ o dată cărţĭ. Avea o frumósă bibliotecă de stejar lucrată în Paris, nu era nicĭ o carte într'însa. Cu tóte acestea resona asupra tutulor cestiilor politice, sociale, literare; cu înlesnire. Iubîa sesul frumos. Cel prţin avea reputaţia acésta. Un scolar Grandea făcu portretele celor maĭ frumóse femeĭ. Ca descrierĭ de frumuseţĭ, spĕra să facă efect şi să'şĭ vîndă opera. Camaraḑiĭ luĭ luară manuscrisul, îl dară directoruluĭ Davila, acesta Spune Domnuluĭ că scolarul făcuse portretele tutulor metreselor Domnuluĭ. Scolarul este persecutat cu furie de director şi dat afară. Maĭ tărḑiŭ află adeverul de

la mine, căcĭ eŭ dasem acea idee a face ceva ce a făcut Aman cu barca sa plină de frumusețĭ. Acéstă operă nu era în intenție de a face portretele metreselor Domnuluĭ, ci portretele celor maĭ frumóse femeĭ; „Este culpa autoruluĭ, îĭ ḑicea un ministru, daca Măriata, aĭ ĭubit cele maĭ frumóse femeĭ?

Nu avea pentru nimenĭ legămînt din inimă. Cănd cunoscea pe un om și îĭ plăcea, îl lua îndată în simpatie, tot făcea pentru el. Acéstă simpatie era scurtă, dar nu îl ura.

Domnul era econom, dar nu hrăpĭa. Din causa sistemuluĭ de a conserva ómenĭ de sprijin, tolera unora. Credea că nimenĭ nu'ĭ póte fi credincios în România, dacă nu este interesat. Îĭ părea reŭ când cine-va nu'ĭ cere a nicĭ o dată nicĭ o favóre. Îĭ părea bine când îĭ cerea.

Cănd se vindeaŭ de creditorĭ moșiile boerilor prin tribunale, intervenĭa adesea óre în favórea debitorilor, spre a se amăna vînḑarea, creḑênd că era tot-d'a-una o încelătorie din partea cămătarilor la aceste vênḑărĭ sforțate

Colonelul Bibescu de treĭ orĭ îĭ scăpă moșia din vînḑare.

Domnul Cuza adoptă un copil pe urmă ăncă unul; îĭ crescu la palat. Acésta făcu să murmure capi fracțiilor carĭ credeaŭ că va declara pe un copil moștenitor al tronuluĭ.

Nu mergea nicĭ o dată la vănătóre, nu eşia din capitală de căt spre a merge la Iaşĭ. Rare orĭ visita oraşele ţereĭ. Ura cu deosebire la început orĭ-ce manifestărĭ. O dată, înturnându-se în ţéră, fuse primit la Galaţĭ de ministri, de autorităţĭ, de un popor numeros care umpleaŭ aerul de aclamaţii. Inturnându-se către amicĭ ḑicea: „Aceste aclamaţiĭ sunt ordonate de prefect, póte chiar plătite din casa publică. Vedeţĭ comedie! „Séra privind de la o feréstră o mare cétă de ómenĭ cari îl aclamaŭ, ḑicea: „Aceştĭ ómenĭ te aclam, îţĭ oferă florĭ; măne îmĭ vor arunca petre.“

El regreta adesea mórtea luĭ B. Catargiu. O dată la Cotroceni îşĭ revărsa gîndurile: Ucigătorul Catargiuluĭ nu s'a descoperit, o fi liber. Cuţitul seŭ îmi pare ridicat asupra mea. Pînă nu'l voiŭ descoperi, şi nu-l voiŭ da legilor nu voiŭ avea linisce.

Avea simpatiĭ viĭ pentru clasa ţeranilor. Ereaŭ singuri ómenĭ pe cari îĭ primea totd'a-una.

El toleră duelurile în oştire într'un chip ca cum le ordona el singur. Voia cu acésta să obicĭnuĭască pe oficerĭ la arme.

El înţelegea adînc epoca în care trăia. M'ar fi resturnat de mult partidele, ḑicea el într'o ḑi, dacă aşĭ fi fost aspru cu toţĭ cari fură ţéra, căcĭ, afară de căte-va escepţiĭ onora-

bile, ceĭ alţĭ nn caut în drepturile ce cer de căt mijlocul a despoĭa. Ceĭ cari strig contra'mi afară de căţĭ-va cari ar fi trebuit să'i chiem, sunt aceĭa cărora ţéra este dator sórta eĭ, sórta ce eĭ aŭ făcut, îĭ fac, îĭ vor face în viitor, şi ţéra nu va fi fericită de căt atuncĭ cănd aceştĭ ómenĭ nu vor maĭ fi. Nu maĭ cu perirea lor va peri sistemul ce ne ucide."

În timpĭ din urmă se dase cu totul în braţele Consuluĭ Frances. Gazetele din Paris îl numiră Prefect al Franciei, Favoritul seŭ de la telegraf avea o rolă politică şi o funcţie. Un bal ce se dete la Consulat şi unde portretul mare al aceluĭ favorit fusese espus, făcu un mare scandal în Bucurescĭ. Acest om fuse singurul dat în judecată de revoluţie. Ceĭ alţi fiind rudiţĭ cu conspiratoriĭ. Dar curtea îl aquită, după un an de arest preventiv.

Cuza nu credea în devotamentul armateĭ, precum o esprima. Întrebat într'o di de unul din amici seĭ dacă este sigur de armată, respunse: *„nu sciŭ."* Şi cu tóte acestea nu făcea nimic spre a se asigura. Părea nepăsator de inamici seĭ politicĭ. Se espunea a-desea óre singur prin grădinĭ şi pe strade. Nici o dată nu 'i se întîmplă nicĭ un atac.

Cănd ministrul pune un fel de contribuţie pe o mică parte din salariul funcţionarilor,

el oferi o mare sumă din lista civilă, care sumă o destituă pentru cumperatóre de arme şi pentru încurageri literare. El primise şi o făcu. Nu iubia maĭ mult artele frumóse. Când ministru făcu un concurs pentru pictură, unde se depuse premiĭ artiştilor româuĭ, refusă de a încuviința a se cumpera tablourile. El dete însă o prefectură unuĭ poet Baronzi care scrise şi îĭ trimise o fabulă *Cănele şi Pisica*. Din contră pe jurnaliştĭ politicĭ, apăratorĭ aĭ guvernuluĭ, îĭ încărca de subvenţiĭ pînă a le crea o viață de lus, însă din fondurile Statuluĭ.

În tóte Duminecile chiăma la curte pe toţĭ membri curţilor şi tribunalelor; îĭ trecea în revistă şi le spunea daca aŭ lucrat bine saŭ nu. Dar acésta nu ţinu mult. O dată pe săptămână primea petiţii la minister, dar şi acésta încetă maĭ tărḑiŭ

Ade-ea da balurĭ iarna, ura baluriie; dar ceda la cuvinte de apropiere cu societatea şi cu încuragiarea comerciuluĭ capitaleĭ celluĭ mic.

El sancţionă pensiĭ chiar pentru adversari seĭ politicĭ, pe cari pe alt terăm îi combătea.

În discursurile sele politice ce le ḑicea în sala tronuluĭ, scrise de ministri, după ce le citea, apoĭ adăoga de la sine vorbele de fală şi mărirea naţieĭ.

Ţinea mult a'şĭ crea simpatiĭ între Românĭ din Ardeal. Pe Serbĭ îĭ tolera, pe Grecĭ nu'ĭ ĭubĭa. El îĭ credea că vor liberarea lor de Turcĭ, spre a se face adoa-ḑi eĭ însuşĭ tiranĭ peste cele alte poporaţiĭ N'a vrut a trimite în Grecia aginte.

Presónele dănteĭul ordin pentru carĭ simpatisa şi nu le părăsĭa nicĭ o dată, era Librect, Davila, Docan Constandin.

După 2 Maĭŭ schimbă cugetările. O altă curte se deschise unde venea tótă lumea. Acolo ministri impudicĭ mergeaŭ să 'i se închine, şi să primiască ordine. Acéstă camarilă femeĭască nu avea o idee politică. Domnul neavênd nimic a'ĭ refusa, camerila ordona ministrilor carĭ nu maĭ eraŭ numiţĭ de căt prin a eĭ sciinţă.

Acéstă camarilă şi căţĭ va favoriţĭ care predară ţéra, ómenĭ finĭ şi dibacĭ în linguşirĭ, care goniţĭ pe uşĭ, reintraŭ pe ferestĭ, născocitorĭ de scirĭ de conspirărĭ a perdut pe Domnul Cuza. De cum ea începu, se simţi o mare schimbare chiar în caracterul Domnuluĭ. Tótă curtea cu eĭ. De aicĭ se numiaŭ si se destituiaŭ funcţionari, de aicĭ se oprĭa de multe orĭ acţia ministrilor saŭ se libera. Ce ómenĭ puteaŭ să înconjure acéstă camarilă femeĭască, fără ideĭ, fără scop, dacă nu ómenĭ carĭ fac a se deconsidera orĭ-ce eĭ serv? Acéstă camarilă era lipită de acel tron, trecu în

regimul pur ce veni în urmă spre a urma acelaşĭ sistem spre al compromite şi făcănd acelaşĭ trafic cu lucrurile Statuluĭ. Acéstă camarilă aduse cinismul. Imitatori nu lipsiră. Esemplul de sus se întinse în regiile inferióre. Toţĭ îşĭ luaŭ metrese, de faţă. Era la modă. Domnul şi camerila femeĭască căḑură împreună. Acéstă camerilă împărtăşi sórta de fericire, împărtăşi sórta de esil a Domuuluĭ. Domnul Cuza nu 'şĭ lăsă femea sa legitimă.

Acéstă Dómnă martiră îi urmă în esil, trecênd cu vederea peste tóte rătăcirile soţuluĭ eĭ. Se făcu guvernanta copiilor adoptaţĭ. Acésta era maĭ mult de cât o virtute. Devotamentul eĭ era fără esemplu, era sublim.

El lăsă învingătorilor seĭ un sistem de a guverna ţéra care era voinţa claselor conchĭerante în trecut, pe cari el le ucisese; lăsă ómeni seĭ pe cari îĭ crease spre a sprijini sistemul atăt de combătut de următori luĭ şi a resbuna guvernul luĭ prin turpitudinile lor. Următori luĭ piimind sistemul, primiră şi ómenĭ luĭ, tocmaĭ pe aceĭa cari fuseră mai mult criticaţĭ în timpul domnieĭ, eĭ desminţiră ast-fel morala

Sevoluţiia dete o proclamaţie; risipa finanţelor era motivul resturnăreĭ Domnuluĭ. Îndată ce resturnători veniră la putere, resturnătorĭ şi ómenĭ aĭ regimuluĭ trecut, făcură noĭ concesii şi împrumuturĭ, făcură şi grati-

ficații de căte doă mii de galbeni ca să mérgă să pledeze causa revoluției. Un singur om nu primi nimic, C. A. Rosetti. Lista numelor cari primise aceste grații eonrme, se află publicată în Monitor.

Eraŭ printre dînșĭ chĭar ómenĭ maladĭ dușĭ la băĭ, cari primiră acésta mare sumă, sub cuvînt că aŭ să sprijine causa.

Cuza numaĭ era, alți veniseră, dar sistemul regimuluĭ trecut remăsese dupe dînsul, și va remărea, precum dicea Domnul Cuza, pe cât va trăi generația de astă-dĭ divisia era în partide contra una alteĭa, cari nu aŭ nicĭ una principiĭ, afară de roșii, și care lupt numaĭ ca să vie la putere spre a urma sistemul de umilirea țereĭ. Criticile cumpărăraĭ caseĭ Bărcănescu, se repetă prin cumpărarea caseĭ Davila se făcu schimburi treĭ locruĭ pentru un loc etc.

Vicariul Mitropolieĭ dat în judecată pentru neorînduĭelĭ cu plata ómenilor de la monastirea Snagovul, fuse apărat prin ordine verbale. Ministrul din ăntru fiind interpelat în consiliŭ de față cu Domnul, că M. Sa Domnul a ordonat acésta. Unul din favoriți directorĭ Davila cari formaseră din direcțiĭ ministere a parte și Stat în Stat, care de la minister a încuviința plata uneĭ marĭ sume de banĭ la nisce vîndătorĭ de mărfurĭ, conrtact fă-

cut fără licitaţie şi fără motive dovedite de urginţă, articole scumpe.

Eŭ refus de a plăti. Domnul Cuza, mă chiămă şi 'mĭ ḑise să plătesc îndată, refus. Pe când eram la cameră, Domnul chiamă pe directorul ministeruluĭ Zane la palat şi 'ĭ dă ordin a subscri actul ilegal spre a fi plătit. Directorul refusă, nefiind imputernicit de ministru a subscri, fuse destituit, prin influenţa favorituluĭ.

Din partea lor ministri diferitelor ministere cedaŭ patridelor, favoraŭ pe adeveraţi culpabili când eraŭ de aĭ lor, şi trimiteaŭ înaintea judecătorilor numaĭ pe aceia care nu aveaŭ simpattiile lor numaĭ ca să-ĭ lovéscă. Tribunalele iĭ achitaŭ, căcĭ de maĭ multe orĭ nu găsiaŭ cuvinte de condamnare, dar le ucideaŭ cariera, acésta se face şi astăḑĭ precum veḑurăm mai multe esemple.

Lumea veḑu înălţêndu-se un palat. Se aduna să îl admire, mai ales că se lucra cu soldaţĭ. Fie-care ḑicea că este palatul Domnuluĭ. Era palatul unuĭ favorit care nu avea de cât doă miĭ de leĭ pe lună din serviciul seŭ. Amici Domnuluĭ iĭ spuseră. Domnul îndoi protecţia sa pentru favoritul seŭ Librect. În Constantinopol, Abdu Megid trece o dată pe Bosfor şi vede înălţându-se un palat pe malul Bosforuluĭ. Întrébă cine îl clădesce. „Direc-

torul telegrafuluĭ, 'i se respunde omul caseĭ Măriei tele.

„Să 'i se ĭa funcția, ḑice Sultanul. Nu se clădesce palate din nisce micĭ salare."

Directorul se destitui.

El fuse supus la o comisie de anchetă care descoperi o mare risipire de bani Statuluĭ. Óre nu eram noĭ maĭ înapoĭ de căt turci, cănd favoriți nu aveaŭ nicĭ o pedepsire pentru abusurile lor și cănd ca se scape favoriţiĭ care îșĭ fac case și moșiĭ, diu lefĭ micĭ, se daŭ judecățiĭ ómenĭ săracĭ și ne vinovațĭ?

La facerea palatuluĭ seŭ, faboritul nostru ceru materialul ce se afla pe pĭața Săntuluĭ Ión, de la ministru de culte. Refusă a 'l da, fiind avera Statuluĭ. Favoritul se plănge la Domn; Încestiunea pădurilor văruluĭ seŭ cu săntele locurĭ se purtă cu demnitate.

Era scrupulos pentru persóna sa. Domnul Cuza, n'a luat de la Slat de căt lista sa civilă, el avea orórе de a face ce făcură uni din Domni trecuțĭ. El fuse unul din Domni care se duseră din țéră fără avere mare.

După mărturirea D. N. Crețulescu, uu domn ḑicea că este o crimă a prăda Statul numaĭ atuncĭ cănd se ĭa și nu se dă. Cănd se ĭa și se dă, este un cuvînt de Stat.

Acolo unde societatea prin datine. prin călcarea legilor. face din ea însășĭ un obĭect de

pradă pentru tirani eí, pe lîngă ea se întroduce tot-d'a-una calomnia prădătorilor opriţi în abusurile lor de ómeni integri. Acele calomnii se vărs pe ceĭ oneştĭ. Domni şi miniştri sunt supuşĭ, ascultând calomniile, a face marĭ nedreptăţĭ; însă este o nedreptate mult maĭ mare: aceea de a lăsa a se face prada şi de a se sprijrnĭ pe furĭ de a recompensa saŭ lovi pe ómenĭ de partidă, care interese nu admit nicĭ adeverul nicĭ dreptatea, nicĭ meritul alţiĭ. O societate unde se fac asemenea lucrurĭ, numaĭ esistă pe principiĭ de morală. Constituţie, legĭ, sunt o minciună. Nicĭ un guvern nu se póte susţine prin tolerinţa viţiurilor. Curănd saŭ maĭ tărdiŭ cată a plăti tributul seŭ legeĭ morale. Aceleĭ divinităţĭ care este viaţa, lumina, dreptatea, adeverul, tot-d'a-una triufătóre. Dar nu a fost durere pentru naţie maĭ mare de căt atuncĭ când partidele, resturnând un regim de pradă cu favoriţiĭ, cumularḑiĭ, nepoţiĭ; ranele ţereĭ crescură se puseră cu sistemul acela continua.

Noĭ nu combatem aicĭ ómeni ci sistemul. Ómeniĭ se schimbară. Sistemul remase tot-d'a-una un mijlor de guvern.

Va remănea pe căt va trăi acéstă generaţie, dacă cea viitóre nu va face a se regreta trécutul, dacă instrucţia morală şi politică nu va intra în sînul naţieĭ ca să schimbe dati-

nele, daca naţia va suferi guverne imorale.

De unde veni că acest abus nu arê îndreptare? Aŭ fost ministri cari aŭ voit a lovi acest reŭ. Eĭ aŭ cădut în luptă. Opinia publică nu 'ĭ a sprijinit. Aicĭ este causa reuluĭ. Cel ce pradă ţéra sa, şi ajunge prin despoerile eĭ, la o posiţie de avuţie, este bine vedut de societate, înconjurat de stĭmă şi de amóre, chĭămat a lua parte la lucrurile publice. Şi ceia ce este trist este că e bine vedut de aceia ce cărmuiescu. Sunt serbătorit ca eroŭ şi salvatori aĭ patrieĭ. Bătrînul îĭ întinde măna căcĭ se vede într'însul. Muma îĭ surîde cugetând la fericirea fie-seĭ când ar împărtăşi fie-sa cu acest om prădile de la ţéră. Guvernul îl teme. Linguşitori îl laud. Partidele şi 'l disput. Omul onest remase pur, este despreţuit, este calomniat de furĭ ca fur.

Orĭ-ce om onest pare un inamic al societăţeĭ. Unde omul onest este despreţuit; naţia nu este onestă, a dis un mare scriitor. Adeverul este că tóte naţiile cari credură că pot să trăĭască fără morală, periră, acésta e un bine,

Tóte naţiile în lume fac sacrificiĭ pentru interesele lor publice, în aur, în sănge. Pe fie care an săngele lor se varsă pentru apărarea drepturilor şi libertăţilor naţionale căcĭ fără aceste sacrificiĭ, o societate nu póte a se bucura de nimic. Sunt însă popóre unde ó-

meni nasc în sînul patrieĭ ca vermi destructorĭ ce nasc în sînul unuĭ fruct spre a'l devora.

Când ! de maĭ mult timp am cercetat ce aŭ făcut pentru țéră ceĭ chĭămațĭ să o cârmuiască și ce a făcut sărmana țéră pentru eĭ: nu numaĭ că n'am găsi niciĭ o proporție, dar încă am dovedi că n'am făcut de cât să devorăm tot ce era în acéstă nație, elemente de viață, de putere, de mărire de virtute, de fericire.

Juvenal scrise nisce satire în timpi căderei națieĭ române. Cesar îl esilă în fundul Egiptuluĭ dându'ĭ o funcție mare. Ministri noștri 'l ar fi trimis la pușcărie. Acest satiric ne amintă, apropo de spoliațiĭ, de tolerința ce se da celor cari hrăpĭaŭ Statul; anecdota unuĭ Cesar care pusese pe plimbătorĭ un imposit. Acel imperator, întrebat de fiul seŭ pentru ce a pus un imposit pe asemenea obĭect, imperatul care priimise în aur în cea ḑi impositul pe ordurĭ, arată fiuluĭ seŭ aurul și îl întrébă daca miróse. Juvenal ḑice că de când e acéstă nerușinare în lume, lumea nu întrébă de unde aĭ câștigat averĭ; ea tot ce va să scie, este să aĭ averĭ.

Se imputa Domnuluĭ patima joculuĭ. El nu maĭ juca alt de cât jocurĭ ordinare cu amici de când se numise Domn. Îl acusaŭ de mândrie. În casă era fórte amabil cu toțĭ. Îĭ pu-

nea pe toţĭ să şédă, le permitea să fume, să rîdă. Îl acusaŭ de beutură nu bea de cât apă la masă şi un licuor după masă. Îl acusaŭ de patimă pentru femeĭ. Nu a despărţit nicĭ un bărbat de femeea sa, nu a făct să plăngă nicĭ o mamă pentru fie-sa răpită. Femeile cari alerg după suveranĭ, sunt de acelea cari aŭ perdut cu alţi ceea ce se tem a perde cu suverani. Când suverani fac dintr'o femee o camerilă, atuncĭ este reul.

Nu avea nicĭ o îngrijire de persóna sa, respingea căutările doctorilor. Nu credea în medicină ca într'o sciinţă, nu lua medicamente. Dicea adesea că medici îĭ sunt maĭ trebuincioşĭ ca ministri politicĭ de cat ca medicĭ. Pe rudele sele de aprópe nu voia să le întrebuinţeze în serviciul public şi le ţinea cam depărtate.

El făcu maĭ multe casarme şi ed ficiĭ pentru spitele.

La alegerĭ nu permitea minisiriior mijlóce de violaţiune, cum vedurăm în dilele din-urmă. Afară numaĭ dup 2 Maiŭ. Sschimba îndată ministerul când faptele luĭ făceaŭ din el de un obiect public, ceia ce îl făcea protector.

El nu opri în ţéră intrarea foştilor Domnĭ aĭ ţereĭ. Îi învită chiar a veni. Nu esilă pe nimenĭ peste hotar. Arnota nu fuse sub a sa domnie ceea ce era menită să fie de funda-

torul eĭ. Dar în temerea sa de acţia familieĭ Brăncovenescĭ, luă veniturile monastirilor ce purtaŭ acel nume şi îl dete statuluĭ. Neţinênd compt de ceĭ carĭ îĭ făceaŭ servicii, îl apăraŭ, căcĭ credea că toţĭ aŭ un interes material sa aştepte, nu ţinea nicĭ rancună contra celor carĭ îl combăteaŭ şi lucraŭ contra sa. Avea maĭ multă stimă pentru adversarĭ de cât pentru p rtiḑanĭ, chĭar atuncĭ când lua masca ipocrisieĭ.

Domnul Cuza era de stat mijlociŭ. Avea părul blond închis. Ras la faţă. Fruntea largă. Peptul larg. Privirea inteligıntă. Scutit de pleşuvie· Talia drêptă; dar când păşea, avea în mers ce-va ce nu era drept, ce se târa. Fuma neîncetat, bea cafea multă. N'avea patimă nicĭ pentru caĭ, nicĭ p ntru tablourĭ de pictură, obĭecte de artă; nicĭ pentru mâncărĭ lusóse, ci numaĭ pentru port-cigărĭ de ambru.

Nicĭ un atentat nu amenința viața sa. Acésta face onóre ţereĭ. Ast-fel se espunea adesea. O dată, surprins în cale de ĭarnă teribilă şi veḑênd că careta nu maĭ póte merge, se aruncă nóptea într'o mıcă sănióră ş plecă în mijocul nopţeĭ. Lupi îĭ es înainte, astup calea. Postaşul ce îl conducea, de o virtute şi un curagiŭ estraordinar, face din biciul seŭ un fulger cu care, lovind în haĭtă o risipesce şi scapă pe Domn.

Domnul Cuza, prin declaraţia sa în camere prin actul seŭ de abdicare, declară că voïesce un principe străin. Se ḑice chïar că el făcuse cererea acésta la puterile garante.

Domnul Cuza nu maï are de cât un lucru: a lucra ca cetăţean, pin mijlócele sele, la realisarea ideilor marï de unire a tutulor Românilo. Domnul Cuza este ca toţï ceï-alţï Domnï detronaţï, acum numaï nisce figurï istorice.

Domnul Cuza nu lăsă în urma sa o partidă de ómenï cu principiï, ci căţï-va ómenï pe carï 'ï-a încărcat de favorurï. carï. îl trădară.

Am maï ḑis unde-va că Vodă-Cuza nu privïa clerul de cât ca o poliţie a guvernuluï. Religia pentru acest filosof era o fabulă, precum, pentru filosofi scóleï actuale, dogmele sunt nisce fiicţiï.

In urma cererilor reiterate din partea cleruluï spre a 'i se îmbunătăţı sórta, Vodă-Cuza dorïa a se face ce-va pentru cler. Clerul se simţïa căḑut şi cerea măna guvernuluï ca să se ridice. Prin sine însuşï nu maï putea nimic şi nu înţelegea nicï reul de care suferïa, nicï ce trebuïa spre a vindeca reul. Biserica se va vedea părăsită de sprijinul public. Când inimile se corup ast-fel în cât nu maï esistă simţimente de devotament şi virtuţï, de sacrificiï şi speranţe, societatea se

disolvă, naţiile ele înseşĭ nu maĭ aŭ spre a se sprijini de căt varga de fer a despotismuluĭ. Ast-fel clerul pimi a se robi guvernuluĭ. Naţia abdică dreptul seŭ.

Biserica Română, aliată cu statul, devenise o poliţie în serviciul Domnilor tiranĭ din trecut, căutênd scăparea sa când şi când la Patriarhia ecumenică, sclavie nu maĭ puţin dură de căt aceea ce încérca de la guvern. Clerul are o misie sacră, a spiritualisa; pus însă la ordinele Domnilor, el îşĭ perdu misia. În loc d'a spiritualisa, el materileisa, ast-fel era condiţia ce 'i se făcuse. Vodă-Cuza voi să îmbunătăţéscă acest cler. El îl desrobesce de înriurirea Patriarhieĭ din Constantinopol, dar îl pune cu totul sub înriurirea guvernuluĭ seŭ. Face o lege prin care alianţa putereĭ sprituale cu guvernul îşĭ perde condiţiile sele de neatărnare, ne maĭ remănând de căt în aparinţă; dar encă, lovind canónele, numea el singur pe epscopĭ şi pe mitropoliţĭ. Domnul avea ca toţĭ despoţĭ mania de a centralisa tot în persóna sa şi nu se temu a lua mitra din capul Miiropolituluĭ şi a pune-o pe capul ministruluĭ de culte. Toţĭ funcţionarĭ cleruluĭ fuseră numiţĭ d'adreptul de Domn prin ministru.

D. C. Bozianu, în Consiliul de Stat, apoĭ în capul ministeruluĭ, elabóră şi face a se sancţiona o lege în care, prin numirea capi-

lor bisericeĭ de Domn, facea a se robi cu totul biserica la guvern şi a'şĭ schimba marea eĭ misie spirituală în mísia uneĭ poliţiĭ de Stat. Motivele ilustruluĭ ministru Bozianu eraŭ de a opri pe clerul monacal a se lăsa înriuri de patriarhul şi de propagande ortodose slave ce aveaŭ o mare înriurire religiósă în acţia politică a panslavismuluĭ. Filosoful convinsese pe omul de stat. Imitând spiritul de despot sm al luĭ Napoleon I.

Amici unităţeĭ canónelor cu biserica mamă. mpinşĭ de înriurirea rusă, protestară cu energie contra acestor mesurĭ. Aceste protestărĭ făcură pe constituantă să declare principiul alegerilor Mitropoliţilor şi episcopilor,

Pe locotentele de episcop de la Buḑeŭ îl destitui Domnul, căcĭ îl ofensase pe Domn înaintea Dómneĭ. Maĭ mulţĭ locuitorĭ din Buzeŭ îmĭ trimiseră o depeşe în chipul următor.

„Sub-scrişiĭ orăşanĭ din judeţul Buzeŭ aŭ aflat cu durere cà pre Sănţia sa părintele locoteninte de Buzeŭ este destituit ca culpabil de o propagandă în eparhia sa în contra măsurilor guvernuluĭ M. S. Domnitoruluĭ şi care ar fi patronată de către prea sănţia sa. Asemenea acusare ne-aŭ întristat cu durere pentru un bărbat care tot-d'a-una a fost omul ordineĭ şi nicĭ odată al intrigilor şi al propagandelor de turburare pe care le detestăm

şi le v'om detesta ca cetăţenĭ liniştiţĭ şi ómenĭ cu ordin. Ve rugăm dar de a nu ne lipsi de unpărinte care a fost şi este respectat pentru conduita sa înţeleapta şi devotamentul seŭ către guvernul M. S.

Sub-scrişĭ cincĭ-ḑecĭ de locuitorĭ, nume puţin cunoscute vedeţĭ opiniunile.

Venĭ altă denunţare la minister, cu data de la 18 martiŭ 1864. ce se păstreaḑă încă. Raporturile sale semănaŭ cu céle ce maĭ avea ministerul; dar scrise cu multă patimă îl trata cu ignominie: coquétător cu tóte partidele amice şi inimice a le tronuluĭ, jucănd în ascuns dupe cum îĭ căntaŭ ciocoiĭ. Cerea a se destituĭ din funcţiunele episcopĭ creaturile locoteninteluĭ care eraŭ: Protopopul Sava, preşedinte la consistoru. Dim. Băltăcénu secretar şi director în consistoriŭ Radu Serianu, secretar la episcopie. Ion Costinescu raportor statistic la prefectură. Acestia, dupe raportor propagaŭ contra tronuluĭ din ḑioa când s'a destituit locotenitele, ast-fel „că sărmanul prea sănţit este căḑut victima ministrilor Domnuluĭ pentru că a sprijinit religia străbuni lor că nu s'a unit în adoptarea călindaruluĭ noŭ *ca să trécă popolul român la catolicism.* La Brăila asemeneá propagandă de protoiereŭ local. Se puie îndată tótă vatra episcopiĭ în disposiţia nouluĭ locoteninte.— Vatra afost luată de destituitul locoteninte

în licitaţie pe numele luĭ Radu Serianu secretarul cancelariĭ episcopiĭ, cu 11,000 leĭ pe an când ea în realitate da 3000 de galbenĭ pe an venit, faceţĭ încă a se lua şi locurile vetriĭ date de acel locotenent, la creaturile luĭ, căcĭ daca aceste locuri s'ar pune la licitaţie s'ar prinde pe seama Statuluĭ miĭ de galbenĭ. din pădurea schituluĭ Ciolanu se taie necontenit lemne şi se înprăstie pe la alţiĭ pentru felurite trebuinţe, de esemplu în aceste ḑile s'a adus la o cărciumă din marginea or. Buzeu, a luĭ C. Don. nisce furci pentru dulap şi alte lemne de o mărime colosală cu carele pădurilor şi petrarilor schituluĭ."

Pentru ceia ce privea imputările sufletescĭ care putea să fie calomniĭ născute din certe personale, nu era datoria ministruluĭ a le esamina. Ccstiunea materială a budgetuluĭ care intra în atribuţiunele ministeruluĭ. Se pune pe tapet, se ia pe seama Statuluĭ, după anquetă, vatra mănăstireĭ ce era lăsată cu 11,000 leĭ pe an, şi reîntórce Statuluĭ împreună cu alte veniturĭ sacrificate, persóneĭ episcopuluĭ. Acest locpteninte fuse numit în urmă la aceiaşĭ episcopie prin mijocirea camariliĭ.

Aŭ strigat mulţĭ în contra secularisăriĭ acestor averĭ luate încă în disposiţiunea capilor bisericiĭ. dar nu aŭ sciut ce face cu aceste veniturĭ strămoşescĭ Statul nostru ruinat de evenimente, a putut se revie la viaţă, să se

susţie ăi să dea Statul ast-fel cum îl avem, fără de ele am fi perit, aceste averĭ sunt destinate a scăpa patría când ar fi inpericul, ca diamantele Romiĭ. Ele sunt lăsate de trecut în favorul viitoruluĭ şi nu ar trebui să se vîndă pentru acoperirea cheltuelilor budgetare. Sunt multe defăcut pentru în cincirea veniturilor acestora dar trebuie un minister de domenii cu ómenĭ specialĭ, aduşĭ în adins, şi acăruĭ onestitate să nu fie bănuită va produce maĭ mult de căt vendările lor.

Tótă lemnăria de la academie era putredă în cele maĭ multe camerĭ plafónele se povărniseră; lumea dicea că acea lemnărie era aceia ce servise pentru podul muscalilor peste Dunăre la Ruşciuk pe care o vînduseră la înturnare cu preţ scădut şi pe care o cumpărase pentru construirea academiĭ. Nu sciŭ până unde póte fi esact.

Se numiră mai multe comisiunĭ de ómenĭ specialĭ care tóte raportară starea de putredíciune a lemnelor edificiuluĭ aca emiĭ. Se ceru la Cameră un credet pentru schimbarea lemnelor edificiuluĭ, şi o comisie de anquetă să vadă starea academiĭ: una şi celaltă se primesc. Comisiunea camerii visită edificiul şi îl găsce putred în lemnărie. Statul făcuse contract pentru zugrăveala sălilor, fuse silit să strice, cu óre-care perdere contractul căcĭ nu se maĭ putea lucra nisce plafonuri ale căror

grindĭ eraŭ putrede. Entusiasmul membrilor anqueteĭ în contra abusurilor ce găsiră înconstrucţiune, se răci de odată căcĭ amicií arhitectuluĭ deputaţĭ în cameră şi partisanĭ aĭ luĭ Cuza lăsară oposiţiuneĭ se crédă într'o fusiune cu ea. La care însă se stăruia a se da o soluţiune, energică. Cogălniceanu era Stăruitor pentru darea injudecată a D. Orescu Domnul dă un decret prin care arhitectonul se suspendă dintóte funcţiunile sale de profesor, de rector la facultate, şi se trimite înaintea tribunalelor. Domnul subsrie decretul. care vine la ministru. Suspendat şi dat judecăţiĭ un rector de facultate, era ceva grav, ceva care ar fi ofilit în ochiĭ naţianeĭ şi europiĭ scólele române, ar fi degradat demnitatea profesorilor românĭ, nu contra-semnaĭ încă decretul. Vioam a ajunge la un bun efect, prin alt mod. Amiciĭ D-luĭ Orescu alegară se-l scape acest decret ar fi făcut să lovéscă cu vestejire scólele române şi profesoriĭ în aintea europiĭ, şi aţeriĭ, daca s'ar fi esecutat nu am voit al contra semna pentru acest cuvînt, ministrul ce urmă la culte închise dosarul, dar Statul fuse nevoit a cheltuĭ o sumă fórte mare sprea schimba lemnăria academiĭ. Dosarul este la ministerul cultelor.

Eram sătul de dărĭ în judecaţĭ. Se dase fostul Vicar al mitropolĭ care primise pe un an retribuţiunea monastireĭ personaluluĭ de

la Snagov unde erea egumen, şi îl aquitase D. Cogălnicénu. Se dase în judecată D. Rîmnicénu dupe cererea comisiunelor pentru disparițiunea uneĭ pădurĭ măncată de csilo-fag, fuse înlăturată de un serv cănd astădĭ este deputat chemat de guvern saŭ de opiniune. Am vedut favorițĭ chiar astadĭ, veniţĭ în ţéră săracĭ, astădĭ milionarĭ din léfă! dînd în judecată ómenĭ săracĭ şi oneştĭ care nu aŭ ce mănca, şi am dis că un om onest nu şĭ are patria unde este prigonit de partide şi de aceia care voind să fure, lovescu ómeniĭ ce-ĭ opresc d'a fura, lucrurĭ ce se face astădĭ chiar, directorul scóleĭ de medicină care nu era supus la socotelĭ, şi forma Stat în Stat, şi pentru care Domnul ordonă aĭ se plătĭ un contract ilegalŭ guvernuluĭ Stirbei care despoiese pe moşnenĭ şi care sub Domnul Cuza în deşert venisă a se plănge nu le permise nicĭ apelul la tribunale.

Nu mergea nimic înainte înregie. Se cheltuise încă sub regimul căimăcămii un milion doă sute mii leĭ pentru un grajdiŭ la mitropolie, tóte edificile şi grădinile ce se făceaŭ în regie, încă de mult timp, fătaŭ puĭ pe lîngă dînsele pentru aceia care privegheaŭ la alor construire; fără cea maĭ mică pudóre despre bănuelile ce ar fi putut da. Sigurĭ de nepedepsirea ce o dobîndea prin servilism şi tîrîre, acesti istrionĭ, nu aveaŭ nicĭ un res-

pect pentru opiniunea publică, intraţĭ în funcţiunĭ săracĭ, doĭ treĭ anĭ, înălţaŭ case, cumpăraŭ moşĭ. Orĭ ce demnitate părea o mină dată în esplótaţie celor care daŭ maĭ mult în fidelitate la opartidă ce venea la putere.

Cea din urmă îndreptare ce se făcu acestor condiţiĭ, fuse alegerea capilor biserici. Acest principiŭ asigură neatărnanrea capilor cleruluĭ de guvern, dar bisericeĭ nu dete nîcĭ o garanţie. Administraţia remase a guvernuluĭ. Ministru cultelor se face mitropolit.

Guvernul Bisericeĭ române luă formă de alianţă cu Statul. Statu trată cu el ca putere cu putere. Pentru drepturile guvernuluĭ în escrciţiul care hotăra sórta bisericeĭ, biserica trimitea de drept în senat pe capi bisericeĭ. Acéstă bucurare de dprepturĭ nu ridică biserica.

Ea o aservesce guvernuluĭ. Căcĭ pentru avantagiul de a trimite pe episcopĭ de drept în senat, biserica se robĭa guvernuluĭ 'şĭ alegea capĭ, de guvern, îşĭ subordina guvernuluĭ numirile sale în funcţiĭ administrative, abdica la dreptul de a'şĭ da în seminare instrucţie religiósă, îşĭ perdea dreptul de administraţie a bisericeĭ, şi devenea o unealtă servilă în măna tiranilor, perdênd, cu autoritatea, sa, prestigiul în naţie. În acèste condiţiĭ de alianţă, clerul nu are facultatea a da seminarelor programele sale. Ucis ast-fel în

instrucţia sa şi deturnat de la misia sa, clerul se slăbesce neîncetat şi neîncetat cădênd în ignorinţă, uită misia luĭ d'a spiritualisa. Prin acésta materialismul făcea marĭ paşĭ în inimile Românilor şi prepara o stare de cădere. C rii suntem datorĭ viciurile şi laşităţile nóstre. Biserica prin alianţă cu Statul s'a pus maĭ prejos de misia sa. Prin separarea sa de Stat, prin libertatea sa, se va ridica.

O separaţie complectă nu se póte face d'o-am-dată; dar maĭ multă libertate se póte da Bisericeĭ române atăt în organisarea sa, cât şi în administraţia sa. Sinodul făcênd budjetele cleruluĭ în tótă libertatea, episcopi admistrând liberĭ şi supuşĭ la controlul sinoduluĭ şi la inspecţia ministruluĭ, episcopia se lua dupe canóne, toţĭ funcţionari bisericeĭ numiţĭ de biserică, seminarele reduse în adevărate scolĭ cu o educaţie religiósă, spirituală capi biserici aleşĭ de clericĭ, şi mireniĭ sinodul compus de clericĭ: ar fi singurele mijlóce de a ridica clerul la înălţimea misieĭ sele.

Ce pasă guvernuluĭ de dogme, de canóne, de disciplină În măna despotuluĭ la o naţie ce nu merită de căt despotismul, se face un mijloc de guvern. Nu este tot ast-fel la naţiele luminate cari se bucur de libertăţĭ. Aicĭ, în guvern, biserica nu are nicĭ un rol. Am voi să ne spuĭe doctori cari aŭ aservit guvernuluĭ Biserica română, ce ajutor aŭ pu-

tut afla în alianța sa cu Biserica? Şi mai ales ce a voit a face din o asociație liberă cu misie divină, de cât o poliție?

Se pune înainte usul în trecut, de câte orĭ guvernul întroduce în altar autoritatea sa: Domni cu divanul alegeaŭ pe episcopĭ. Acest us era abus al Domnilor tiranĭ din timpi de barbarie, ce se servĭaŭ cu biserica ca să esploateze consciința sclavilor în favórea lor. Să luăm din trecut faptele de arme ale vitejilor stremoşĭ, dar nu datinele; eraŭ ca legile de atuncĭ, legile eraŭ barbare şi tiranice.

Regimul care póte să înlăture pedicele puse principiilor de libertatea cugetăreĭ este acela care lasă la tóte asociațiele religióse grija de a se regulamenta şi administra singure fără intervenția Statuluĭ. Uni resping acéstă libertate ḑicênd că Religia va peri saŭ va declina când s'ar lăsa fără tutelă, că Statul va avea să se témă d'a fi amenințat de puterea spriritualǎ, temerĭ deşarte!

Libertatea nu surpă religia, ci o garantéză. A sprijini religia puind-o sub protecția guvernuluĭ, este a dovedi că religia n'are putere vitală prin ea însăşĭ şi nu póte trăĭ de cât prin protecția autorităţeĭ civile. Atunci maĭ e trebuincĭósă? Ceĭ ce sunt de părere ca religia să fie protegiată de guvern, sunt inamicĭ aĭ religieĭ. Religia nu este făcută spre

a servi de instrument despotismuluĭ şi spre a duce pe pórele ca pe turme de vite. Ea este în natura omuluĭ, şi dacă nu ar fi în natura omenéscă, dacă nu ar avea altă misie de cât a face o poliţie a guvernuluĭ, atuncĭ nu vedem pentru ce maĭ trebuie, căcĭ poliţiile mirene sunt maĭ inteliginte maĭ practice.

Natura omuluĭ aspiră la ideal. Chiar selbateci aŭ o credinţă sub forme barbare şi grosolane. Religia supusă guvernelor, ḑicea un autor, este ca arborul căruia fórfeca unuĭ grădinar nebun îĭ dă forma ce vrea el, pe când religia liberră este ca arborul ce cresce în plină libertate.

Orĭ ce guvern urasce mişcarea cugetăreĭ şi mişcărea simţimîntelor, căcĭ vede în ele element de discordie; dar religia robită la Stat, se face un fanatism, fără ideĭ. fără misie. Orĭ ce Stat protege un cult, merge la ipocrisie. Se servă cu religiea Statuluĭ, ca să amăgiască credinţele în socotéla intereselor sele.

Guvernele, ne avĕnd fapte, se sprigin pe religie. In ast-fel de condiţiĭ de servilitate ale religieĭ, religia nu maĭ este o afacere de consciinţă, ci de cuviinţă. Când biserica va fi liberă, nu maĭ atuncĭ profesia religieĭ va fi un adever, preoţi vor fi cu inima pentru ea.

Legea luĭ Cuza recunósce neatărnarea bisericeĭ Române de biserica mamă, dar ca le-

gea ce regulează biserica rusă, făcând pe Ţarul patriarh.

Ea încuviinţă însă cu biserica aceea unitatea dogmelor. Teologi daŭ numele de dogme la o proposiţie ce nu cere a fi dovedită, ci numaĭ credută. Acésta nu o admite filosofia academiilor. Dogmele sunt de credinţă divină. Spiritul cel sănt, după biserică le-a însuflat apostolilor. Se póte schimba forma, fondul nicĭ o dată. Biserica românea neatărnată de biserica mare sub raportul disciplineĭ şi administraţieĭ sele.

De aicĭ trebuĭa să nască cestia canónelor. Unitatea cu biserica mare in cestia canónelor era imposibilă, din causa alianţeĭ ce avea biserica Română cu Statul care în timpi din urmă avea o constituţie. Decĭ, princiṗiile constituţieĭ în multe punturĭ eraŭ incompatibile canónelor. De aici născea cestia: orĭ biserica română să urmeḑe alianţa sa cu Statul, şi atuncĭ cată a sacrifica canónele; orĭ admiţênd unitatea canónelor să se se-pare cu totul de Statul politic. După legea luĭCuza Biserica română se alia cu Statul, şi înlătura canónele căte eraŭ contrariĭ prin cipielor constituţieĭ. Posiţia bisericeĭ nóstre nu avea de căt doă căĭ: — a primi unitatea canónelor cu biserica mamă şi a se separa de Stat. saŭ a urma alianţa sa cu Statul şi a înlătura canónele.

Legea luĭ Cuza urma alianţa şi înlătura canónele ca incompatibile cu constituţia patrieĭ, în multe privinţe. Şi aicĭ avea dreptate D. C. Bosianu.

Canónele sunt legile bisericeĭ şi hotărîrile sobórelor generale, regula credinţeĭ şĭ disciplina bisericeĭ. Unele din aceste legĭ se urc la originea Cristianismuluĭ şi se numesc: Canónele apostolilor. Biserica latină admite cincĭ-ḑecĭ de canóne. Biserica mamă din Constantinopol are opt-ḑeĭ şi cincĭ, cele din urmă fiind privite ca apocrife şi părênd d'o origină maĭ noă ca constituţiile ce port numele apostolilor. Tóte acestea formez dreptul canonic.

Maĭ este un canon, acea parte a leturgieĭ ce urmează prefaţa pînă la comunicare; maĭ este ăncă canonul scriptureĭ sănte adică catalogul cărţilor ce compun testamentul vechiŭ şi noŭ. Canónele ce crestini primiră de la Evreĭ nu ţineaŭ cărţile luĭ Ester, Tobiŭ, Iudita, luĭ Baruc, ale bisericeĭ, ale înţelepcĭuneĭ, ale Macabeilor. Aceste cărţĭ se primiră în al 4-lea secul cu epistola săntruluĭ Pavel către Evreĭ. Se deosibesc cărţile proto-canonice şi deftero canonice.

Biserica română desrobită de patriarhie, fuse aservită guvernuluĭ Român, după, acéstă lege. Cu separaţia bisericeĭ nu ar fi un pericol pentru Stat, dar va fi un mare avanta-

giŭ. Ânteiŭ va scăpa Statul de chieltuelĭ şi de o muncă deşartă cu administraţia bisericeĭ. Guvernul nu trebue a interveni în nimic în afacerile bisericeĭ, nicĭ spre a oprima, nicĭ spre a protegea. Biserica va face tot conformându-se legilor şi regulamentelor poliţienescĭ de l'nisce publică.

Adversari libertăţeĭ pretind că acésta ar face stat în stat. Bisericile nu formez stat în stat sub regimul de libertate, ci sub acela de alianţă cum este astă-ḑĭ la noĭ. Astă-ḑĭ este între guvern şi biserică o alianţă, acésta însemnează un tractat între o putere cu altă putere; tratând cu o biserică se recunósce că ea este o putere asemenea guvernuluĭ, şi ca acéstă putere este atăt de temut în căt Statul îĭ dă arme. Deosebită de Stat, biserica, eră subvenţia hotărîtă cu care se administră singură şi se gătesce cu totul în terîmul eĭ religios, pe terîmul propagandeĭ spirituale.

Biserica catolică din Romănia, biserica protestantă, havra israelită fiind libere şi separate de orĭ-ce alianţă cu Statul, făcutu-s'aŭ ele Stat în Stat? Ele s'ar fi făcut când Statul ar fitratat cu ele ca puterĭ.

Nu ne este témă de revoluţie contra Statuluĭ. Pentru ce ar conspira, să facă un guvern teocratic? Acésta nu maĭ este în spiritul seculuului. Conspiraţiele sunt nisce basme într'un Stat unde domnesc libertatea, ins-

trucţia şi îndestularea. Deci numai guvernele cari nu vor libertate, instrucţie, industrie, nu vor libertatea bisericeĭ. Conspiraţiele se fac la popórele sclave. Unde omul este bine, nu se revoltă. Vreţi a opri conspiraţiele, respândiţi luminele şi îndestularea, ca fie-care român să cugete, să judece pur de a desvolta şi onora munca.

Când un popor nu scie a apreţui fericirea sa şi preferă tirania la libertate, ignorinţă la instrucţie, legile timpuluĭ de mijloc la drepturile omului, perderea aceluĭ popor nu este regretabilă. Piară dacă nu merită a trăi.

Sistemul de a se amesteca Statul în biserică este un sistem nefericit, căci stinge cugetarea, fură simţimentului religios neatârnarea şi demnitatea şi viaţa adeveruluĭ; ţine o luptă continuă între cele doă părţĭ contractante şi opresce Statul de a se consacra la misia sa, biserica de a spiritualisa, de a consola, de a întări atrăgêndu'ĭ privirea către cele pămîntescĭ.

Libertatea bisericeĭ o vom avea atuncĭ când vom avea un guvern liberal şi când naţia va avea voinţa eĭ şi va înţelege ce este libertatea cea adevĕrată.

Din momentul ce acéstă alianţă s'ar rupe între Stat şi biserică, biserica ar deveni liberă a recunósce pe cine va voi de cap al religieĭ ortodose: pe papa, patriarhul saŭ pe

marele rabin. Statul Român ar fi indiferinte, din momentul ce capi clerului nu ar maĭ fi representanţi bisericeĭ aliate cu Statul, şi cari astă-ḑĭ, aliaţĭ, dacă ar pune biserica sub patriarhul saŭ papa, ar aduce călcarea drepturilor Statuluĭ; dar odată separată, Statul nu ar maĭ avea de dreptul, a fi gelos de alianţele bisericĭ.

Domnul Cuza arătă o mare ură de a se pune sub jugul uneĭ singure femeĭ. Ast-fel Dómna sa legitimă nu avea nicĭ o parte în lucrurile publice. Acésta nu era un bine. O femee legitimă şi plină de virtuţĭ care nu tremura a împărţi respunderea tronuluĭ, nu putea nicĭ o dată face reŭ. Nu este tot ast-fel cu o femee ce face tot ascunsă. Unuĭ Domn 'ĭ-aşĭ fi tolerat a face pe Don Juan maĭ bine de cât a face pe Ludovic al XIV-lea.

O femee, în persóna căruĭa un suveran confundă persóna sa, devine adeveratul suveran, fără respundere. Curtea trece la dînsa. Viţiurile, aicĭ acoperite, aŭ bun joc. Suverana ocultă face tot reul ce suveranul tremură să facă.

Traĭan cel maĭ bun din Cesari Romeĭ avea minĭonĭ. Roma trecea peste aceste slăbicĭunĭ, pentru faptele mari publice a le suveranuluĭ. Aceste slăbicĭunĭ nu lovĭaŭ în nimic interesele publice. Când însă femeea sa descise sînul juneluĭ Adrian pe care îl făcu

moştenitor al tronului; când acest om devine Cesar şi prin acéstă influinţă lovesce libertăţile poporului, poporul rege, uitând turpitudile lui Traian private nu uită pe acelea ale Plotineĭ. Traian se avilise, fără a lovi interesele publice. Plotina se prostituase, spre a face-nefericirea publică.

Faptele mari ale luĭ Traian aŭ înecat cu strelucirea lor slăbiciunele private ale divinuluĭ suveran. Istoria nu va vorbi de Cuza pentru slăbiciunile sale. Ele vor fi înecate de desrobirea poporuluĭ de clacă, de unirea ţerilor, de darea drepturilor politice la ceĭ maĭ mulţĭ Românĭ, şi dacă îl va mustra câte o dată serios, va fi numaĭ atuncĭ când se va aminti că nu'şĭ-a vărsat sângele pentru unirea Românei cu Transilvenia şi nu 'şĭ-a terminat dilele, ucis pe pavăza sa în bătălie.

Domnul Cuza nu'ĭ placeaŭ manifestaţiile cu facle, rîdea de ceĭ care le făceaŭ, şi le punea tot-d'a una pe comptul desinteresateĭ amabilităţĭ a poliţieĭ. Când fuse arestat în casa luĭ Ciocărlan şi când trupe de popor cari îl conducea tóte guvernele ce venea unul contra altuia îl insultară prin strigăte, Domnul sciind cu ce mijlóce se căpătaŭ ovaţile, se consola negreşit când primia insulta. Avea vorbele crude când se necăjia. Când ministerul Catargiu dăte faimósa demisie: „*Măria Ta aĭ refusat,*“ Domnul Cuza, vedênd pe a-

cest ministru, intră într'un fel de mănie în conversaţia ce avu cu capul reacţiei. Pe când acesta îi dicea că nu sunt departe de timpi când boeri sciaŭ a'şi face datoria: „— Când Domni băteaŭ la falangă pe ministri, respunse Domnul. Îmi pare bine de amintire."

Domnul adoptase maniera luĭ Napoleon III de a adresa scrisorĭ către capul cabinetuluĭ.

Una din cele maĭ teribile fuse aceea către Catargiu prin care date un pecetluit D-luĭ Brăiloiu. A doa către D. N. Creţulescu prin care se plăngea că din neveghiarea ministrilor seĭ, s'aŭ tolerat în cele d'ănteiŭ funcţiĭ ómenĭ nedemnĭ. La cameră o dată, terminând discursul şi audind pe D. D. Ghica dintre aspiratori la tron, fluerînd, apăsă pe cele din urmă cuvinte energic şi bătu cu măna sabia. El avea multă iscusinţă, petrundere şi fineţă. Espresie a claseĭ II din Moldova, el däte guvernuluĭ ţereĭ o formă maĭ democratică dar nu maĭ corectă. Pporul se simţea în el sprijinit.

El rîdea de toţĭ amicĭ seĭ cari voĭaŭ a veni la minister.

Rîdea de ministri când vorbĭaŭ limba francesă în afacerĭ. Pe D. Iliescu care îl esplica în limba francesă coprinderea unuĭ referat îl întebă: limba română saŭ francesă vorbia maĭ bine?

Beizadea Scarlat veniĭ lă palat cu peptul

plin de decoraţiĭ, Domnul ḑerindul prin uşă întrebacine a venit cu Crăciunul ca să'ĭ dea ce-va.

Nu permitea nicĭ unuĭ ministru să devie o voinţă, şi nu îĭ refusa liberul eserciţiŭ, pe căt Camerila nu intra în afacere Înainte de 2 Maiŭ scria luĭ Librecht: „Ţine socotélă de ministri. Eĭ sunt consiliari tronuluĭ. Eĭ sunt responsabilĭ." Dupe 2 Maiŭ, schimbase tonul, ḑicea ministrilor: „Ţinețĭ socotélă că tronul este respunḑetor." Ómeni cu cari se servĭa în politică şi nu se bucuraŭ de o bună reputaţie îĭ primĭa în secret, îĭ încărca de favorurĭ şi amabilitățĭ; dar nu'ĭ chĭăma nicĭ o dată la masă. Nimic nu'l întărîta maĭ mult ca schimbările ministerelor ce era silit a face. Înainte de a forma noul minister suferĭa ca, o mamă înainte de a nasce pruncul. Ministerul o dată încropit, era voios.

Reputaţia ómenilor marĭ spănḑură de talentul scriitorilor cari aŭ transmis, memoria lor la posteritate, — ḑicea Domnul Cuza căte o dată. Scriitori la noĭ sunt înrolaţĭ în partide şi ocupaţĭ a face caricaturile ministrilor. Ast-fel că nu maĭ sunt citiţĭ de public. Toţĭ suntem espresia timpuluĭ nostru."

Iĭ plăceĭa să îndatoreze pe aceĭa spre a'ĭ face aĭ seĭ.

Era lipit pe lăngă Domn un grec. Acesta părea a se bucura de multă simpatie lăngă

Domn. El luase în companie cu un călugăr grec mai multe moşiĭ monastiresci în arendă pe numele lor, atuncĭ când călugări grecĭ le arendaŭ. De mult timp nu plătise arenda. Ministrul pune secuestru pe venit, îl ridică, după rugăciunile luĭ, vedêndu'l atât de bine lăngă Domn. Când el se ruga, Domnul dicea ministruluĭ a'ĭ face satisfacţie; dar în parte îĭ dicea a'şĭ face datoria.

Ministrul de esterne, amic al greculuĭ, chiar în consiliul de miniştri blamă pe ministrul Cultelor că nu favoră pe grec, adăogând că ast-fel e voinţa M. Sele Domnuluĭ. Ministrul de culte respuuse că recunósce legea şi nu voiuţa Domnuluĭ. D. Steeghe se indignă şi puse tótă hotărîrea a depărta pe grec după moşii. Venise la minister un arendaşu ce se plăngea că a plătit arenda la grecul favorit, de la care arendase moşiile, şi că ministerul 'ĭ pune secuestru spre a plăti. Acesta scăpă moşiile şi confundă pretenţiile favorituluĭ.

Domnul se vedea adesea nevoit a plăti de la sine stricăciunĭ făcute de favoriţĭ seĭ. O dată se jucară în cărţĭ de un favorit, treĭ miĭ de galbenĭ destinaţĭ pentru o scólă de la Halki, ceruţĭ de Francia. Domnul îĭ plăti din chĭeltuelile călătorieĭ sele. Spre a atrage credinţa ómenildr, nu conta pe interesele de principiĭ, ci pe interesul material către persóne.

De aicĭ atăta tolerinţă pentru unii. Soluţia acesteĭ teoriî este dată de mult: credinţele sunt maĭ tarĭ de căt aurul.

Unde eraŭ la 11 Februarie toţĭ aceştĭ favoriţĭ pentru cari, ca sĕ'ĭ mulţumescă, Domnul tolerase a se înlătura legile. Uniĭ îl părăseaŭ alţiĭ îl trădaŭ.

La balurile sale ce eraŭ splendide. nu veniaŭ de căt fórte puţine familiĭ din clasa aceea ce prin imitaţie îşĭ luase rola nobleţeĭ din Saint-Germain din Paris. Nobleţa de nascere nu a esistat la Românĭ. Instituţile lor ăncă de la început aŭ fost democratice. Singura aristocraţie ce aveaŭ, era aceea a funcţiilor, pe viaţă. Numaĭ numele şi averea aveaŭ ereditate. In timpi maĭ vechĭ nicĭ numele de familie, căcĭ toţĭ se subscriaŭ cu numele de boteḑ şi cu rangul, ceea ce dovedesce că numele de familie nu avea nicĭ un prestigiŭ. Acéstă nobleţe neereditate privia în Domnul Cuza un găde al privilegiuluĭ eĭ. Nu mergea la balurile sele, nicĭ la mesele sele. Invitaţĭ, uni respundeaŭ că sunt lănceḑi, si eşiaŭ séra la teatru saŭ se plimblaŭ pe strade spre a fi veḑuţĭ.

Clasa a doa care de la un timp prosperase atăt sub raportul material căt şi intelectual, domnia în aceste serbătorĭ, dând lucruluĭ o formă şi o strelucire nu era ăncă cunoscută. In timpi domnuluĭ Bibescu, la un bal,

oficeri de serviciŭ priimiră damele de clasa înteiŭ și le duseră la un capet al salonuluĭ, pe cele de clasa doa le primiră și le duseră la alt capet al salonuluĭ, ast-fel balul se împărți pe clasele politice. Căți-va bărbațĭ, superațĭ de acéstă preferință insultătóre și stupidă, plecară cu soțiile lor. Acéstă clasă era resbunată în balurile Domnuluĭ nivelator de clase. Era chĭar crudă. Din aceste cause clasa ănteiŭ era reservată. 2 Maiŭ a făcut mare schimbare. Pentru aceea are partiḑanĭ și adversarĭ. Credem că este locul aicĭ să aruncam căte-va vorbe acelora cari combat ăncă acea epocă de egalitate de drepturĭ. Am auḑit prin cluburĭ, chĭar în camere ómenĭ cari în timpul regulamentuluĭ și sub constituție eraŭ desmoșteniți de drepturĭ politice, făcêndu-se eco al vechilor lor tiranĭ, făcênd o crimă din principiile de la 2 Maiŭ. *Romănul* a restabili bine lucrul acesta. 2 Maiŭ și 3 Maiŭ 2 Maiŭ era libertatea țeranilor, egalitatea drepturilor politice; 3 Maiŭ era despotismul, camerila, favorul, risipa avereĭ Statuluĭ, arbitrarul, cumulul funcțiilor. Fără acele principiĭ ce le blamez, acești ómenĭ nu ar fi intrat în camere ca deputațĭ și senatorĭ, n'ar fi fost nicĭ alegătorĭ, n'ar fi fost privițĭ astă-ḑĭ de stăpînĭ lor; și ca să pótă dobîndi drepturile ce le-aŭ dat lor 2 Maiŭ, ar fi fost nevoițĭ, precum s'a veḑut, să își creeze aver-

mincinóse, cu alte vorbe să vie a apăra în cameră drepturile patriei, libertatea, dreptatea, morala, prin mijlóce imorale, prin acte mincinóse. Pînă la 2 Maiŭ numaĭ ceĭ cu venituri de patru sute galbenĭ, cu capital de şése miĭ galbenĭ şi mari proprietarĭ eraŭ cetăţenĭ, aveaŭ dreptul a se o·upa de lucrurile patrieĭ lor. Ceĭ-alţĭ toţĭ eraŭ desmoşteniţĭ, eraŭ proprietatea celor avuţĭ.

Vodă-Cuza a sfărămat o castă. Egalitatea drepturilor politice era pusă, precum am vedut din scrisórea D-luĭ Negri, ăncă de la 1861 sub ochi Puterilor garante.

Constituţia a maĭ restrăns acest mare drept. Acest pecat este pecatul seŭ. Să trăiască sufragiul universal Român! pînă nu vor fi toţĭ alegătorĭ nu vor înceta d'a fi proprietatea claselor. Daca vĕ este frică că guvernul să nu facă alegerile prin glóte, cine ne opresce d'a face o lege prin care guvernul să fie cu totul înlăturat din eserciţ·ul alegerilor? Cine ne opresce a face alegerea liberă de puterea esecutivă? Cine ne opresce a da poporuluĭ instrucţia şi educaţia politică pe care chĭar astă-dĭ 'ĭ-o oprim? Cine dacă nu doctori regimelor usate şi turmele de nepăsători pe a cărora ignorinţă aceşti doctorĭ vechĭ şi noĭ, 'ĭ-aŭ aşedat dreptul lor? nicĭ doctori, nicĭ nepăsători nu sunt naţia română. La naţie ne adresăm.

Domnul era încredinţat de un lucru, că sub regimul seŭ nu era persecuţiĭ; el înţelegea persecuţiile fapt al despotismuluĭ care urmează prada sa prin tóte mijócele, ucideri, despoiri, închisorĭ, confiscaţiĭ, etc. In guvernele liberale încă este un fel de persecuţie, şi acésta este cea maĭ rea căcĭ se învelesce cu legea. Acéstă persecuţie era de multe felurĭ; o clasă, o familie, o persónă când nu eraŭ cu guvernul, eraŭ lovite în interesele lor, saŭ în procese, saŭ în eserciţiul funcţiilor, saŭ în alegerĭ. Un om onest, capabil, trebuitor, era persecutat, dacă nu era din cercul acelora ce eraŭ servĭ aĭ voinţeĭ guvernuluĭ. Causa reuluĭ vine de la noĭ înşi-ne. Într'o societate liberă, persecuţia asupra unuĭ om cată a fi simţită de toţĭ şi resbunată. Acésta urmédă şi astădĭ: reul e în noĭ.

Nepotismul şi favoritismul fuseră nisce fructe ce se cópseră la sórele constituţieĭ, şi umplură cu sucul lor corurt arborul. Sub regulament, destul era să nascĭ ca să fiĭ ban mare.

Abusul era regulamentat. Lumea se făcuse cu abusul. Mulţumită acelor ómenĭ din 1848 atăt de calomniaţĭ, se schimbă lucrul, se făcu legĭ noĭ. Dar nepotismul şi favoritismul nu seduseră, merseră cursul lor desvoltîndusă chiar dupe căderea aceluĭ regim.

Se formă o stare de ómenĭ fără mustăţĭ în funcţiĭ înalte, unde vedeaĭ prefecturile şi alte

funcţiĭ superióre date la ceĭ ce ĭaŭ fetele guvernuluĭ, date de ḑestre. Aceste abusurĭ nu se vindec de un Domn, cată ca spiritul public să le lovĭască prin ridicul.

Lordul Palmerston fuse una dată interpelat încameră că pusese în cele maĭ importante funcţiĭ pe nepoţi, gineri, veri seĭ. „ — În adever, respunse lordul, dar am garanţie că tóte aceste rude aŭ instrucţia şi onestitatea. De a fi rude cu ministrul, nu este o crimă care să facă ca eĭ să nu maĭ fie necesarĭ, nicĭ să se bucure de drepturĭ ca ceĭ-alţĭ cetăţenĭ liberĭ. Spuneţi'mĭ dacă una din aceste rude nu este onestă şi capabilă.“ Aicĭ este cestia onestă şi capabilă; a nu fi nicĭ una nicĭ alta şi a fi numite în funcţiĭ marĭ, este nepotismul, este favoritismul.

Domnul se credea garantat în întru şi afară când vedea votându-se sume marĭ pentru spioni şi pentru presă. Spioni într'un regim unde este libertatea preseĭ şi partide, nu maĭ sunt necesarĭ, de căt a veni şi a spune minciunĭ ca să'şĭ ĭa salariul lor. Presa plătită, vorbesce o dată, şi când nu sunt fapte, este descuviinţate de opinia publică

Ast-fel veḑură că de şi se votă maĭ la un milon pentru presă, dupe 2 Maĭŭ presa străină era tare întăritată asupra guvernuluĭ. Afară

de acésta este cé-va imoral care nu suferă a se pune în serviciul uneĭ libertățĭ sincere. Ce sunt necesarĭ spioni în mijocul nostru? Tóte guvernele 'ĭ-a avut. Îĭ desprețuĭesc dar îĭ păstrează. Dic că'ĭ țin în interesul păceĭ publice, să cunóscă ce spun persónele influinte, să studie simțimentul poporan.

Spionagiul ar fi tolerabil, dice Montesquieu dacă s'ar putea face prin ómeni oneştĭ. Se face prin persóne infame, decĭ lucrul este infam. Spionul se încélă, are urele şi simpatiile sele, născosesce şi minte. Dar de multe orĭ fondurile secrete se mănec fără a se da în destinarea lor.

Ce a făcut presa plătită şi spioni pentru regimul trecut cu care s'a chieltuit sume marĭ? Opritu-'l-aŭ de cădea? Asigurat-aŭ linişteа publică? Spusuĭaŭ adeveratele opiniĭ a le partidelor? Nu!

Autorul libertățeĭ țeranilor şi egalitățeĭ drepturilor politice, nu voĭa să deaăncă libertatea magistratureĭ prin inamovibilitate. Când justiția nu era separată de administrație, inamovibilitatea putea să amenințe libertățile publice. Astădĭ nu maĭ esistă acea frică. In dată ce se despărțiră cele doă puterĭ trebuĭa să se dea garanțiile de neatărnare cari să pótă scăpa neatărnarea lor reciprocă. Acésta nu sa făcut şi justiția a remas în măna potereĭ esecutive prin numirea judecătorĭ, dis-

pune asemenea de judecăţĭ, şi atuncĭ nu maĭ este garanţie. Judecăţile sunt acte de consciinţă,, ĭar nu de disciplină. Judele cată a fi cu totul liber în apreciaţiile sele şi inamovibilitatea sa este urmarea silită a acesteĭ posiţiĭ. S'a opus tot-d'a-una un singur argument, că judecători sunt încă desbrăcaţi de cunoscinţe şi caracterul de dreptate, şi a'ĭ face astă-ḑĭ inamovibilĭ ar fi un reŭ maĭ mare; dar judecătorĭ inamovibilĭ nu sunt óre supuşi la judecata Curţeĭ de Casaţie? Cine ar opri pe curte a'ĭ dărâma când eĭ nu ar fi la înălţimea misieĭ lor? Este organisaţia dar în faţa căreĭa cade argumentul acelora cari 'l pun înainte, nu pentru interesul public, ci pentru arobi justiţia ministruluĭ, pentru ca să dispună guvernul de judecătorĭ şi de judecăţĭ şi ĭécă de ce cată să ne ferim: de înriurirea aceluĭ ministru.

Vreţĭ să aveţĭ dreptate, făceţĭ derptatea liberă prin inamovibilitate! Ea este sancţionată de spiritul public, este în armonie cu natura funcţiilor, este o garanţie pentru libertatea şi proprietatea cetăţenilor.

Senatul a elaborat un asemenea proĭect. Retrasu-'l-a guvernul după obiceĭŭ? Şi cu judecători, faceţĭ inamovibiliĭ şi pe institutori instrucţieĭ primare, căcĭ aţĭ făcut numaĭ pe profesori instrucţieĭ superióre, şi atĭ creat un privilegĭŭ.

Ori unde judecători se numesc de ministru, unde nepoţi puterei pe ceĭ slabĭ îĭ prigonesc. judecători, ca să nu îĭ scóţă saŭ ca să'şĭ facă cariere, din dreptatea omenéscă îşĭ fac scară la putere. Ast-fel la noĭ daŭ dreptatea la ceĭ tarĭ, fie şi hoţĭ, şi ast-fel legea nu maĭ este d'o potrivă pentru toţĭ.

Un lucru care era simpatic guvernuluĭ trecut, era centralisarea. Acest viciŭ al guvernelor despotice se măresce după căderea luĭ Cuza. Teatrul român, instituţie liberă, cu mare subvenţie, se pune sub guvern Actori sunt salariaţĭ de guvern şi declaraţĭ ca funcţionarĭ dintr'o secţie a ministeruluĭ, un comitet revede pĭesele dramatice şi ĭa rola de censor al poliţieĭ în ceea ce privesce pĭesele de represintat. Nicĭ o scólă spre a forma artiştĭ spre a forma gustul şi artele. Subvenţiile date de Stat la Teatru aŭ un scop, a forma arta, ĭar nu a face să petrécă publicul unuĭ oraş, căcĭ atuncĭ ar trebui să plătéscă şi pe Raşca ce face deliciul băuturilor de bere. Nu estédator districtul Dorohoĭuluĭ a plăti imposit pentra a se susţine un Teatru supus guvernuluĭ, să se amuse poporaţia venetică a unuĭ oraş. Acésta o póte face muncipalitatea. Dar districtul Dorohoĭuluĭ póte plăti pentru desvoltarea arteĭ, căcĭ d'aicĭ profită naţia. Reŭ trebue să le pară ministrilor Domnuluĭ Cuza că nu aŭ avut eĭ acéstă idee.

Nicĭ odată nu aŭ părut maĭ multe satira ca în timpul ce precedă căderea Domnuluĭ. Între altele şi acéstă satiră:

Cogălnicénu
Şi Creţulescu
Cu Savel-Manu
Şi Bălănescu
Aŭ feştelit.

Iar Librechtman
Marghiloman
Şi Căliman
Şi Beldiman
S'aŭ înţolit.

Presa la noĭ a cătat maĭ tot-d'auna să se schimbe în pamflet. Pamflet ele apar cănd societatea este năbuşită. Atuncĭ fac efect. Cănd societatea însă este fericită, fac a rîde. Cănd soietatea suferă, aceste ace înţep şi fac sănge. Pamfletul apare atuncĭ cănd guvernele fac din naţie o proprietate a lor.

Orĭ-ce constituţie este o minciună, fără self guvernement. Acésta a fost nefericirea Franciei, fericirea şi libertatea Angliei şi a Statelor-Unite. Singurul mijloc de a face ca guvernul să nu maĭ fie privit de naţie ca o causă contrară causeĭ sele.

De multe orĭ ele fac de nu dorm şi nu mă-

nănc tirani. Satira Menipea în Francia dăte legeĭ o lovire de mórte.

Aceste pamflete cată să fie naţionale şi liberale spre a interesă; de vor fi lăudabile pentru guvern, sunt privite ca opiniĭ ale poliţieĭ; atuncĭ când apar fără nume de autor şi nu scie nimenĭ de unde viu, aŭ aerul misterios carel e fac temătóre. Aceste pamflete în aceste condiţiĭ fac tot-d'a-una maĭ mult efect. Pe tótă diminéţa Domnul citia căte o placardă ce se arunca pe strade şi se lipia pe palat: *„Casă de dat cu chirie în curănd.“*

De căte orĭ se conspiră pentru o resturnare, pamfletele vin înainte. Dar Domnul Cuza era nepăsător la aceste semne. Credea că naţia română este o naţie de sibariţĭ. Aceste pamflete era prea dese ca să nu fie semnalul uneĭ conspiraţiĭ.

Pamfletul este un jurnal concentrat, el vorbesce numaĭ când are ce-va să ḑică, şi prin acésta chĭar se face importinte. Pamfletul este ţipetul sardonic al poporuluĭ ce suferă.

Guvernul Domnuluĭ Cuza era constituţional, dar nu era self-guvernement pentru guvern, prin sine însuşĭ, guvern direct prin cetăţenĭ. Astăḑĭ se proclama egalitaţea drepturilor la alegerĭ, şi mâne numesce pe deputaţĭ ministrul. Self-guvernement este oposiţia centralisăreĭ! Regimul Domnuluĭ Cuza nu merită alt nume de căt *regimul centralisăreĭ* al căruĭ ponte-

fice eraŭ D. Cogălnicénu, şi D. C. Bosianu. şi advocaţiĭ. Este un guvern care a reuşit de multe orĭ după timpĭ şi după caracterul naţieĭ, dar astă-ḑĭ chiar la noĭ nu'maĭ póte face bine. Acésta s'a citit pe figura ţereĭ când ea a eşit din puterea guvernului unuĭ om. Self-guvernement nu înţelege tutela administrativă.

Self-guvernemet nu este nicĭ guvernul direct absolut al cetăţenilor în tóte afacerile publice. Acésta nu este putıncĭos în nicĭ o cetate, nicĭ într'un Srat. Este vorba de a fi libere de guvern nisce instituţiĭ libere, precum religia, scóla, jusţiţia, muncipalitatea.

Libertatea absolută pentru tot ce este de domenul privat şi de administraţia directă a afacerilor locale o intervenţie în afacerile provinciale şi generale, ne lăsând guvernuluĭ central de cât atribuţiĭ pentru carĭ se cer unitatea vederilori ĭuţimea esecuţieĭ, esperienţa lucrurilor şi întrebuinţarea puterilor comune. Lucrurile ce sunt maĭ presus de comune, acelea revin de atribuţie a guvernuluĭ. Este principiul constituţional aplicat la afacerile locale

Acesta este guvernul promis de D. Cogălnicénu. Un asemenea guvern nu se capetă de cât pıın respăndirea instrucţieĭ în mese, prin desvoltarea instituţiilor în fiinţă, desvoltându'l în simţul libertăţeĭ şi iniţiati-

veĭ individuale, prin onorarea ómenilor ce serv fără salariŭ, prin abnigaţia a tot ce privesce interesele private.

Nu s'a făcut nimic pentru acésta, în timpul Domnuluĭ acusat de o politică de centralisare. Nu s'a făcut nimic nicĭ după ce a plecat acel Domn. Constituţia nu s'a aplicat încă prin provincii.

Constituţia nóstră are multe lucrurĭ bune: dar legea electorală se contradice cu marile principiĭ de libertate şi egalitate ce a proclamat. Admiţênd desfinţarea tutulor privilegielor şi monopolurilor, toleră pe unele prin legĭ decretate şi în fiinţă acum.

Privilegiele în politică sunt drepturĭ acordate la uni, refusaie la alţi.

Alegerile sunt un privilegiŭ. Privilegiul corpuluĭ profesoral a alege Senator; Episcopi intrând de drept în adunare; Foşti ministri şi foşti coloneli, intrând în Senat pentru aceste condiţiĭ, în lipsă de altele. Privilegiul capitaluluĭ numeros. Privilegiele nemărturite sunt nenumerate. Ele se contradic cu prin cipi de egalitate. Singurele privilegie admisibile nu pot fi altele de căt persóna sacră şi inviolabilă a Domnuluĭ, recompense naţionale pentru strelucitóre serviciĭ.

Toţĭ cetăţenĭ unuĭ Stat nasc egalĭ. În princip toţĭ aŭ acelaşĭ drept. Se póte că s'a făcut pentru cuvinte politice aceste privilege,

dar ele remăn tot-d'a-una în contradicere cu simţimentul dreptăţeĭ, cu simţimentul de egalitate al naţieĭ Romăne.

Domnul Cuza, avu o virtute pentru care naţia îşĭ va aminti în tot-d'a-una. Căt timp el domni, se formară diverse partide pentru putére şi se urmară unele pe altel; dar aceste partide, aceştĭ ministri nu eraŭ nicĭ o dată impuşi de politica puterilor străine. Romani eraŭ atuncĭ măndri cănd vedeaŭ în libera Grecie ministerul rus, ministerul engles, ministerul frances, pe cănd înRomănia n'aŭ fost nicĭ o dată de căt ministere romăne, bune saŭ rele, despotice saŭ liberale: dar tot-d'a-una voinţa Domnuluĭ saŭ a ţereĭ. Astă-dĭ numaĭ este ast-fel.

Lavalette dicea agintelui ţerei: Viĭ să'mĭ spunĭ o noă schimbare de minister?" nu dicea însă: „Scrie să se schimbe ministerul acesta, să se numĭască acela, căcĭ ast-fel este voinţa nósără." Nicĭ acésta nu s'a făcut atuncĭ. Vodă Cuza tolera în administraţie multe rătăcirĭ, dar el era romăn.

Regimul luĭ 2 Maĭŭ, dic liberali, este agonia guvernuluĭ despotic. În el se omóră cel din urma despotism pentru Romănia. Acésta nu fuse ast-fel. Naţia sub principiile de libertate urmă a fi o proprietate a guvernuluĭ. Să înţelégă că naţia este suverană într'o constituţie, că orĭ-ce om este un cetăţean liber

şi are drept a lua parte la lucrurile publice; să înţelégă că resistinţa legală este raţia constituţieĭ; că tóte aceste drepturĭ lipsind saŭ nefiind practicate, constituţia devine nu numaĭ netrebuincĭósă dar o nefericire publică.

Armatele se măriaŭ şi se scădeaŭ, se schimbaŭ ca să se creede un mijoc spre a motiva contracte de chĭeltuĭelĭ marĭ cu neguţătorĭ Franciei, căcĭ aveaŭ credinţa că tóte acele contracte cu comerciul Francieĭ interesaŭ acel guvern în menţinerea Domnieĭ şi Statuluĭ şi garantaŭ ţéra contra ideilor de cucerire a le unor puterĭ. Nefericită este o ţéră când nu varsă săngele seŭ spre a'şĭ păstra drepturile şi libertăţile sele şi când crede a păstra drepturĭ şi libertăţĭ cumpărându-le cu aur dela tirani seĭ!

Din robia lor, din umilinţa lor, guvernele Românilor 'şĭ-aŭ făcut un merit maĭ în totd'a-una, de la epoca cădereĭ spirituluĭ naţional pînă în timpi de astă-ḑĭ. Acésta a fost virtutea robilor a suferi lanţurile tiranilor. Tronul, ministerul daŭ drepturĭ, impun marĭ datoriĭ. Domni, ministri, representanţi naţieĭ, când nu fac sacrificiile lor pentru fericirea patrieĭ, nu sunt demnĭ de a se bucura de poziţia ce le-a dat naţia. Eĭ îşĭ calc datoriile lor. O naţie însăşĭ nu este demnă de libertate, de independinţă când nu face nicĭ un sacrificiŭ pentru ele.

Tóte naţiile libere, în toţĭ timpi, sacrific săngele lor, aurul lor în lupte. Luptele nu le speriŭ. Curagiul ce le dă conv ngeré drepturilor şi datoriilor lor, le face tot-d'a-unea a triumfa. Ast-fel fac naţiile cari aŭ viaţă, cari aŭ drept a fi marĭ şi libere. Acolo însă unde nu este viaţă, unde inima este degradată, unde virtuţile sunt înlocuite de viţiurĭ, unde datinele sunt rele, unde omul onest este despreţuit şi furul încununat de o societate coruptă, patria este o proprietate acelor ce cărmuiesc.

Sub guvernele constituţionale, naţia este suverană. Ea delégă pe Domn şi pe ministri a cărmui sub controlul deputaţilor, eĭ. Guvern şi deputaţĭ sunt servi naţieĭ suverane, salariaţĭ de dînsa, lăudaţĭ, onoraţĭ de dînsa. Cănd ceĭ ce cărmuĭesc saŭ vor cărmui, trădez interesele suveranilor şifac din causa inamicilor patrieĭ causa patrieĭ causa partidelor lor, castelor lor, familiilor lor, naţia suverană, când nu a devenit ea suverană, sclava serbilor sei salariaţĭ, prin asociare cu tirani spre despoierea patrieĭ de suveranitatea sa, spre împărţirea între eĭ a tesauruluĭ public, nu toleră nicĭ un guvern care se abate de la legĭ care, spre a avea sprijinul inamicilor ţereĭ lor suferă influinţa străină şi împreună cu streini inamicĭ, omóră autonomia patrieĭ lor, viaţa patrieĭ lor, libertatea patrieĭ lor. Acolo

însă unde guvernul este proprietar al ţerei, unde ţéra este proprietate moştenitóre a guvernuluĭ, unde constituţia este o minciună, unde bunurile patrieĭ sunt măncate de guvern, şi de imfamĭ sateliţĭ, unde legile sunt violate pentru interesele străinilor în complicitatea imfamă de trădare; unde biserica este o poliţie a guvernuluĭ, scólele o poliţie a guvernuluĭ; unde ceĭ carĭ propag in public sunt cumperaţĭ cu banĭ de inamici patrieĭ, ca să minţă ca să deturne inimile de la sacrificiĭ pentru binele public; unde tîlharul, trădătorul, îşĭ crează un drept în simpatiile guvernelor şi guvernaţilor şi vin. în numele onóreĭ, a sprijini ce nu este onorat; unde guvernele violez alegerile, unde cel cinstit este gonit dacă nu serbă interesele tiranilor, cel necinstit încununat, unde serbă causa tiranilor; unde armatele, fiice ale patrieĭ, jur credinţă tiranilor, dar nu patrieĭ, unde socia blăstemă pe sociul că nu a prădat când a fost la putere, ca să pótă în urmă satisface esiginţele lusuluĭ şi imoralităţeĭ; unde nu maĭ esistă de căt simţimentul pismeĭ; unde meritul, ce escită pisma, este prigonit şi mediocritatea este ridicată; unde ceĭ ce aŭ prădat ţéra, ceĭ ce aŭ tiranit ţéra, vin şi vorbesc de onóre, de libertate şi împletesc cununĭ, — acea naţie nu merită de a maĭ fi. Vestejindu-se pe ghirlada umanităţeĭ morale

demne, pure, se şterge ca o pată după o frunte pură.

Aceïa cari îï resturnară luară óre altă cale? Ţéra este astă-ḑĭ maĭ puţin proprietatea guvernuluĭ? Constituţia şi legile sunt respectate maĭ mult? Risipa tesauruluĭ public este pusă în hotare maĭ bune? Opinia alegătorilor este maĭ liberă? Favoriţi, cumularḑi puterei aŭ încetat? Guvernul în faţa străinilor are maĭ multă demnitate? Patriotismul face pe guvern şi guvernaţĭ a face sacrificiĭ? Un guvern care a avut nobilul curagiŭ a ridica drapelul unireĭ tutulor Românilor, a găsit în ómenĭ alt de căt ura? Dreptul autonomieĭ ţereĭ este astă-ḑĭ maĭ scump Românilor chĭămaţĭ a veghia la menţinerea luĭ, când tratatul de Paris care ne dă plină autonomie, se violă; când autonomia ţereĭ se calcă, când naţia Română nu maĭ póte să aĭbă guvernul care voïesce şi guvernele naţieĭ se numesc de la Paris şi de la Viena? Când turmele de sclavĭ ce repreisint naţia desmoştenită de suverranitate, tremur la ideea d'a protesta contra vilolăreĭ unor drepte sânte căpetate prin săngele strebunilor nostri? Favoriţi regimuluĭ trecut, espresiĭ de viţiŭ, nu fuseră preoţi templuluĭ luĭ Ariman, ce reveniră cu dogmele vechĭ? Mitra, ḑeul bineluĭ, lumina vieţeĭ, nu fuse învins în urmă de Ariman şi şérpele seŭ, ḑeul reuluĭ, autorul mor-

ţeĭ, din cununa de fer. fuse Cuza. Un Domn plin de virtuţĭ îĭ luă locul, dar ţéra se cârmuĭesce de sistemul trecut, de ómeni cari întroduseră în acéstă ţéră, cu constituţia, sistemele de corupţie, sistemul de mórte, de întunerec, de viciurĭ şi de umilinţă.

Domnul Cuza, care ţinea la multe cestiĭ de drepturĭ a se reîfiinţa, veni de la Constantinopol încântat de ideea de a restabili întocmaĭ dupe dorinţa puterilor juridicţia consulară în România. Se credea că acésta fusese una din condiţiile recunóscerĭ Statuluĭ de la 2 Maiŭ. Chĭamă într'o ḑi consiliul de ministri şi, luând cuvîntul, face amarĭ mustrărĭ D-luĭ Orbescu, ministru al jusriţieĭ, că nu va să ĭa mesurĭ a se ordona tribunalelor şi curţilor spre a recunósce jutidicţia consulară Orbescu respunse ca ministru Român, că nu va face nicĭ o dată acésta, nefiind voinţa naţieĭ sele.

Domnul se supără fórte mult şi nu maĭ ḑise nimic. Dar Orbescu ţinu tare.

A doa ḑi veḑênd pe Domn, îmĭ ḑise să consiliŭ pe Orbescu a'şĭ da demisia. Îi aretaĭŭ că eŭ însu'mĭ voiam a me retrage, din causă că principiile mele nu îmĭ permiteaŭ să staŭ în minister. Profitaĭŭ de acésta a ḑice Domnului că ar fi prudinte a se chĭăma un alt minister ca să esecute actul de la 2 Maĭŭ, ómenĭ cari nu 'l-aŭ făcut, că acésta va da

putere actuluĭ şi tronuluĭ, va da garanţiĭ naţieĭ pentru principiile marĭ din acel act şi speranţa că cele ce în acel act sémăn prin natură lor a guvern personal şi desmint principiile de egalitatea drepturilor politice şi libertatea ţeranilor. vor înceta îndată cu venirea unuĭ alt minister; pe când cu miniştri ce aŭ făcut pe 2 Maiŭ, este de asceptat a se nutri şi mări urele causate de o lovire atăt de puterică. Domnul păru că gustă aceste ideĭ. Îmĭ ḑise să vorbesc cu Ion Ghĭca, Brătianu şi cu Rosetti Nu am vorbit nimic, căcĭ maĭ vorbisem altă dată şi am remas cu vorba. După mine aicĭ fuse o mare eróre. Tronul ar fi scăpat dacă Domnul ar fi schimbat ministerul şi ar fi lăsat acţia, chĭar cu concesiĭ în favorul libertăţeĭ, în mana acelora a cărora acţie deja circula în tóte fibrele naţieprin putericul prestigiŭ al libertăţei.

Domnul Cuza ar fi făcut acésta, dar din nefericire făcea mare cas de consiliile Camarileĭ. Avea căţĭ-va amicĭ demnĭ şi oneştĭ, interesaţĭ numaĭ de binele tronuluĭ, Pisoschi, Silion, etc; dar nu'ĭ ascultа. Domnul credea naţia guvernabilă numaĭ prin corupţie, precum cred mulţĭ încă stă-ḑĭ. Se amăgea. Naţia nu era stricată ci numaĭ o parte de ómenĭ, espresiĭ a le regimelor trecute. Aceĭa păreaŭ o adunătură de robĭ fără misie, ómenĭ cari compromitaseră tóte tronurile şi cari îşĭ urmară

misia fatală a compromițe și tronul ce la început păruse amenințător unei scóle, funeste, — dar nația era pură în tot ce nu era în serviciul administrației.

Dar din causa ignorinței în care o țermurise tirani eĭ, ea nu scia încă că sub constituție ea erea stăpână. Credea că este ursită a fi proprietatea celor ce o guvernaŭ. Vodă Cuza a fost victima simpatieĭ sele pentru ómeni seĭ. Nicĭ un Domn nu va putea să se susție dacă nu se va întemeia pe popor, pe nație. Ómeni fără principiĭ, daŭ lovirea orĭ-căruĭ stăpîn încetéḑă de al încărca de favóre.

Străini de afară respect pe un Domn pe cât el este în întru srijinit de nație. Atuncĭ el devine espresia nației, și o nație este tot-d'a-una maĭ respectată de cât un om. A fi tare în afară, cată a fi tare în întru. Un Domn nu se întăresce de cât atuncĭ când face fericirea celor maĭ mulțĭ, când face ca legile să fie pentru toțĭ, și admite cu plăcere mijlócele de control și de resistință legală contra abusurilor de putere, și nu uĭtă misia sa că nu este proprietar ci un protector al poporuluĭ. Dar Domni sunt rivalĭ aĭ poporuluĭ; eĭ țin în ignorință poporul, ca să'l slăbiască; slăbiască pe boerĭ, îĭ lăsaŭ să abuze de putere.

Eraŭ învinșĭ și învingătorĭ, apăsațĭ și apăsătorĭ, devorațĭ și devorători. Domnul nu sciu

a se declara cu curagiŭ pentru apĕsaţĭ saŭ pentru apăsătorĭ. Voi a cărmui cu o parte din aceştĭ din urmă, care aŭ arta a face să se compromită Domniĭ de mulţĭ anĭ.

Ast-fel egalitatea drepturilor politice nu produse nicĭ un resultat, şi când poporul fuse chĭămat la alegerĭ, nu 'i se tolera altă voinţă de cât a guvernuluĭ, care neavênd control şi respundere, nu era bună.

Dacă natia, daca toţĭ aceştĭ Domnĭ şi miniştri cari aŭ ţinut ţéra în loc, ca să o facă proprietatea lor, ar fi cercetat istoria naţieĭ Române, ar fi veḑut că nicĭ o putere nu a putut dura când nu a fost basată pe drepturile celor maĭ mulţĭ; că înşuşĭ ce maĭ marĭ Domnĭ aŭ trebuit să pĭară când aŭ personicat suveranitatea naţiéĭ, în persóna lor; viaţa eĭ, gloria eĭ, în persóna lor saŭ ómeni lor, şi nu aŭ sciut să'ĭ dea în schìmb cel puţin o bună stare materială.

În acele timpurĭ preparasem un memoriŭ Domnuluĭ contra ideeĭ care era născută din tóte acele vestirí, a trece ţéra la Austriacĭ, acéstă idee funestă de a ucide la Dunăre sentinela latinismuluĭ. Iécă simţul aceluĭ memoriŭ.

Romani aŭ învins şi aŭ colonisat Dacia cu latinĭ rusticĭ cu cari aŭ colonisat Spania, Francia, Itaiia Rezia. După Traĭan aceste coloniĭ làtine de la Dunăre, cari esistaŭ chiar

înainte de resbelul Daciei, fuseră adăgoate prin noi coloni pentru întărirea lumei Romane. Dar sub Aurelian, se retraseră oştirile, remăind colonii civili. Cu acésta latinismul se slăbesce. Astă-ḑi când panslavismul şi pangermanismul amenință să nimicéscă calomniile panlatinismului de la Dunăre, acéstă sentinelă latină din Orient; când România este amerințată d'a fi încorporată cu Austria, — se pot scăpa interesele latine, prin modul întrebuințat de Cesari înainte de Aurilian, adică a se mări nația latină Română şi a se garant contra panslavismuli şi pangermanismului, priimind prin coloni francesi, italiani ispanioli, ce ne-ar trimite aici şi 'i-am aşeḑa pe moşiile Statului, viață putere. Acéstă colonisare, nu numai că ar da Românilor, viță latină, sentinelă a panlatinismului, viața şi puterea a'şi împlini misia lor, — dar încă ar interesa şi mai mult cele trei mari puteri latine sub mitropola Franciei, la sórta nóstră de latini, la libertatea gintei nóstre, şi ar goni pentru tot-d'a-una ideea funestă de a ne da Austriacilor. Români aŭ moşii mari ca Principățele-le şi Ducățele Germaniei şi Italiei. Pe aceste moşii coloni Francesi, Italiani, Spanioli, Portugesi, ar putea, trimişi prin privighierea metropolei Francese, cu chiăltuiale lor, dăndule Români, terîmuri gratis, în pogóne cum s'aŭ dat la toți Români, şi atunci na-

ţia Română, împrospătată şi mărită cu elementele eĭ naturale, căpătênd putere, nu va maĭ fi ameninţată de a fi robită nicĭ de Austriacĭ, nicĭ de maghĭarĭ, nicĭ de Ruşĭ. Dar acel Domn cădênd, şi România priimind o sórtă, contra acesteĭ ideĭ, nu am maĭ dat memoriul.

FINE.